

DÜNDEN BUGÜNE KIBRIS

EROL MANİSALI

Bu eser
<http://genclikcephesi.blogspot.com>
tarafından yayınlanmaktadır.

DÜN DEN BUGÜ NE KIBRIS

EROL MANİSALI

***

İÇİNDEKİLER

Önsöz

Birinci Bölüm

Başlangıcından 1960'a Kadar Kıbrıs

- 1) Dört Bin Yıl Öncesinden Yakın Geçmişe
- 2) Kıbrıs'ın Osmanlı İmparatorluğu'na Katılışı
- 3) İngiliz Yönetimi Dönemi
- 4) Kıbrıs'ta Türklerin, Rumlar ve İngilizlerle Çatışmaları
- 5) Lozan Sonrasında Kıbrıs Türkleri ve Bir Benzerlik
- 6) İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Rumların Artan Enosis Girişimleri
- 7) Sömürgelerinden Çekilen İmparatorluk ve Ortada Duran Kıbrıs

İkinci Bölüm

1960 ve Sonrası

- 1) Zürih ve Londra Konferansları ve Kıbrıs Cumhuriyeti
- 2) Antlaşmalardan Mutlu Olmayan Taraf, Enosisçiler ve Kilise
- 3) Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Ortadan Kalkışı (1963)
- 4) 1964-1974; Belirsizlik, Haksızlık ve Acılı Yıllar

Üçüncü Bölüm

Türkiye Enosis'i Önlüyor; 1974, Yeni Bir Dönem

- 1) 1974'e Beş Kala Durum Nasıldı?
- 2) "Müdahale" Türkiye İçin Kaçınılmazdı

- 3) Ulusal Çıkarları Korumanın Bedeli
- 4) Türkiye Harita Çizebilir mi?
- 5) Türkiye Başını Kaldırıyor mu?
- 6) Müdahalenin Safhaları ve Uzun Maraton
- 7) Amerikan Ambargosu ve Türkiye'nin Öğrendikleri
- 8) KKTC'nin Kuruluşu ile Başlayan Dönem

Dördüncü Bölüm

Yeni Dönem, AB ve Kıbrıs

- 1) AB Kıbrıs'a El Atıyor
- 2) AB Devreye Giriyor
- 3) Demirel-Denktaş Deklarasyonunun Önemi
- 4) Dolaylı Enosis'e Götüren Yol; GKRY-AB İlişkileri
- 5) Eski Yugoslavya, Eski Çekoslovakya ve Kıbrıs'taki Devletler
- 6) Yunanistan ile GKRY Arasında Askeri İşbirliği
- 7) Türk-Yunan İlişkileri ve Kıbrıs

Beşinci Bölüm

Türkiye ve Kıbrıs

- 1) Kıbrıs'ın Türkiye İçin Taşıdığı Önem
- 2) Türkiye'nin Uluslararası İlişkileri ve Kıbrıs
- 3) Türkiye-Kıbrıs İlişkileri

Altıncı Bölüm

Son Gelişmeler ve Sonuç

- 1) Helsinki Doruğu ve Kıbrıs
- 2) Kıbrıs Türkiyesiz AB'ye Girerse Sonuç Ne Olur?
- 3) Gerçek Barış Nasıl Sağlanır

Kaynaklar

***

ÖNSÖZ

Bu küçük kitapta Kıbrıs konusu, eski yıllardan başlayarak bugüne kadar getirilmiş ve yarına ışık tutacak değerlendirmelere yer verilmiştir. Bugün Kıbrıs'ta KKTC'nin varlığı, bölge uzmanı Dr.Andrew Mango'nun da yazdığı gibi,

"İngiltere'nin imparatorluk topraklarından geri çekilmesinden sonra, Kıbrıs'taki Türk tarihinin ve varlığının korunması için ortaya çıkmıştır. Adada Rumların (ve Yunanistan'ın) ne kadar hakları varsa, Kıbrıs Türklerinin (ve Türkiye'nin) de o kadar hakkı vardır. Rum Devleti ne kadar meşru ise KKTC'de o kadar meşrudur."

Avrupa ve Amerika dün olduğu gibi bugün de Yunanistan'ın arkasında durduğu ve ona destek verdiği için, Rumlar ve Yunanistan Kıbrıs'ta (ve Ege'de) üstünlüğü ellerine geçirmek istemektedirler. Eğer Avrupa ve ABD Yunanistan'ın arkasında durmamış olsalardı, Yunanistan Kıbrıs ve Ege'de "üstünlük sağlama" politikasından vazgeçer, Türkiye ile "adil ve dengeli" bir anlaşma yapmak zorunda kalırdı.

Kıbrıs konusu, Kıbrıs Türk halkının (ve KKTC) yaşam hakkının ve egemenliğinin korunması ve ada üzerinde Türkiye ve Yunanistan arasında bir denge sağlanması meselesidir. Bu denge kabul edilmediği sürece uyuşmazlık çözülemez.

Kitapta 1950'lerden bugüne kadar ortaya çıkan gelişmeler ana hatları ile ortaya kondu. 1990'dan sonra Avrupa Birliği'nin Kıbrıs konusuna "müdahale" etmesinin parametreleri nasıl değiştirdiği ve "adil ve dengeli" bir çözüm için, olanakları nasıl azalttığı ele alındı.

Sürdürülebilir bir çözüm için AB'nin ve ABD'nin yapması gerekenler tartışıldı. Okurlara yeni bir boyut getirebilirim bundan büyük mutluluk duyacağım.

Erol MANİSALI

***

DÜNDEN BUGÜNE KIBRIS

BİRİNCİ BÖLÜM

Başlangıcından 1960'a Kadar Kıbrıs

1) Dört Bin Yıl Öncesinden Bugüne Kıbrıs

Kıbrıs adının Finike kökenli olduğunu savunan tarihçiler vardır (1). Finike dilinde "kubru", "kıyı" anlamına gelmektedir. Finikelilerce bu adın kullanılması, Kıbrıs'ın Anadolu'ya "karşı bir kıyı" olmasından kaynaklanmaktadır. Prof.Firuzan Final ise araştırmalarında, bakır anlamına gelen "zabar" kelimesinden çıktığını, bunun Akatça dilinde Cypr olarak okunduğunu araştırmalarına dayandırmaktadır (2).

Türkiye'nin 40 mil yakınında Doğu Akdeniz'de bulunan ada tarih boyunca, Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının sıkıştırılmaları ile doğmuştur. Yerbilimcilerin yaptıkları araştırmalara göre Kıbrıs adası Türkiye'ye, her yıl 2,5 cm. yaklaşmaktadır.

M.Ö. 1450 yılında Eski Mısırlıların egemenliği altına giren Kıbrıs, daha sonra da Hititler tarafından fethedilmiştir. M.Ö.350'de Perslerin adaya egemen olduğunu görüyoruz. Finikeliler ve Asurlular da adanın hakimleri arasına girmişlerdir. M.Ö.58'de Romalılar adayı fethetmişlerdir. Roma İmparatorluğu'nun M.S.395 yılında ikiye bölünmesinden sonra ada, Doğu Roma İmparatorluğu'nun denetiminde kaldı.

M.S. 632 yılında adaya islâm fethinin, Suriye'den başladığını görüyoruz. Ancak Araplar, adada tam bir egemenlik kuramadılar. Haçlı Seferleri sırasında ada, 1191'de, İngiliz Kralı Aslan Yürekli Rişar'ın (Richard) denetimi altına girdi. Ancak kral adayı önce Templer Şövalyelerine sonra da Guy de Lusignan'a bıraktı

Lusinyenler (Lusignan) adayı 1489'a kadar egemenlikleri altında tuttular ve Katolik dinini yaygınlaştırdılar. Bu arada Cenevizler de adayı kısmen denetimleri altında bulunduruyorlardı. Memlüklerin bu dönem içinde, adanın bazı bölümlerinde etkili olduklarını ve adada İslâm eserleri bıraktıklarını görüyoruz. Daha sonra, 1432'den başlayarak, Venedik etkisinin, yavaş geliştiği görülür.

Ada artık Venedik korsanlarının denetiminde idi. Bu durum, Akdeniz'de üstünlüğünü ortaya koymaya başlayan Osmanlı İmparatorluğu'nu rahatsız ediyordu. II.Sultan Selim, Kıbrıs'ın fethinin zorunlu zorunlu olduğuna inanıyordu.

1 Temmuz 1570'de başlayan ilk çıkarma, 1 Ağustos 1571'de kesin sonucunu verdi.

2) Kıbrıs'ın Osmanlı İmparatorluğu'na Katılışı

Osmanlı İmparatorluğu 1571'de adayı aldığı zaman Kıbrıs Venediklilerin egemenliğindeydi ve adada katolik dini etkiliydi. Ortodokslar Katoliklerin büyük baskısı altında, özgürlükten yoksundular. Türklerin adayı alışlarında en çok Ortodokslar sevindiler.

Ada tarih boyunca Mısırlılardan Hititlere, Asurlulardan Araplara kadar değişik bölgesel güçlerin hakimiyetine girmiş, Doğu ve Batı Roma İmparatorluklarından göç almıştı. Bu nedenle çok karışık ve karmaşık bir toplumsal yapı sergiliyordu. Anadolu, Suriye, Ege ve Batı Roma'dan, hatta Afrika'dan gelenler Kıbrıs'ta, "çeşitlilik gösteren", heterojen bir sosyal doku oluşturmuşlardı.

Venedik denetiminden dolayı Katolik dini egemendi. Ortodokslar büyük baskı altındaydılar. Bu nedenle Türklerin gelişi, en çok Ortadoks inancında olanları mutlu etmişti.

Adanın, Mısırlılar, Hititler, Fenikeliler, Asurlular, Persler, Ptolemiler, Romalılar, Araplar, Bizanslılar, Lüsinyenler, Cenevizliler, Venedikliler ile süren serüveni, Türklerle son buluyordu.

1571'de Kıbrıs'ın Venediklilerden alınmasından sonra ada'da artık Türk varlığı yerleşmeye başlıyordu. Katolik ve Lâtin baskısından bunalmış olan diğer topluluklarda hoşnuttular. Ada artık Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olduğu için, 16) yüzyıldaki yükselme döneminin olanaklarından ve Osmanlı sınırları içindeki düzenli yönetimden adada yaşayan çeşitli guruplar da yararlanıyordu.

Ada korsanların elinden kurtarılmış, Kıbrıs'ta yerleşik bir "imparatorluk düzeni" hakim olmaya başlamıştı. Osmanlı İmparatorluğu içindeki bütün "kurumlar" Kıbrıs'ta da yerleşmeye başladı.

Osmanlı İmparatorluğu ilk aşamada 30.000 Andolu insanını düzenli bir biçimde adaya yerleştirdi. Meslek gurupları, "birbirlerini tamamlayacak" bir biçimde seçilerek gönderiliyordu. Demirciler, marangozlar, dericiler, terziler, kuyumcular, ayakkabıcılar, dokumacılar, hayvan, tahıl ve meyva yetiştiriciler, taş ustaları bunların başlıcalarıydı.

Bir korsan adası olan Kıbrıs artık hukuki, ekonomik ve kültürel olarak hem daha özgür, hem de daha düzenli bir yapıya kavuşmuştu. Osmanlı İmparatorluğu'nun ünlü "vakıflar" yönetimi Kıbrıs'ta yerleştirilmişti. Bu "Vakfiyeler", arada bazı boşluklar olmasına karşın bugüne kadar süre gelmiştir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde adada su yolları, hanlar, köprüler, camiler, çeşmeler ve yeni yollar yapıldı. Bunların bir kısmı bugün de ayaktaadır.

3) İngiliz Yönetimi Dönemi

Osmanlı İmparatorluğu 19) yüzyılın ikinci yarısında (1878), İngiltere'den Rusya'ya karşı destek sağlamak amacı ile, adanın mülk olarak Osmanlı İmparatorluğu'nda kalması koşulu ile "yanlızca idaresini" İngiltere'ye kiraladı.

İngiliz idaresi 1878'de başladığında Kıbrıs'ta iki halk vardı; Türkler ve Rumlar. Diğer karışık guruplar çok az sayıdaydılar. Din olarak da Müslümanlar ve Ortodokslar çoğunluğu oluşturuyorlardı (3).

Türk nüfusu adadaki toplam nüfusun yüzde (%44)'ü idi. Vakıflar İdaresi'nin mülkü olan arazilerle birlikte, Türklerin adada sahip olduğu pay (%50)'nin üzerindeydi (4).

Ancak İngiliz yönetimi sistemli bir biçimde hem Osmanlı İmparatorluğu hem de Türkiye Cumhuriyeti döneminde, adadaki Türk nüfusunun göçünü özendirmiştir.

Öte yandan, Birinci Dünya Şavaşı'nı da Osmanlı İmparatorluğu ve İngiltere'nin düşman konumunda bulunmaları, Kıbrıs'taki Türklerin üzerinde büyük baskıların doğmasına yol açtı.

1878'den sonra Kıbrıs'taki Türklerin (Ortodoks) ve İngiliz baskısı altında bulunmaları, Türk nüfusunun Anadolu'ya ve Londra başta olmak üzere diğer bölgelere göçmelerine yol açtı.

Adada Türk kimliğinin silinmesi konusunda sistematik bir çabanın bulunduğunu görüyoruz.

* Türk kimliği yok edilmeğe çalışılırken İngiliz ve Rum kimliği öne çıkarıldı.

* Türkler üzerinde kültürel baskı uygulandı. Eğitim ve din alanlarında bunu görüyoruz.

* Ekonomik olarak Türklerin olanakları kısıtlandı. Özellikle "Vakıf" malları, hileli bir biçimde İngiliz ve Rum özel şahıslarla, kiliselere geçirildi (5).

Osmanlı İmparatorluğu Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya ile birlikte olunca, İngiltere, adayı ilhak etmek için 1878'den beri yürüttüğü politikayı uygulama fırsatını buldu. İlk olarak 1917'de, bir "Krallık Emri" yayınlandı. Bu emirname ile Osmanlı vatandaşı olanların İngiliz vatandaşlığına geçebilecekleri "iznini" çıkardı.

Bu tutumu, ada Türklerin bir bölümünün Anadolu'ya ve İngiltere'ye göç etmelerine yol açtı. Savaş sırasında, Osmanlı taabiyetinde oldukları için zaten büyük baskı altındaydılar.

Lozan Antlaşması ile de 1923'de Kıbrıs adası İngiltere'ye resmen bırakıldı. (Madde 20). Bu maddeye göre adadaki Türk halkına Türk veya İngiliz vatandaşlıklarından birini seçmeleri öneriliyordu. Türk vatandaşlığını seçmeye başlayanlar Türkiye'ye göç etmeğe başladılar.

Bu göç yıllarca sürdü. Bu nedendir ki bugün (2000), Türkiye'de 235.000, İngiltere'de 120.000, Avusturya'da 40.000, Amerika ve Kanada'da 17.000 Kıbrıslı Türk bulunmaktadır.

İngiliz yönetimi döneminde Türkler ekonomik, siyasal ve kültürel olarak ezilen taraf olmuştur. Buna karşılık Rumlar ve Ortodoks kilisesi, İngiltere'nin hoşgörüsü ile sürekli gelişmiştir. 1878'den İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar geçen dönemde;

* Osmanlı İmparatorluğu'nun Kıbrıs Türklerine gereken desteği vermemesi,

* Türkiye Cumhuriyeti'nin bu dönemde yeterli etkin rolü oynayamaması,

Kıbrıs Türkleri'nin, İngilizlerin, Rumların ve Ortodoks kilisesinin baskısı altında kalmalarına neden oldu.

Buna karşın adadaki Türkler, özellikle Rumlar'a karşı direnç göstermişler ve kendi kimliklerini korumaya çalışmışlardır. Siyasal, ekonomik ve kültürel alandaki bu direnişin, 19.yüzyılın sonlarında yeşermeye başladığını görüyoruz.

Özellikle, Rumların adayı Yunanistan ile birleştirme girişimleri karşısında Türkler, ada üzerindeki haklarını korumak konusunda dış destek almamalarına karşın çaba gösterebilmişlerdir.

Atatürk devrimlerinin Ankara'da ilk uygulamaya konduğunda, Anadolu'dan önce Kıbrıs Türkleri bu alanda öncülük yapmışlardır (6). Bu konu çok ilginçtir; Kıbrıs Türklerine, Türkiye Cumhuriyeti'nden bir telkin gelmemesine karşın, tamamen kendi inisiyatiflerini kullanmışlardır.

4) Kıbrıs'ta Türklerin Rumlarla ve İngilizlerle Çatışmaları

Kıbrıs 1878'de İngiliz yönetimi altına girmeden önce de adada özellikle, Rumların Ortodoks Kilisesi aracılığı ile Türklere (ve Müslümanlara) karşı sistemli bir hareketinin bulunduğunu görüyoruz. Ancak 1878'de adaya İngiliz yönetimi geldikten sonra Rumlar Ortodoks Kilisesini, adada Rum hakimiyetini sağlamak için çok daha rahat kullanmaya başlamışlardır.

Bilindiği üzere Yunanistan, başta İngiltere olmak üzere, büyük Avrupa ülkelerinin kukla yöneticilerinin denetiminde idi. İngilizler adaya gelince, Yunanistan üzerindeki bu etki ve denetimleri, Kıbrıs adası ile "bütünleştirilerek" yürütülmeğe başlanmıştır.

Güney Ege adalarının, Girit'in ve Kıbrıs'ın stratejik deniz ticaret yolları üzerinde bulunması, Süveyş Kanalı'nın açılmasından sonra daha da önemli olmuştur. Kıbrıs, Doğu Akdeniz'de, Orta-Doğu petrol bölgesine yakınlığı dolayısıyla da , yüzyılın başından sonra, bölgedeki stratejik önemini korudu.

İngilizlerin bu politika çerçevesinde, "kendi denetimleri altındaki Atina yönetimleri ile Kıbrıs adasında izledikleri politikayı birleştirmeleri çok doğaldı. Özellikle Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra, Kıbrıs ile Anadolu arasındaki ekonomik, sosyal ve kültürel bağları koparmaya çalışmak istemeleri", bölgesel politikalarının doğal bir sonucu idi.

Birinci Dünya Savaşı'nda Kıbrıs'ı Osmanlı İmparatorluğu'na karşı bir üs olarak kullandılar. İkinci Dünya Savaşı'nda, Almanlar tarafından işgal edilen Ege adaları ve Yunanistan'a karşı Kıbrıs yine kullanıldı.

Bütün bu gelişmeler olurken Kıbrıs'taki Rumlar ve Ortodoks Kilisesi, adada Türk varlığını (ve Müslümanlığı) zayıflatmak için "doğal bir ortam" bulmuşlardır. Bu ortamı kullandılar. Lozan'da Kıbrıs'a ilişkin verilmiş olan kararlar da Rumların işine yarıyordu.

* Hem Türk nüfusun azaltılması bakımından,

* Hem de Türklerin ekonomik durumlarının zayıflatılması bakımından bu gelişmeleri kullandılar.

1878'de nüfus ve ekonomik olarak egemen unsur olan Türkler, bu tarihten sonra zemin kaybetmeye başlamalarına rağmen direnç göstermişlerdir.

Rumların adayı Yunanistan ile birleştirme çabaları (Enosis) 19) yüzyıla kadar gider. Bu hareketin öncülüğünü, hep Ortodoks Kilisesi yapmıştır.

Kıbrıs Türkleri, adanın Anadolu'ya yakınlığı dolayısıyla, dışardan yardım gelmese bile, kendi girişimleri ile destek sağlamışlardır. Zaten denizin karşı yakasında (Anadolu'da) çok sayıda Kıbrıslı Türk'ün yaşamakta oluşu, bu ilişkiyi doğal olarak sağladı. Akrabaları, bölünmüş aileler, gönüllü destek verebiliyorlardı.

Kıbrıs'ta ilk Türk gazetesi 1889'da yayınlandı (Saded gazetesi). Türklerin İngiliz yönetimi ile olan ilişkilerinde de, Türk-Rum sorunları konuların başında geliyordu. Türk arazilerinin sistematik bir biçimde Rumlar ve İngilizler tarafından ele geçirilmekte oluşu, büyük sorunlar yaratıyordu.

19.yüzyılın sonlarında Türkler, Rumların baskısını İngiliz yönetimine sürekli şikayet etmeye başladılar (1885). Türkler, Rumlarla eşitlik istiyorlardı; Rum baskısından yakınıyorlardı.

Türkler bu tarihte (1885), Rum baskısına karşı mitingler düzenlediler. Rumların "Enosis" taleplerinden büyük rahatsızlık duyuyorlardı.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkan Savaşları nedeni ile güç durumda kaldığı yıllarda(1911'i izleyen yıllar), Rumlar adada Türkler üzerindeki baskılarını arttırdılar. 1911 yılında büyük bir miting düzenlediler.

1912'de Rumların Türklere saldırdığını görüyoruz. Osmanlı İmparatorluğu'nun Trablusgarp'ta İtalya'ya yenilgisi, bunda önemli rol oynadı.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında toplanan Paris Konferansı dolayısıyla, Rumlar hem Enosis girişimlerini, hem de Türkler üzerindeki baskı ve saldırılarını yaygınlaştırdılar. Yenilen Osmanlı İmparatorluğu parçalanırken Rumlar da, bir İngiliz sömürgesi konumunda olan Kıbrıs'ta Türklerin varlığını ortadan kaldırmak istiyorlardı.

Rumların bu girişimlerine karşı ada Türkleri 10-12 Aralık 1918'de Lefkoşe Ulusal Türk Kongresi'ni topladılar. Ulusal Kongre'ye 190 delege katıldı. Kongre'de, adanın Yunanistan ile birleşmesine karşı çıkma kararı alındı. Adanın tekrar Osmanlı İmparatorluğu'na geri verilmesi isteniyordu.

Kıbrıs Türklerinin siyasal örgütlenmesinde, 1924 yılında Kıbrıs Türk Cemaat-ı İslamiyesi önemli bir adımdır. Osmanlılık yerine Türk Cemaati ifadesi, yeni bir siyasal kimliği ortaya koyuyordu. Çünkü artık Anadolu'da, Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştu.

Adadaki bu girişim, Kıbrıs Türklerinin, Türkiye Cumhuriyeti eşgüdümünde bir değişime, gönüllü olarak girdiklerini gösterir.

Zaten 1919-1922 arasında Anadolu'daki Ulusal Kurtuluş Savaşı sırasında da Kıbrıs Türkleri Anadolu'ya destek girişimlerinde bulunmak için çaba göstermişlerdir. Anadolu'ya yaydım etmek çabası içinde bulunan Kıbrıs Türklerinin çoğu da İngiliz yönetimi tarafından tutuklanmışlardır.

Kıbrıs'taki Türk gazeteleri, Anadolu devrimine yoğun destek veren yayınlar yaptılar, gönüllü kuruluşlar ise para toplamak için etkinliklerde bulundular. Anadolu'daki Türk-Yunan Savaşı, adanın bir İngiliz sömürge yönetiminde bulunmasına karşın, Türk-Rum çatışmaları biçiminde adaya yansımıştır.

5) Lozan Sonrasında Kıbrıs Türkleri ve Bir Benzerlik

Lozan antlaşması ile Kıbrıs'ın İngilizlere bırakılması adada Türklerin durumunu kötüleştirdi. Daha önce de belirtildiği gibi Türkleri adadan ayrılmaya zorlayan maddeler Lozan antlaşmasına kondu. Rum ve İngiliz baskısı ile çok sayıda Türk'ün adadan ayrıldığını görüyoruz. Adada kalanlar ise, İngilizler ve Rumlar karşısında direnmişlerdir.

Bu arada, Lozan'daki "Musul Meselesi" ile 10-11 Aralık 1999 Helsinki Doruğu'ndaki kararlar arasında ilginç benzerlikler ve paralellikler bulunmaktadır.

Lozan'da Türkiye ve İngiltere'nin Musul konusunda anlaşamamaları, Lozan antlaşmasının üçüncü maddesine bir ekleme yapılmasına yol açtı. "Türkiye ve Irak (İngiltere) arasındaki

sınır, anlaşmanın yürürlüğe girmesinden sonra dokuz ay içinde, Türkiye ve İngiltere arasında görüşmeler yolu ile çözülecektir. Anlaşma sağlanamaması durumunda konu Milletler Cemiyeti'ne götürülecek ve orada çözüme kavuşturulacaktır".

Bu ekleme, 10-11 Aralık 1999'da Helsinki Doruğu'nda, Türkiye'nin "koşullu adaylığına" getirilen "koşulları" anımsatmaktadır. Türkiye'nin önüne konan koşullarda dolaylı olarak; "Türk-Yunan sınır anlaşmazlıkları (Ege) 2004 yılına kadar görüşmeler yolu ile çözülemediği takdirde uluslararası kurumlarda (Lahey Yüksek Adalet Divanı) çözülecek" denmektedir.

Bu koşul Kıbrıs için de şu şekilde yorumlanabilir; Türkiye'nin önüne, "Kıbrıs uyuşmazlığı çözülmese de, Kıbrıs'ın (Güney Kıbrıs Rum Yönetim) A.B.ye alınacağı" ifade ediliyor. Eğer Kıbrıs (GKRY), Kıbrıs adasının bütününü temsilen AB'ye alınabiliyor ise, KKTC (ve Türkiye) ile Kıbrıs'ta sınır uyuşmazlığı, AB'nin bir "iç sorunu olarak", AB tarafından çözüme götürülecek anlamına gelir.

Avrupa Birliği'nin Kıbrıs'a ilişkin politikası ise, Ankara'daki yetkililerin (S.Demirel, M.Yılmaz, B.Ecevit) tarafından da 1990-1999 tarihleri arasında defalarca kamuoyu önünde açıkladıkları gibi tek yanlıdır. Bunu yalnız Türk yetkililer değil, B.M.Genel Sekreteri de net bir biçimde ortaya koymuştur; AB, Kıbrıs (Rum) Cumhuriyeti'nin tam üyelik başvurusunu görüşeceğini açıkladıktan sonra Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Peres de Cuellar, "AB'nin bu tutumu bütün parametreleri değiştiriyor ve uyuşmazlığı daha da çözümsüz duruma sokuyor" demiştir.

İnsiyatifin AB'nin "denetimine geçirilmesinden" BM.Genel Sekreteri bile rahatsızlık duyuyordu. Çünkü Yunanistan AB içinde bulunduğu ve AB'nin de o güne kadar olan Kıbrıs politikası Türkiye karşıtı olduğundan, Türkiye üzerindeki tek yanlı baskının daha da artacağı korkusu B.M.Genel Sekreterini bile korkutmuştu.

Tekrar düne dönelim; Kıbrıs'ta Lozan'a karşı önemli bir Türk nüfusu kalmıştı. 1571'den beri adayı yurt olarak benimsemiş insanlardı. Lozan'daki olumsuz sonuçlara karşı adadaki varlıklarını sürdürmekte kararlıydılar.

Yavaş yavaş siyasal örgütlenme gereğini duyuyorlardı. Anadolu'daki Kemalist devrim ve Cumhuriyet'in gelişmekte oluşu, Lozan'daki olumsuz kararlara rağmen Kıbrıs Türklerini cesaretlendirmişti. Yunanistan'ın Anadolu'daki yeni Türk Cumhuriyeti ile bir paralellik kurma ümidi doğmuştu. Ama İngiliz sömürgesi altında yaşamaktaydılar.

1930 yılında yapılan yerel seçimlerde birlikte hareket ettiler. 1931 yılında Kıbrıs Türkleri Ulusal Kongresi'ni topladılar.

Aynı yıl (1931), Rumların Enosis için yeniden hareketlenmeye başladığını görüyoruz.

1942 yılında Dr.Fazıl Küçük'ün Halkın Sesi gazetesini yayın hayatına sokarak İngiliz sömürge yönetimine ve Rumlara karşı yeni bir ivme kazanılmasına yol açtı. Yine aynı yıl (1942) Katak (Kıbrıs adası Türk azınlığı kurumu) oluşturuldu. Bu örgüt çevresinde bir dayanışma sağlandı.

Katak hem İngiliz sömürgeciliğine, hem de Rumların Enosis isteklerine karşı direniyordu. Amaç, Kıbrıs'ta Türk varlığını sürdürmek ve Türk halkının haklarını savunmaktı.

İkinci Dünya Savaşı boyunca Kıbrıs adası, İngiltere'nin bir askeri üssü olarak kullanıldı. Savaş dolayısıyla ilgi bu alana çekilmişti. Almanlar Ege adalarına ve Yunanistan'a kadar geldikleri için Türkler üzerindeki baskı hafiflemişti. Türkler içerde girişimlerini sürdürüyorlardı. 1944 yılında Dr. Fazıl Küçük'ün öncülüğünde Milli Parti kuruldu. Bu parti adını daha sonra, Kıbrıs Türktür Partisi olarak değiştirdi.

Yine bu yıllarda Türkler, işçi örgütlenmelerine de gittiler. Amele Birliği (İşçi Sendikası) kuruldu. Adı 1943'te Yapıcı ve Amele Birliği olarak değiştirildi. 1945'te, Kıbrıs Türk İşçi Birlikleri Teşkilatı kuruldu. Tarım sektöründekiler de Türk Çiftçi Birliği'ni kurdular.

Bu yıllarda Kıbrıs Türkleri arasında örgütlenme eylemlerinin arttığını görüyoruz. Ayrı ayrı kurulan örgütler 1949'da, Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu adı altında toplandılar.

Bu kurum uzun yıllar, Kıbrıs Türk halkının ayakta kalıp direnç göstermesinde çok önemli görevler üstlenmiştir.

6) İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Rumların

Artan Enosis Girişimleri ve Yanıt

Savaş sonrasında İngiltere ve Yunanistan kazanan taraftaydılar. Bu durum Rumlar ve Atina açısından bir rahatlama sağlamıştı. 1947 yılında Ege Türk karasularının yanbaşında bulunan (Oniki) ada, İtalyanlardan alınıp Yunanistan'a verilmişti. ABD'den yardım beklentileri içinde bulunan Türkiye, bu karara tepki göstermemişti. Ayrıca sürmekte olan Sovyetler Birliği tehdidi Türkiye'nin pazarlık gücünü zayıflatmıştı. ABD desteği isteniyordu.

Bu koşullar Kıbrıs'ta Rumlar'ın Enosis konusunda girişimlerini arttırmalarına yol açtı. İşin ilginç yanı, hem Ortodoks Kilisesi, hem de Rumların Komünist Akel Partisi, Enosis konusunda birbirleri ile yarış içindeydiler.

1950'de Kıbrıs'ta, Rumların kendi içinde düzenledikleri "plebisit"te, Enosis'e %96 destek çıktı. Bu konuda kilise ve komünistler tam bir işbirliği içindeydiler. Rumlar arasında Enosis havası eserken Makaryos, kiliseye başpiskopos seçildi. 1955 yılında da, bir Rum terör örgütü olan EOKA kuruldu. Artık bir asker olan Grivas'ın başkanlığındaki EOKA yer altı örgütü, silâhlı eylemlerine başlayacaktı. Bu eylemlerde en önemli hedef ise Kıbrıs Türkleri idi. Kuruluş amaçlarında da belirtildiği gibi EOKA, adayı Türklerden temizlemek ve (Enosis)i gerçekleştirmek için kurulmuştu

1950'li yıllardaki yeni Rum girişimleri Türklerin adadaki durumunu daha da zorlaştırmıştı. Türkiye'deki kuruluşlar, gençlik örgütleri başta olmak üzere, Kıbrıs Türklerine destek vermeye başladılar.

Rumların Enosis girişimleri karışında Türkiye'nin sessiz kalması beklenemezdi. 1947'de oniki adalar konusunda düşülen hatanın, yinelenmesi isteniyordu.

Türkiye'de de, Kıbrıs Türklerine destek veren yaygın mitingler başlamıştı. Bu eylemlerde, gençlik örgütleri öndeydi.

Rumların Türklere karşı artan baskısı ve "Enosis" girişimleri Kıbrıs Türklerinin de, silâhla karşı koyabilecek bir örgüt kurmalarını zorunlu kılıyordu.

1957 yılında Rauf Denktaş, Burhan Nalbantoğlu ve Kemâl Tanrısever'in öncülüğünde Türk Mukavemet Teşkilâtı (TMT) kuruluyordu. TMT, Rumların ve EOKA'nın silâhlı saldırılarına karşı ada Türkleri'nin "korunmaları" amacı ile kurulmuştu. Saldıran değil savunmada olan bir örgüttü.

Rumların "Enosis" tezlerine ve girişimlerine karşılık Kıbrıs Türkleri "taksim" tezini ortaya koymuşlardı. Adada artık, Rumların arkasındaki Yunanistan'a karşılık ada Türkleri'nin arkasında Türkiye kendisini göstermeye başlamıştı.

7) Sömürgelerinden Çekilen İmparatorluk ve

Ortada Duran Kıbrıs

1950'li yıllar dünyanın yeniden biçimlendiği yıllardı. Bu biçimlenme içinde İngiliz İmparatorluğu da çoktan geri çekilme hareketlerini başlatmıştı. İki bloklu dünya'da Batı'nın önderliğini, kesin bir biçimde ABD üslenmişti.

İngiltere eski İmparatorluk topraklarını gerçek sahiplerine, yerel halklara bırakırken sıra, kaçınılmaz olarak Kıbrıs'a da gelecekti. Ancak Kıbrıs'ta "iki halk" vardı; Türkler ve Rumlar. İki halk arasında, daha 19.yüzyıldan başlamış olan sorunlar yaşanıyordu.

Doğu Akdeniz'deki koskoca Kıbrıs adası Türkiye'nin yanbaşıdaydı. 1571'den beri yerleşik ve köklü bir Türk toplumu oluşmuştu. Rumlar da ikinci ada halkını oluşturuyorlardı ve uzun yıllardan beri, Ortodoks Kilisesi'nin önderliğinde "Enosis" amacını güdüyorlardı. Enosis tezine karşılık, Kıbrıs Türklerinin yanında, Türkiye de ağırlığını koymaya başlamıştı.

Adada, hem iki halk arasında sorunlar yaşıyor, hem de, iki NATO üyesi ülke, Türkiye ve Yunanistan karşı karşıya geliyordu.

Ancak İngiltere, hem adayı İngiliz Milletler Topluluğu içinde tutarak buradaki etkisini sürdürmek, hem de askeri üsleri kendine mal ederek korumak istiyordu. Göstermelik bir "muhtariyet" şemsiyesi altında böyle bir statünün hazırlığı içindeydi.

1947-1958 döneminde, bu amacı gerçekleştirmek için çeşitli formüller oluşturulmuştu (8). Lord Winster Plânı(1947) Jackson Plânı (1948), I.Mac Millan Plânı (1955), Harding Plânı (1955), Rad Cliffe Plânı (1956), 11.Mac Millan Plânı (1958), Spaak Plânı (1958) bunlar arasındaydı.

İngiliz yönetimi boyunca, baskılarla adadan ayrılan Türk nüfus sonucu Rumlar çoğunluk durumundaydılar ve Rum çoğunluğa göre, yapılacak bir "plebisit", kesin olarak "Enosis" sonucunu doğuracaktı.Sorun Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında, aşılması çok zor bir duruma gelmişti. Rumlar Enosis peşindeydiler; Türkiye bunu kabul edemezdi, İngiltere ise adadaki stratejik çıkarlarını korumak istiyordu. Üç tarafı ve adadaki iki halkı tatmin edecek ortak bir çözüm çok zordu.

Üç ülke arasında ilk konferans 1955'de Londra'da yapıldı. Türkiye, her iki halkın ayrı ayrı self-determinasyonunu (kendi geleceğini belirleme hakkını) savunurken Yunanistan, bütün ada için ortak bir self-determinasyon görüşünde ısrarlı idi. Yunan tezi, Rum çoğunluğu dolayısıyla, Enosis'e açılan bir kapı oluyordu. Londra'da bir sonuç alınmadı,

İKİNCİ BÖLÜM

1960 ve Sonrası

1960 öncesi yıllarda Kıbrıs Türk halkının kendi self-determinasyon hakkını ısrarla savunması "Enosis" yolunu kapamıştı. Yunanistan'ın Enosis'e götüren yolları açmaya çalışması Türkiye ve Yunanistanı karşı karşıya getirmişti. İki ülke de NATO üyesiydi ve soğuk savaşın tırmandığı yıllar yaşanıyordu.

ABD, İngiltere'nin yanında devreye girdi. Artık yeni bir formül aranıyordu. Bu formül şu öğeleri içermeliydi:

- * Ada üzerinde Türkiye ve Yunanistan arasında denge sağlanmalıydı.
- * İngiltere'nin stratejik çıkarları korunmalı idi.
- * Ada, Batı Bloku'nun (Türkiye-Yunanistan-İngiltere) denetimi dışına çıkmamalıydı.
- * Adadaki Türk ve Rum halklarının güvenceleri, Türkiye ve Yunanistan tarafından sağlanmalı idi.

Kıbrıs'ta tarihsel bağlarla anavatanlarına bağlı iki halkın (Türk ve Rum halkının) bulunması, imparatorluğu tasfiye yoluna giren İngiltere'nin bir bakıma, "kendi hükümlerlik (garantörlük) haklarını Türkiye ve Yunanistan'a devretmesi (paylaşması)" zorunluluğunu ortaya çıkarıyordu.

Bu konuda en sağlıklı değerlendirmeyi, bölgeyi çok iyi tanıyan İngiliz araştırmacı ve tarihçi Dr.Andrew Mango yapmıştır. Kendi ifadesi ile; "Bugün (2000) Kıbrıs'ta bir Türk Devleti'nin bulunması, İngiltere'nin geri çekildiği topraklardaki Türk halkının ve varlığının korunması içindir" demektedir(9). Dr.Mango Kıbrıs konusunu dünyada en iyi bilen 2-3 araştırmacıdan birisidir. Kendisi, bu konudaki 40 yıllık birikimi ile bu doğru sonuca varmıştır.

Dr.Mango'nun bugün (2000) vardığı bu sonuç, 1960'lara yaklaşırken henüz açık olarak "telaffuz" edilmiyor ama "realpolitik" olarak el yordamı ile hissedilebiliyordu.

İngiltere İmparatorluk topraklarını terkederken bu toprakların "gerçek sahiplerine" devredilmesi sıkıntıları, 1950'li yılların sonlarında Kıbrıs'ta, hem de iç çatışmalarla birlikte kanlı bir biçimde yaşanmaktaydı.

Zürih ve Londra konferansları, hem adada, hem de Türkiye ile Yunanistan arasında, "yeni dengeleri" yerli yerine oturtmak için yapıldı.

1) Zürih ve Londra Konferansları ve Kıbrıs Cumhuriyeti

Dünyada başka bir örneği olmayan, kendine özgü bir Cumhuriyet'i oluşturmak için 1958'de Zürih Antlaşması, 1959'da Londra antlaşması imzalandı. Türkiye, Yunanistan, İngiltere, Kıbrıs Türk Toplumunu ve Kıbrıs Rum Toplumunu bu konferansın taraftarı idi. ABD de fiilen bulunmasa da, bir 6 taraf gibi etkili oldu. Bu antlaşmalarla Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuş oluyordu.

Bu Cumhuriyet "çok özel" bir cumhuriyet idi Türkiye'nin, Yunanistan'ın ve İngiltere'nin ada üzerinde "egemenliği ve garantörlüğü" vardı. Türk ve Yunan askerleri bir "alay" ölçüğünde de olsa, adada sürekli bulunacaktı. İngiltere'nin ise büyük askeri üsleri vardı ve bu İngiliz askeri bölgeleri "İngiliz toprağı" olarak kabul edilmişti.

Cumhuriyet dış bağlantılarında "bağımsız değildi". Türkiye'nin ve Yunanistan'ın, birlikte içinde olmadığı herhangi bir birliğe, örneğın A.E.T. (AB) ye giremezdi.

İç yönetimde "ortak" ve "bağımsız" işler birbirinden ayrılmıştı. Ortak Meclis yanında Cemaat Meclisleri ayrı ayrı olacaktı. Ortak Meclis de 50 üyenin (35)'i Rum, (15)'i Türk olacak ancak iki toplum (halk), kendi iç işlerini, kendi Cemaat Meclisleri kanalı ile yürütecekti. 10 üyeli Bakanlar Kurulu'nda 7 Rum, 3 Türk bakan bulunucaktı.

Cemaat Meclisleri vergi koyma, harcamaları yürütme hakkına sahiptirler. Eğitim ve kültür işlerini de üstleneceklerdi.

5 büyük şehirde Türkler ve Rumlar kendi "bağımsız" belediyelerini oluşturacaklardı. Adli işler bile ayrılmıştı.

Cumhurbaşkanı Rum, yardımcısı Türk olacaktı. Türk yardımcınının, kararları "veto hakkı" vardı.

Zayıf bir ortak savunma gücünde 60-40, memurlarda 70-30 oranlarında Türk ve Rum bulunacaktı.

Cumhuriyet'in Anayasa Mahkemesi başkan ve yardımcısı 3.ülkeden oluşucaktı. Başkan Prof.Ernest Forsthoff (Alman), özel yardımcısı ise Dr.Christian Heinze (Alman) idi.

Görüldüğü gibi bu Cumhuriyet bağımsız değildi, üniter değildi. Hatta federal olarak bile tanımlanamaz. Kendine özgü bu Cumhuriyet'te yaratılan koşullar, federasyon ile konfederasyon arasında bir çizgi oluşturuyordu. Enosis ve taksim yolu kapatılıyordu.

Cumhuriyetin temel özelliklerine baktığımız zaman şunları görüyoruz;

- a. Rumlar Türklerin, Türkler de Rumların üzerinde bir "baskı ve üstünlük" sağlayamayacaklardı. Bunlar, anayasanın güvencesi altında idi.Anayasa Mahkemesi başkan ve yardımcısı da, üçüncü ülke vatandaşlarından (Alman) oluşuyordu.
- b. "Cumhuriyet" dış ilişkilerinde "bağımsız değildi". Türkiye ve Yunanistan'ın, birlikte içinde bulunmadıkları bir birliğe, topluluğa katılamazdı.

c. Türk ve Rum toplumları kendi iç işlerini bağımsız olarak yürüteceklerdi. Vergiden harcamaya, polisten eğitime kadar ayrılmıştı.

d. Türk Cumhurbaşkanı yardımcısının "veto hakkı" vardı.

e. Savunma, üç ülkenin güvencesi altında idi. Cumhuriyet sınırlar içinde Türkiye'nin ve Yunanistan'ın birlikleri (alay) bulunacaktı.

f. Zürih ve Londra antlaşmalarının ve Anayasa'nın işlerliği konusunda Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin "garantörlük" hakları konulmuştu. Örneğin Türkiye, anlaşmaların hükümlerinin "ihlâl" edildiği kanısına varırsa, tek başına "müdahale etme hakkına" sahipti.

Başlıcaları yukarıda belirtilen hükümler de gösteriyor ki bu Cumhuriyet ne üniter, ne de bağımsız bir Cumhuriyetti. Üç devletin ve iki halkın egemenliği " paylaştığını" görüyoruz.

İngiliz idaresi (egemenliği) altında bulunan Kıbrıs adası, Dr.Andrew Mango'nun da belirttiği gibi, İngilizlerin çekilmesi sonucu "Türkiye'nin ve Yunanistan'ın egemenliği de kabul edilerek, iki halka yerel özerklik sağlanan bir konuma" getirilmişti.

1878'de İngiliz yönetimine bırakılan adada o tarihten beri hem İngiliz yönetimleri, hem de Rumlar tarafından baskı altında tutulan ve ezilen Kıbrıs Türkleri bu anlaşmalarla ilk defa kendi yaşama ve gelişme ortamını sağlayacak "dengeli bir yapıya" kavuşuyorlardı. Ve en önemlisi, Lonra ve Zürih anlaşmaları ile Türkiye'nin Kıbrıs üzerindeki hakları uluslararası antlaşmalarla kabul edilmiş oluyordu.

Politik, mali, ekonomik, askeri ve kültürel güvenceler getiriliyordu. Kıbrıs Türk halkı anlaşmadan memnundu. Türkiye de hem Kıbrıs Türkleri'nin güvence altına alınmış olmasından, hem de Kıbrıs üzerinde Türkiye'nin haklarının kabul edilmiş olmasından hoşnuttu.

Bu antlaşmalarla, Kıbrıs adası üzerinde Türkiye ve Yunanistan arasında "denge" sağlanıyordu. Kıbrıs Türk halkını o güne kadar ezen, onların yaşama haklarını ortadan kaldıran saldırılar artık olmayacaktı. Enosis yolu da kapanmış oluyordu.

Antlaşmalardan İngiltere de memnundu; Üs bölgeleri bazı tesisler İngiliz toprağı sayılmıştı. Öte yandan İngiliz yönetiminin de baş ağrıları ve kanlı iç çatışmalar sona erecekti.

Cumhuriyet'in başkanı Başpiskopos Makarios, başkan yardımcısı (muavini) ise Dr.Fazıl Küçük oldu.

2) Antlaşmalardan Mutlu Olmayan Taraf; Enosisçiler ve Kilise

Rumlar yıllardır Enosis peşindeydiler. EOKA, adayı "Türklerden temizlemek ve Enosis'i gerçekleştirmek için" kurulmuştu. Ortodoks Kilisesi ise hem Türk düşmanlığının, hem de Enosis'in yıllardır öncülüğünü yapıyordu.

Kıbrıs'ı Helenleştirmek amacını yıllardır sürdüren Başpiskopos Makarios ise antlaşmaları, istemeye istemeye imzalamıştı. O günlerdeki uluslararası soğuk savaş konjonktürü içinde,

"imzalamak zorunda kalmıştı". Bu tutumunu hem Londra'da gösterdi, hem de Londra'dan Kıbrıs'a döndükten sonra yaptığı açıklamalarla ortaya koydu.

Zürih ve Londra antlaşmaları imzalanırken taraflar genellikle, işlerin bu kadar çabuk bozulacağını beklemiyorlardı (10). Ancak Başpiskopos Makarios ve Rumların çoğunluğu, yeni cumhuriyeti nasıl Rumların egemenlik kuracağı bir yapıya dönüştüreceklerinin hesaplarını yapıyorlardı. Yapılan açıklamalardan ilk sinyaller ortaya çıkmaya başlamıştı bile.

Yeni cumhuriyet'in kendine özgü yapısı, "iki tarafın da cumhuriyeti yaşatmak için iyi niyetli hareket etmelerini" gerektiriyordu. Sorunlar Türk tarafından değil Rum tarafından geldi. Türklerle Rumlar arasındaki "adil ve dengeli yapılanmayı" Rum tarafı bir türlü kabullenemiyordu". Bakanlar Kurulunda, Belediyelerde diğer konularda, Rumların üstünlüğü gösterme çabası içindeydiler. Rumlar yönetimlerde sürekli olarak Rum çıkaralarını öne çıkarıyorlardı ve kurulan düzeni işlemez duruma getiriyorlardı.

Haksız kararlarda Türklerin veto haklarını kullanmalarını fiilen engellemeye başladılar. Anayasa ve yasalar sürekli olarak Rumlar tarafından çiğneniyordu. Vergilerde, memur atanmasında, polis idaresinde Rumlar yasalara uymuyorlardı. Bu durumdan tarafsız Anayasa Mahkemesi Başkanı Alman Prof.E.Forsthoff ve yardımcısı Dr.Christian Heinze de şikayetciydiler. Rumların tutumunu onaylamıyorlardı. Daha sonra yakından tanıma fırsatını bulduğum değerli Alman hukukçu Dr. Christian Heinze, Rumların anayasayı ve yasaları sürekli olarak ihlâl ettiğini bana ayrıntıları ile anlatmıştı. Yayınladığı kitap ve makalelerde de 1960'ı izleyen yıllarda, sorunun hangi taraftan geldiğini net bir biçimde ortaya koydu (11).

Belediyeler konusunda Rum çoğunluklu Bakanlar Kurulu yasalara aykırı karar aldı. Anayasa Mahkemesi bu kararları iptal etti. Rumlar Anayasa Mahkemesi'nin kararlarına uymayacaklarını açıkladılar. Rumlar tarafsız Anayasa Mahkemesi'ni tanımıyorlardı.

1960-1963 döneminde bulunan Makarios ve diğer Rum liderler kurulan cumhuriyeti tamamen işlemez duruma getirmişlerdi. EOKA da Cumhuriyeti ortadan kaldırmak için yerlatı bağlatılarını arttırmıştı(12).

1963 yılında Makarios 13 maddelik anayasa değişikliği istedi. Oysa anayasa, uluslararası anlaşmalarla güvence altına alınmış, tarafların çıkarları dengelenmişti. Rum tarafının istediği bu değişiklikler, cumhuriyet'n özel statüsünü ortadan kaldırıyor, mutlak bir Rum egemenliğini getiriyordu. 1962'de Türklere karşı şiddetini arttırmaya başlayan Rum silâhlı saldırılarına, Makarios'un bu istekleri eklenince büyük bir kriz patladı.

Anayasa ve yasalar Rumlar tarafından fiilen uygulanmıyor, Rum çoğunluğunun istediği yönde kararlar alınıp yasal olmayan yollarla uygulamaya konuyordu.

Anayasa, yasalar ve cumhuriyet fiilen ortadan kalkmıştı.

3.Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Ortadan Kalkışı

1963 yılında Rumlar Türklere ateşli silâhlarla saldırmaya başladılar. Adanın değişik bölgelerinde saldırılar sürdü. Türk milletvekilleri, kamu yöneticileri silâh zoru ile görevlerinden uzaklaştırıldılar. Radyo Rumlar tarafından işgal edildi.

Rumlar toplu ve düzenli bir biçimde saldırıya geçmişlerdi. Bu eylemler, önceden hazırlanmış olan bir plân içinde (Akristas Plân) yürütülüyordu. Plânın amacı, adada Türkleri ortadan kaldırmak ve Kıbrıs'tan kaçmaya zorlamaktı. Eoka ve Ortodoks Kilisesi kadar geniş bir Rum kesimi de Türklere karşı yapılan bu saldırının içindeydi.

Başpiskopos Makarios iki halka dayalı ve Türklerle Rumlar arasında denge sağlayan yapılanmayı baştan beri içine sindirememiş ve kurulan düzeni ortadan kaldırmak için kararlılık göstermişti. Makarios'un 1960-1963 arasında kamuoyuna yaptığı açıklamalarda da bu durum net bir biçimde görülür. Zaten daha sonraki dönemde, cumhuriyeti ortadan kaldırıp adanın Yunanistan'la birleşmesini sağlamak için 1963 yılında Akritas Plânı'nın harlandığı kesin olarak ortaya çıkıyordu. Bu eylem plânı, Rum kaynakları tarafından da doğrulanmıştı (13).

1963 yılının sonlarında Rumlar saldırılarını iyice arttırmışlardı. Gizli olarak silâhlanmış Rumlar birçok bölgede Türklere saldırıyorlardı. Türkiye garantör ülke olarak İngiltere ve Yunanistan'a çözüm için başvurdu. Ocak 1964'te Londra'da düzenlenen toplantı, bir sonuç alınamadan dağıldı.

Kıbrıs Cumhuriyeti fiilen son bulmuştu. Çünkü cumhuriyeti oluşturan bütün yasal ve anayasal kurumlar ortadan kaldırılmıştı. Rum yönetimi silâh zoru ile bu kurumları ya ortadan kaldırmış ya da işlemez duruma sokmuştu.

1 Ocak 1964'te Makarios 1960 Antlaşmalarını, tek yanlı olarak feshettiğini açıkladı. Artık herşey bitmişti.

BM Güvenlik Konseyi'nin 4 Mart 1964'te aldığı bir kararla B.M.Bariş Gücü Kıbrıs'ta devreye sokuluyordu. Ancak Bariş Gücü'nün adaya gelişi, eski yasal düzeyi sağlayamadı. Ada fiilen Rum yönetiminin işgali altındaydı.

Atina'ya göre ise, Rumların Türklere saldırısı ve bütün cumhuriyet kurumlarını ortadan kaldırmaları, "bir iç mesele" idi ve dışardan müdahaleye gerek yoktu. Çünkü "Rumlar herşeye hakimdiler".

Bu arada BM Güvenlik Konseyi büyük bir siyasal hata yapmıştı. cumhuriyeti bütün kurumları ile ortadan kaldıran Rum tarafını (ve Makarios'u) cumhuriyetin "meşru yönetimi imişçesine" kabul etmişti.

Bu "kabul", Kıbrıs'ta günümüze kadar sürecek olan yanlışlıkları ve uyumsuzlukları "başlatan" bir köşetaşı olacaktı.

Oysa Rum tarafı, aynen Türk tarafı gibi, Cumhuriyet'in ortaklarından sadece bir tanesi idi. Cumhuriyeti oluşturan ortaklardan sadece birisi olan Rumlar, kağıt üzerinde cumhuriyetin meşru yönetimi olarak kabul edilmiş oluyordu.

Bu tarihi hata, "bilinçli bir biçimde" işlenmişti. BM Güvenlik Konseyi'nde bu bilinçli hata işlenirken, Anakara'daki hükümet,

* Hem direnç gösterememişti

* Hem de bu bilinçli hatanın ileride yol açacağı büyük sorunları görememişti.

Ankara'daki hükümet "zaaf göstererek" hem Türkiye'nin ulusal çıkarlarını koruyamamış, hem de Kıbrıs Türk halkını, 1974'e kadar sürecek olan acılı günlerle karşı karşıya bırakmıştı. Bu tarihi gerçeğin ortaya konması gerektiğine inanıyorum.

Adada cumhuriyet ortadan kalkarken Kıbrıs, fiilen Rumların egemen olduğu bir ada durumuna gelmişti. Türkler küçük bölgelere sıkışıp kalmışlardı. Türkiye ile ulaşım bağlantıları yoktu. Bu çok zor koşullar altında bile Kıbrıs Türkleri, kendi bağımsız yönetimlerini, Kıbrıs Türk Yönetimini kuruyorlardı. Ellerindeki sınırlı olanaklarla Rumlara karşı direniyorlardı.

Ve B.M.de yeni bir Kıbrıs Dosyası açılacak, bugün bile sürmekte olan maraton başlayacaktı.

4) Belirsizlik, Haksızlık ve Acılı Yıllar; 1964-1974

103 köye yayılmış, büyük kentlerde etrafları tel örgülerle çevrilmiş yokluklar ve ızdıraplar dönemi başlıyordu. Rum saldırıları da, her fırsatta sürüyordu. Rumlar sürekli silâhlandıkları gibi Yunanistan'dan da adaya asker ve silâh geliyordu.

Adada İngiliz askerleri (üsleri) vardı ve bunlar Türkleri koruyamıyordu. Ortadan kaldırılan anayasaya göre başkan yardımcısı olan Dr.Fazıl Küçük Türkiye'den yardım istiyordu (14).

Anayasa Mahkemesi Başkanı Prof.Forsthoff bir açıklama yaparak Rum tarafını, "Anayasayı işlemez duruma soktuklarını belirterek" suçladı.

Çok sayıda ölü, yaralı ve kayıp Türk vardı. Adada tam bir kaos yaşıyordu. Yaşananlar dünya basınında da çıkıyordu. Türkiye'de ise büyük heyecan vardı. Rumların Türklere saldırmaları ve anayasayı ortadan kaldırmaları büyük tepki doğurmuştu. Büyük gösteriler yapılıyor, gazeteler manşetlerini bu haberlerle dolduruyordu. Kıbrıs'taki Türk alayı da "mahsur" durumdaydı. Çok kritik günler yaşıyordu.

1964'te B.M.Bariş Gücü askerleri adaya geldi. Bunların Rum saldırılarını engellemekten çok Rum tarafına "büyük gelir sağladığını" görüyoruz. Bariş gücü, daha çok ara bölgelerde ve iki tarafı ayıran Yeşil Hat üzerinde görev yapıyordu. Etkili bir askeri güç olmaktan çok, üniformalı turistler durumundaydılar. Esas olarak Rum tarafına "muhatap" oluyorlardı.

BM, iki taraf arasındaki sorunları çözmek üzere, bir de gözlemci atamıştı.

Türklere silâhlı saldırılar yanında tam bir ekonomik ambargo uygulanmaktaydı. Açlık tehlikesi baş göstermişti. İlaç ve gerekli maddeler bulunamıyordu. Türkler tam bir sefaletin içine itilmişlerdi.

Türkler bölge bölge direnişe başlamışlardı. Bunların en önemlisi Erenköy bölgesinde oluştu. Burada küçük bir Türk kantonu kurulmuştu. Türkiye'den de gönüllü destek geliyordu. Daha çok, Türkiye'deki Kıbrıslı Türklerden oluşan gençler, Rum baskısına rağmen, Anadolu'dan bu bölgeye gizlice geliyorlardı.

Grivas 10.000 kişilik bir ordu ve zırhlı birlikler ile bazı Türk bölgelerine saldırdı. Türkiye de jet uçaklarını göndererek buna karşılık verdi. Yunanistan'dan sonra Türkiye de artık "işin içindeydi". Türkiye'nin bu sınırlı müdahalesi bile Rumları biraz sindirdi.

1964 yılında şiddetlenen ve 1974'e sürecektir olan olaylarda 1964 bir köşe taşıdır. (10) yıllık esaret dönemini belirleyen öğelerin çoğu bu yıl ortaya konmuştur.

1964'te neler oldu?

* Rumlar adada fiili bir denetim sağladı, çünkü silâhlıydılar ve Türklerden çok fazlaydılar. Ayrıca hazırlıkları vardı.

* Ankara hükümeti pasif kaldı. Fiili olarak Türk jetlerinin "sınırlı hareketi" ve Erenköy'e destek göze batan gelişmelerdi.

* Yunanistan adaya çok sayıda asker ve silâh soktu. Yunan jetleri de Türklere saldırdı.

* Türkiye'de sivil örgütler büyük eylemler yaptılar. Ancak bunlar, hükümete yansımada.

* Amerika ve İngiltere aktif olarak devredeydiler.

* Makarios, Sovyetler Birliği'ni ve Bağılantısız Ülkeleri kendi taraflarına çektiler.

* Rumlar Türklere hem saldırdılar, hem de ekonomik ambargo getirdiler. İstedikleri oluyordu. Bunun için bu gidişi durduracak bir "dış müdahaleye" karşı çıktılar.

* İnönü Hükümeti, diplomatik girişimlerden yarar sağlayamadı, Kıbrıs Türkleri ezildiler, saldırılara uğradılar. Oysa Türkiye garantör ülke idi.

* B.M.de, ABD ve İngiltere ile ikili ilişkilerde NATO'da çok sayıda görüşmeler yapıldı. Türklerin durumunu düzelterek ve Rumları durduracak bir sonuç alınmadı.

* Batı Dünya'sı genellikle kayıtsız kaldı. Ortaya çıkan tepkiler, olayların boyutunun çok altında idi.

* Rumların saldırgan tutumuna karşın BM ve Batı, Mart 1964'de yaptığı hatayı sürdürdü. Kıbrıs Cumhuriyeti'ni işgal eden iki taraftan birini, "meşru yönetim" olarak kabul etti. Zaten bu haksız ve yanlış tutum, Rumların saldırganlığını da özendirirdi.

* Makarios ile Atina ve Eoka arasında, bazen görüş ayrılıkları olmasına rağmen, esas amaçları olan "Enosis"te birleşiyorlardı. Makarios "adayı Helenleştirmekten" söz ederken, bazen, Yunanistan'la bütünleşme amacından biraz ayrılıyordu. Aradaki fark, birinde iki Helen devleti, diğesinde ise tek bir devlet anlayışı bulunması idi.

B.M. gözetiminde 10 yıl sürecektir ve Türklerin adada "bir açık hava hapishanesi" konumunda tutulmalarına yol açacak olan sürecin temel taşları 1964 yılında atılıyordu.

Rumların hedefi çok açıktı; 1963 yılında hazırlanan Akritas Plânı doğrultusunda, Türkleri Kıbrıs'tan kaçırarak "Enosis'e varmak istiyorlardı. Bu amaç için de;

* Uluslararası anlaşmaları hiçe sayıyorlar,

* Türklere karşı, sürekli olarak insanlık dışı eylemlerde bulunuyorlardı.

Batı, gereken sonuç alıcı tepkiyi vermiyor, Ankara hükümetleri de "pasif" bir politikayı benimsiyordu.

Ve bu arada olan, Kıbrıs Türklerine oluyordu. 1967-1974 döneminde, Atina'da, Batı'nın itibar etmediği Albaylar Cuntası bulunmasına rağmen Ankara, sonuç alıcı gereken hamleleri yapamamıştı.

Bunu yapması için, Eokacı Nikos Samson'un, işi kısa yoldan halletmek için büyük bir çılgınlık girişiminde bulunması gerekmişti. Bu çılgınlığın arkasında ise; Atina'daki Albaylar Cuntası vardı.

Zayıflayan konumlarını güçlendirmek için, Makarios'un "sabırlı ve dengeli bir biçimde yürüttüğü, adayı Helenleştirme politikasını" bozdular ve işi kestirmeden çözmek istediler.

Bu ise, hem kendilerinin, hem de adadaki Rum denetiminin sonunu hazırlayan bir serüven oldu.

Türkiye Hazırlanma Gereğini Duyuyor

1963 olaylarından başlayarak Makarios'un ve Rumların amaçlarının Enosis olduğunun 63'ü izleyen yıllarda iyiden iyiye açığa çıkması, Kıbrıs Türklerinin çaresizliği, Türkiye'nin "müdahale olanaklarının" sınırlı oluşu, Türkiye'de hem orduyu, hem de hükümetleri "hazırlanmaya götürdü". 1964'te Başkan Johnson'un İnönü'ye yazdığı mektup bunda etkili olmuştu.

Türkiye Enosis'e izin vermeyecek ve Kıbrıs Türklerinin adada ki "varoluşlarının sürmesini" sağlayacaktı. Ufuktaki büyük tehlike açık açık görülmeye başlamıştı.

Türkiye Kıbrıs'ın bir Yunan (veya Rum) adası olmasına izin veremezdi.

Tırmanmakta olan Rum saldırılarının "durdurulması" için "fiili müdahale" olasılığı giderek artıyordu. Önünde sonunda, Enosis'e set çekmek için askeri müdahale hazırlıkları başladı. Ordu, çıkarma gemileri yapımını sürdürüyordu.

Zürih ve Londra antlaşmalarına göre Türkiye, İngiltere ve Yunanistan ile birlikte, "Kıbrıs üzerinde garantörlük hakkı olan bir ülkeydi. Üstelik Kıbrıs Anadolu'ya 40 mil yakınlıkta, Doğu Akdeniz'de olağanüstü stratejik bir konuma sahipti. Bölgenin en büyük ölçekli ülkesi olan Türkiye, güneyindeki "ulusal çıkar alanına" sahip çıkmak zorundaydı.

Ege adaları zaten kaybedilmişti. İmroz ve Bozcaada dışındaki tüm adalarda Yunan bayrağı dalgalanıyordu. Kaş'ın birkaç mil yanındaki Meis bile bunlardan birisi idi. Oniki ada ise, bir hediye olarak 1947'de Yunanistan'ın çebine konmuştu.

Türkiye yanbaşındaki koskoca Kıbrıs adasını da Yunanistan'a (Rumlara) kaptıramazdı. Batı'da Ege yavaş yavaş, Yunanistan tarafından tamamen kapatılmıştı. Türkiye, hiç olmazsa

güneyden, Akdeniz'den "nefes" almak istiyordu. Enosis, Türkiye'nin güney çıkışının da kapatılması demekti.

Türkiye, geçen yüzyıldan beri süren "megali idea" ya dur demek gereksinimin, duyuyordu. Yunanistan ile sürekli sorun yaşanmıştı ve yaşanıyordu da. Atina'nın içten içe yürüttüğü Türkiye karşıtı, politika, 1963 olaylarından başlayarak "fiili bir baskıya" dönüşmüştü.

Bütün bu değerlendirmeler, Türkiye'nin "Kıbrıs işini sıkı tutması" sonucunu doğuruyordu. Ordu, bu konuda, hükümetlerin bir adım önünde bulunuyordu.

Öte yandan Dr.Andrew Mango'nun da belirttiği gibi(15) İngiltere Kıbrıs'ın idari ve siyasi yönetiminden, bir sömürgesinden geri çekilmişti. Kıbrıs'taki Türk varlığının siyasal, askeri, sosyal ve kültürel olarak korunması Türkiye'nin en doğal hakkı idi. Üstelik Zürih ve Londra antlaşmalarından kaynaklanan garantörlük hakkı vardı.

Türkiye'de, Kıbrıs'tan kaçmak ve göçmek zorunda kalan Kıbrıslı Türklerin sayısı, adadakilerden daha fazla idi. Ada yalnız Türkiye'nin değil, Türkiye'deki Kıbrıs Türklerinin de bir parçası ve uzantısı idi.

BM; ABD ve Avrupa ise, daha çok, özevlatları olarak gördükleri Rumlara meylediyorlardı. Bu haksızlığa karşı durabilecek tek ülke ise Türkiye idi. Türkiye Girit'te; oniki adalarda, Batı Trakya'da yaşadığı haksızlıkları bir daha yaşamak istemiyordu.

Kıbrıs Türkleri konusunda yavaş yavaş bilinçlenen Türk kamuoyu da Ankara'daki siyasileri etkiliyordu. Sivil toplum örgütleri büyük bir "refleks" gösteriyorlardı. Kıbrıs Türklerine yapılan saldırılar ve Enosis çabaları Kıbrıs sorununu "ulusal bir sorun" yapmıştı. Ordunun duyarlılığı yanında, Meclis ve hükümetler de Kıbrıs sorununa duysız kalamazlardı.

Bütün bunlar, Türkiye'nin yaklaşan tehlike karşısında "hazırlık yapmasını" zorunlu kıldı. Türkiye artık Yunanistan'ın Ege'den sonra Doğu Akdeniz'de de genişlemesini sürdürmesine evet demeyecekti

Kıbrıs üzerinde, Türkiye ve Yunanistan arasında 1960'da kurulan "denge" Türkiye aleyhine bozulmamalı idi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Türkiye Enosis'i önlüyor;

1974 ve Başlayan Yeni Dönem

1) 1974'e Beş Kala Durum Nasıldı?

1974 öncesi yıllarda Makarios ve Rumlar artık 1964'te elde ettikleri fiili avantajları sonuçlandırmaya başlamışlardı. Türkleri, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni kuran iki ortaktan biri olarak değil, Rum yönetiminde yaşamaya mahkûm bir "azınlık" olarak değerlendiriyorlardı.

En fazla "sınırlı yerel otonomi" verebileceklerini söylüyorlardı. Eğer Türkler bunu kabul etmiyorlarsa, adayı terketmekte serbesttiler. Adayı, bir Rum adası olarak görmeye kendilerini alıştırmışlardı.

Yunanistan'dan aldıkları silâhlar dışında,Çekoslavakya başta olmak üzere bazı ülkelerden önemli silâhlar almışlardı. Çok avantajlı bir konumdaydılar.

* Cumhuriyet 1963'te tamamen ortadan kalkmış olmasına rağmen, Rum yönetimi "meşru yönetim" olarak tanıyordu.

* Türkler adada küçük adacıklar halinde dağınık durumdaydılar. Bazı bölgeler Türklerin denetiminde bulunmasına karşın ekonomik ambargo vardı ve çok zor koşullar içinde yaşıyorlardı. Türklerin dirençlerinin yavaş yavaş tükeneceği inancı Rumlarda hakimdi.,

* Barışın görüşmeler yolu ile ve eski anayasal statüye döndürülerek sağlanmasını, "sürekli sabote edebiliyorlardı, Türkiye'yi ve Kıbrıs Türklerini oyalayabiliyorlardı"

* Türklerin içinde kaldıkları bu haksızlığa karşı, dış dünyadan bir baskı da gelmiyordu.

Türkiye'de Ecevit başbakan olmuştu. Türkiye'nin Batı ile ilişkilerinde, sosyal demokrat Ecevit'in bakış açısı farklı idi. Ortağı Erbakan ise, farklı nedenlerle Batı'ya soğuk bakan bir siyasal partinin lideri idi. Türkiye'deki bu değişim rüzgâr, Ankara'nın Kıbrıs politikasına da yansıtıyacaktı.

Türkiye'de zaten 1963'den beri, adadaki durumla ilgili olarak büyük bir "rahatsızlık birikimi" oluşmuştu. Rumlar adadaki Türk toplumunu ezmek ve baskı altında tutarak Türkiye'nin dış politikasında "belirgin bir zaaf psikolojisinin" hissedilmesine neden olmuşlardı. Kuşkusuz Atina, Makarios'la aralarındaki bazı sorunlara karşı adaya büyük askeri destek sağlamıştı.

Makarios'un ve Atina'nın uluslararası ilişkilerdeki konumları çok farklı olmasına karşın,

* Adanın Rum denetimi altına girmesi,

* Kıbrıs ile Yunanistan arasında bütünleşme çabalarının yürütülmesi açısından "ortak bir çizgi" vardı. Diğer yandan;

* Makarios "Bağlantısızlar" gurubu içindeydi. Moskova, Belgrad, Havana gibi merkezlere yakındı.

* Atina'daki Albaylar Cuntası ile Moskova çok soğuk, buna karşılık ABD ile ılımlı ilişkilere sahipti. Batı Avrupa Atina'ya mesafeli idi. Batı Avrupa Albaylara soğuk bakmasına karşı Yunanistan'ı dışlamamıştı. Cunta'yı "geçici" olarak görüyorlardı. Herşeye rağmen Yunanistan, "tarihsel ve kültürel nedenlerle" Batı'nın bir parçası olarak görülüyordu. Aynen Franco İspanyası gibi.

Kıbrıs'ta Makarios "oyununu çok iyi oynuyordu". Uluslararası ilişkilerde "hem batı, hem de Bağlantısız Ülkelerle" sıcak ilişki içindeydi. Moskova da Makarios'a yakındı. Batı, Sovyetler Birliği ve Bağlantısızlar, üçü de Makarios'un "yakın bulunduğu" gruplardı.

* Batı'nın Hellenizm'e bakış açısı,

* Adanın NATO dışında oluşu ve "Bağlantısızlar" içinde bulunuşu

* Ortodoks dünyasının (ve Hıristiyan dünyasının) Makarios'un arkasında oluşları,

Makarios'un, bu "çelişkiler içinde" her tarafı birden idare edebilmesinin temel nedenleri idi.

Ayrıca ABD'deki Yunan lobisi de Makarios'un arkasındaydı. Makarios işi zamana bırakmış, kendi deyimi ile, "Kıbrıs Türklerinin Akdeniz'in kızgın güneşi altında tereyağ gibi erimelerini" bekliyordu. Acelesi yoktu, zaman onun lehine çalışıyordu. Bu nedenle toplumlararası görüşmelerden bir sonuç çıkması kesinlikle olanak dışı idi. Makarios eline geçirdiği fiili ve diplomatik avantajları bırakmayacaktı.

ABD ve Batı Avrupa Kıbrıs'ta Rumların 1963'den beri oluşturdukları fiili durumu "yavaş yavaş benimsemeye ve kabullenmeye" başlamışlardı. "Karşı taraf" olan Türkiye ise bu dönem içinde "oldukça pasif" bir politika izlemişti. Makarios ve Rum Yönetimi bu avantajlarını iyi değerlendiriyordu. B.M.in misyonu "rutin" bir işlem halini almıştı. Kimse elini taşın altına sokmak istemiyordu.

Bu konjonktür içinde "elini taşın altına sokması gereken" Ankara idi.

1974'te Rumlar arasında iç politik çatışma ve iktidar kavgası şiddetlendi. EOKA ile Makarios arasında ipler kopmuştu. Nikos Samson, Grivas'ın Ocak 1974'te ölümü ile Makarios'a cephe aldı. Samson bir terorist ve iktidarı ele geçirerek Enosis'i kısa yoldan sağlamak ve Atina'daki Albaylar Juntası'na prestij kazandırmak istiyordu. Junta da Samson'un arkasındaydı. Nikos Sampson bir özelliği de aşırı bir "Türk düşmanı" olması idi. Birçok cinayete karışmıştı.

Atina'nın kontrolündeki Eoka ve Nikos Samson 15 Temmuz 1974'de Makarios'u devirmek için saldırıya geçti. Atina'nın tam desteğini alan Nikos Sampson'un iki hedefi vardı;

* İktidarı olan Makarios'tan almak

* Türkleri adadan temizleyerek Enosis'i gerçekleştirmek.

Ve Sampson iktidarı ele geçirdi, Makarios bir İngiliz helikopteri ile adadan kaçtı.

Makarios'un akıllıca ve ince hesaplarla başarılı bir biçimde yürüttüğü, adayı Rumlaştırma politikası, Rumlar arası çatışma sonucu yara alıyordu.

Rumlar çok büyük bir hata yapmışlardı, aralarında hem iktidar, hem de Enosis kavgasına tutuşmuşlardı. Adada hem Rumlar arasında, hem de RumlarlaTürkler arasında kanlı çatışmalar başlamıştı.

2) "Müdahale" Türkiye İçin Kaçınılmazdı

Ankara artık pasif kalamazdı. TBMM karar aldı, Ecevit İngiltere ile birlikte "müdahale" yapmak için Londra'ya gitti Londra birlikte müdahaleyi kabul etmedi.

Ve Türkiye 20 Temmuz 1974'de deniz ve hava kuvvetleri ile müdahale etti, adaya çıktı. Bu müdahale Türkiye'nin Zürih ve Londra antlaşmalarından doğan "hakkı" idi. Garantör bir ülke olarak 1963'te yapması gerekeni ancak 1974'te yerine getirebiliyordu.

1963'ten beri Makarios'un ve Rumların adada yürüttükleri uygulamalar ve izledikleri politikalar, Rumların hiçbir zaman 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'ne dönmeyeceklerini Ankara'ya göstermişti. Ankara artık adada yeni bir yapılanma istiyordu ve bu yapılanma şu hedefleri gerçekleştirmeliydi;

a. Adanın Yunanistan ile birleşmesi önlenmeliydi.

b. Kıbrıs Türkleri "Türkiye'nin doğrudan güvencesi altına" alınmalı idi.

c. Adadaki Yunan ve Rum askeri birikimine karşılık, "askeri bir denge" sağlanmalı idi.

Dr.Andrew Mango'nun daha önce ortaya koyduğu gerçekçi yaklaşım, 1963-1974 dönemindeki "boşluk" dışında, gerçekleşiyordu. İngiltere sömürgelerinden çekilirken bu sömürgeler gerçek sahiplerinin eline geçiyordu(16).

Diğer bir bakış açısı ile de; 1960'da Kıbrıs'ta Türkler ve Rumlar (Türkiye ve Yunanistan) arasında barış yolu ile kurulan denge 1974'te, Rumların ve Atina'nın ihtirasları sonucu, bu defa silâhların gölgesinde gerçekleşiyordu.

Bu yöntemle sağlanan denge'nin sorumlusu ne Türkiye, ne de Kıbrıslı Türklerdi. 1963 yılında Anayasa'yı ve Kıbrıs Cumhuriyeti'ni silâh zoru ile ortadan kaldıran Rumlar ile bu davranışa "kapalı destek veren" Batı idi.

Türkiye bu müdahalesi ile, Yunanistan'ın Ege'den sonra Doğu Akdeniz'e uzanan genişleme politikasına da son vermiş oluyordu. Megali idea darbe yemişti.

3) Ulusal Çıkarları Korumanın Bedeli

1974 müdahalesi Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihinde bir dönüm noktasıdır.

1938'de Hatay'ın bağımsızlığı ve 1939'da Türkiye'ye katılımı Türkiye'nin bir üçüncü ülkeyi işgali değildi. Fransa'nın sömürlerinden çekilişi ve Hatay'da Türk varlığının korunması bunu gerektirmişti(17). Kıbrıs'ta da, farklı koşullar altında olmasına rağmen, temelde aynı durum söz konusu idi. İngiltere'nin çekilmesi ile oluşan boşluk KKTC ile dolduruluyordu.

Kıbrıs'ta İngiltere sömürgelerini bırakırken Türkiye, buradaki Türk varlığını koruyordu. Türkiye, bir başka ülke toprağını işgal etmiyordu. Aksine, Kıbrıs'ta kurulan dengenin silâhla bozulması karşısında, "uluslararası anlaşmalardan doğan garantörlük hakkını" kullanıyordu. Türkiye'nin müdahalesi "meşru ve kaçınılmazdı" Aslında geç bile kalınmıştı. 1963-1974 arasında 11 yıl boyunca ada Türkleri Rumların hukuk dışı ve silâhlı baskısı altında bırakılmıştı.

Başbakan Ecevit 20 Temmuz sabahı oldukça "makûl ve masum" bir açıklama ile müdahalenin gerekçelerini Türk ve Dünya Kamuoyuna açıklıyordu:

- * Türkiye adada düzeni ve barışı sağlamak için,
- * kan dökülmesini önlemek amacı ile
- * anlaşmalardan doğan hakkını kullanıyordu.

Türkiye Kıbrıs'ın tamamını denetim altına almak için değil, belirli bir bölgesinde denetimi sağlamak için çıkıyordu. Temelde, adada Türklerle Rumlar, Türkiye ile Yunanistan arasında bir denge kurulması ve ada Türkleri'nin daha fazla "zarar görmemesi" amaçlanıyordu.

Bu politikanın iki ayağı vardı;

- * Türkiye'nin 40 mil güneyinde, içinde Türk Halkının da yoğun bir biçimde bulunduğu Kıbrıs'ta, adanın tamamının Rum (ve Yunan) egemenliği altına girmesini önlüyordu.
- * Kıbrıs Türkleri'nin 11 yıldır yaşadığı haksızlıklara son veriyordu.

Türkiye'nin bu denizaşırı "müdahalesi" Dünya'da bir bomba gibi patladı. Ancak uluslararası konjonktör Türkiye'nin lehine idi.

Şöyle ki:

a. Esas amacı Enosis olan 15 Temmuz 1974 Rum (Nikos Samson) saldırısının arkasında, Atina'daki Askeri Yönetim (Albaylar Cuntası) vardı ve Albaylar Cuntası Batı tarafından "soğuk bakılan" bir yönetimdi. Fransa'da bulunan muhalif Karamanlis, Avrupa'nın manevi desteğini arkasına almıştı.

b. ABD'de ise "yönetim boşluğu" vardı. ABD ve Washington büyük skandallarla çalkalanıyordu. Dışişleri bakanı Kissinger de Kıbrıs'ta 1974 öncesi gelişmelerden rahatsızlığını açık açık ortaya koyan bir kişiliğe sahipti

ABD'nin en büyük korkusu, "Türkiye ile Yunanistan arasında bir savaşın patlak vermesi" idi. Türkiye müdahale etmese,

- * Adada kanlı olayların yaygınlaşacağı,
- * Türk-Yunan savaşı olasılığının artacağı ve bunun bütün Ege'ye yayılacağı kuşkusu hakimdi.

Washington için Türkiye'nin müdahalesi, "kaosun büyümesini önleyen ama riskler taşıyan" bir oluşum olarak görülüyordu. Bir bakıma "ehven-i şer" idi.

Washington bu defa, 1964'de Johnson'un yaptığı hatayı yapmadı. Yapamadı desek daha doğru olur. Çünkü böyle bir girişim bölgedeki ABD çıkarlarına daha büyük zarar verebilirdi.

ABD somut olarak bir girişimde bulundu; Atina'daki Albaylar Juntası üzerinde, "Türkiye ile savaşa girmemeleri konusunda" baskı yaptı.

* Sovyetler Birliği de Atina'daki yönetime karşı idi. EOKA Batı'nın ve Nikos Sampson'un Atina'nın güdümünde olduğu ise açıkça görülüyordu. Bu nedenle Moskova'da Türkiye'nin müdahalesine sessiz kaldı.

Bu uluslararası konjonktör içinde Türkiye tarihsel süreç içinde "boşluğu, geçikme ile de olsa dolduruyordu". Türkiye uluslararası konjonktörün sağladığı avantajı iyi kullanmadı.

* Hem ulusal çıkarlarını koruyor,

* Hem de Kıbrıs'taki kaosu genişlemesini ve Enosis'in gerçekleşmesini önliyordu.

4) Madalyonun Diğer Yüzü;

Türkiye Harita Çizebilir mi?

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD ve Batı ile ilişkilerinde "uysal, uyumlu ve bağımlı" bir politika izleyen Türkiye acaba başını kaldırıp ulusal politika izleyen yeni bir yapılanma içine mi giriyordu? ABD ve B.Avrupa bu kuşkuyu da taşıyorlardı. Böyle bir olasılık "Bağılantısızlar gurubunu" etkiler Türkiye "kötü bir örnek" olur muydu?

Uluslararası antlaşmalardan da doğsa, "Batı'ya bağlı ve bağımlı" bir ülkenin başını kaldırarak kendi ulusal politikasını ortaya koyması büyük rahatsızlık yaratmıştı.

Üstelik Libya başta olmak üzere bazı "asi çocuklar" Türkiye'ye destek vererek bayram yapıyorlardı. Türkiye, Atatürk'ün ölümü ile sona eren ulusal bağımsızlık bayrağını yeniden taşımaya mı soyunuyordu? Soğuk savaşın hassas dengeleri içinde hem ABD hem Rusya bunun rahatsızlığı içindeydiler. Türkiye kendi "insiyatifini kullanarak ulusal çıkarlarını koruyordu ve "içizgi dışına" çıkıyordu.

Atina Albaylar Cuntası'nın denetimi altında olsa da Batı'nın bir parçası idi, Kıbrıs adası ise İngiliz üslerinin bulunduğu, ancak Makarios'un fiili yönetiminde Batı, Sovyetler Birliği ve Bağılantısızlar arasında en büyük satrancın oynandığı bir alandı.

Şimdi Türkiye kalkıp tek başına, haklı da olsa, kendi bildiğini okuyor, yeni sınırlar oluşturuyordu. O günün soğuk savaş koşulları içinde ABD'nin ve Sovyetler Birliği'nin "izni ve desteği olmadan" böyle bir sonuç elde etmek, büyüklerin koyduğu kuralların dışına çıkmaktı ve en önemlisi, "Türkiye kötü bir örnek olarak büyüklerin başını ağrıttacak yeni uluslararası gelişmelere yol açabilirdi."

5) Türkiye Başını Kaldırıyor mu?

20 Temmuz Barış Harekatı Türkiye içinde de büyük bir hareketlenme yarattı. İç kargaşa içindeki Türkiye'de "ulusal bilinç ve ulusal çıkarları koruyabilme sevinci" butünlük ve birleşme inanç ve duygusunu doğurmuştu.

Yıllardır Kıbrıs konusunu gündeminde tutan gençlik, geniş halk kesimleri ve siyasal partiler, "ulusal çıkarları korumanın" çöşkusu içindeydiler.

Basın ve TRT halkın sokağa dökülmesine, çöşkulu kutlamaların yaşanmasına ortam hazırlıyorlardı. Bunlar şövenist eylemler değildi;

* Bir eziklikten kurtulmanın sevinci idi

* Ulusal kimliğe, özgüvene kavuşmanın göstergesi idi.

* Yıllardır dış baskılara ve "emperyalist yaklaşımlara" boyun eğmenin bir alın yazısı olmadığını ortaya çıkaran bir durumdu.

Sağcısı, solcusu bir bütün halinde, "bu başkaldırıyı" kutluyordu.

1964'te ABD'nin baskısı ile Kıbrıs Türklerini kaderlerine terketmek zorunda kalan Ankara hükümetleri bu defa boyun eğmemiş ve elindeki yetkiyi kullanma "cesaretini" gösterebilmişti. Bu azımsanacak bir şey değildi.

Öte yandan dünyada "mazlum milletlerin" çoğu, Türkiye'nin bu girişimine alkış tutuyorlardı. Türkiye'nin ve Kıbrıs Türklerinin arkasındaydılar. Sadece Türkiye'de değil, dünyanın "belirli kesimlerinde de bir değişim rüzgârı yaşanmaya başlanmıştı. Olay sadece Türkiye'nin ve Kıbrıs Türkleri'nin sorunu olmaktan çıkmış, "özgürlük isteyen toplumların, dış baskılar karşısında ezilen ülkelerin" bir umut ışığı olmuştu.

Bu ise Washington için olduğu kadar Moskova için de "tehlikeli" bir gelişme idi. Üstelik bu gelişmeyi, Atatürk'ün kurduğu Türkiye Cumhuriyeti başlatıyordu. Bu daha da tehlikeli idi.

Ve bütün bunlar, üç kıtanın birleştiği yerde, Doğu Akdeniz'de, Orta-Doğu petrol bölgesinin yanıbaşında oluyordu. 1974'de Washington'dan ve Moskova'dan izin almadan bu bölgede "inisiyatif kullanmak" kimsenin haddi değildi. Ancak Türkiye bu kuralı bozmuştu.

Uluslararası konjonktür uygundu, Türkiye'nin elinde " yetki belgesi" vardı ve Türkiye hazırlanmıştı, eski eksikliklerini gidermişti.

Türkiye 1960'da "uluslararası anlaşmalarla" kurulan ve sonra Rumlar tarafından bozulan dengeyi, tek başına, yeniden kuruyordu. B.M. şemsiyesi altında hiçbir sonuç alınmadan sürüncemede bırakılan işleri toparlıyor ve Kıbrıs'taki Türkleri kurtarıyordu. Hatay örneğinde böyle bir şey olmamıştı Kıbrıs'ta durum farklıydı. Türkiye ve ada çevresinde örülen engeller bu defa "fiilen ve güç kullanılarak" ortadan kaldırılıyordu.

Kıbrıs uyuşmazlığının 1974'de, Türkiye'nin müdahalesi ile yeni bir zemine oturtulması, uluslararası ilişkiler açısından çok önemlidir. Yalnız Türkiye bakımından değil, İki Blok'lu soğuk savaş dengelerinde" ezilen toplumların ve ülkelerin bilinçlenmesi bakımından da" büyük önem taşımaktadır.

Üstelik bunu, ikinci Dünya Savaşı'ndan beri "bağlı ve bağımlı bir ülke" görünümündeki Türkiye yapmıştır. ABD'den ve NATO'dan izin almadan, kendi inisiyatifi ile gerçekleştirmiştir.

1974'ten bugüne kadar Kıbrıs'la ilgili olarak yayınlanan "Batı kaynaklı" kitaplarda, bu konu nedense gözardı edildi.

6) "Müdahale"nin Safhaları ve Uzun Maraton

15 Temmuz 1974'de Türkiye müdahale edince Güvenlik Konseyi toplandı ve ateşkes istedi. Türkiye ateşkes talebini yerine getirdiğinde Türk kuvvetleri dar bir alana sıkışmıştı. Girne'nin doğu ve batısından Lefkoşe'ye kadar uzanan çok küçük bir üçgen içindeydiler. Bu dar alan askeri açıdan güvensizdi. Rum ve Yunan tehdidinde açıktı

Öte yandan adanın diğer yörelerinde 103 köye ve kentlere dağılmış Türk nüfusuna karşı fiilen Rum saldırıları başlamıştı. Rumlar toplu katliam yapıyorlardı. Türk alayı da saldırıya uğramıştı. Rumların topyekün saldırıya geçmeleri, zaten yaşanmakta olan iç savaşı yaygınlaştırdı.

Cenevre'de Türkiye, Yunanistan, İngiltere, Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının katılımı ile bir konferans toplandı. Rumlar ve Yunanistan, adada Rum çoğunluğunun hakim olduğu üniter bir yapılanma dışında bir çözüme yanaşmıyorlardı. Konferans çıkmaza girmişti. Bu arada Kıbrıs'ta Türklere karşı saldırılar sürüyordu. Ateşkes yüzünden harekâtı durduran Türk kuvvetleri de dar bir alana sıkışmışlardı.

5 Ağustos 1974'de ikinci harekât başladı. Gazi Magusa, Lefkoşe-Güzelyurt hattının kuzeyi ile batıda Erenköy bölgesi Türk Silâhlı Kuvvetleri'nin eline geçmişti. Kuzeydeki Rumlar Güney'e gitmişlerdi. Ama güneydeki Türkler, Rum kuşatması altındaydılar.

Daha sonra yapılan anlaşmalarla güneydeki Türkler de kuzeye, Türk bölgesine geçtiler. Türkiye Kıbrıs'ın (%36) sınırı denetimi altında tutuyordu ve Kuzey'e yerleşen Türkler artık Türkiye'nin güvencesi altındaydılar.

15 Ağustos 1974 müdahalesine Batı'dan ve Sovyetler Birliği'nden tepki geldi Önce Türkiye'nin, adanın tamamını eline geçireceği kuşkusuna kapıldılar. Ancak böyle olmadığını anlayınca biraz rahatlamışlardı.

Türkiye'nin, güvenli bir bölge oluşturarak, Atitta Hattı diye anılan ve bugüne kadar da süregelen "sınırı" belirlemesi Batı'da Sovyetler Birliği'nde de rahatsızlık yaratmıştı. Burası "büyüklerin" üzerinde oyun oynadıkları "arka bahçeleri" iken Türkiye gelip sınır belirlemiş ve ada Türklerini bu bölgeye toplamıştı

Kuzeyin Türkiye'ye ilhakı (taksim) veya Kıbrıs'ta bağımsız bir Türk devletinin oluşması olasılığı her iki Blok için de rahatsızlık yaratıyordu.

Öte yandan;

a. Dünyadaki Yunan ve Rum lobisi büyük bir karşı atağı geçmişti. Basın yayın organları ve televizyonlar Türkiye karıştı yayımlar yapıyorlardı.

b. Atina'da Albaylar Junta'sı düşmüş, Karamanlis'in başkanlığında sivil yönetim işbaşına gelmişti. Atina'nın Batı ile ilişkilerinde düzelme olmuştu. Atina, Batı'nın tam desteğini eline geçirmişti.

c. Moskova ise kendisi ile "flört eden" Makarios'un, adaya tekrar hakim olmasını, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'den elini çekmesini arzuluyordu. Türkiye ne de olsa bir NATO ülkesiydi.

d. Özellikle Batı'daki Ortodoks (ve Hristiyan) dünyası Türkiye'yi aforoz listesi içine almıştı.

Bütün bu çevreler, ne Türkiye'nin haklılığını, ne de Kıbrıs Türkleri'nin 1963-1974 döneminde çektiklerini düşünüyorlardı.

20 Temmuz 1974'de Türkiye'ye karşı çıkmayanlar 15 Ağustos 1974 sonrasında Türkiye'yi eleştirmeye başladılar. Oysa Türkiye, 1963-1974 döneminde Türkleri yavaş yavaş yok etmeye çalışan Makarios'u 1963'te fiilen işgal ettiği yönetimin başına yeniden getirmek için Kıbrıs'a çıkmamıştı. Ama Makarios, İngilizlerin yardımı ile N.Samson'dan kurtulduğu gibi, yine onların yardımı ile adaya döndü.

Türkiye, 1974 öncesi dönemi bir daha yaşamamak, Kıbrıs'ta "yeni bir yapılanma" getirmek için adada bulunuyordu. Bu; ada Türklerinin de istediği şeydi.

Bu tarihten sonra B.M.gözetiminde Türk ve Rum yetkililer arasında sonu gelmez görüşmeler, toplantılar başladı. Rum tarafı şu çizgi içindeki yerini hep korudu.

* Adada Rum çoğunluk olduğu için "çoğunluğa dayalı bir yönetim biçimi" kurulmalı idi.

* Türk Silahlı Kuvvetleri adadan çekilmeli, ada uluslararası bir gücün denetimi altına girmeli idi.

* Rumların Siyasal kimliği (egemenlik hakkı) olmasına karşın Türklerin böyle bir hakkı olamazdı. Rumlar eşitliği, bu yönü ile hiçbir zaman kabul etmediler.

Türk tarafının çizgisi ise şöyle idi:

* Kıbrıs adasında Rumlar gibi Türklerin de eşit hakları vardı.

* Rum çoğunluğunu egemen kılacak bir yapılanmaya izin verilemezdi. Türk tarafı şu ya da bu çözüm formülü içinde, kendi yönetimlerini sağlayacaklardı.

* Türk silâhlı kuvvetlerinin adayı uluslararası bir güce devretmesi ise kabul edilemezdi. Türkiye'nin garantörlüğü kaldırılmazdı.

Rumlar (ve Yunanistan) kafalarında sürekli olarak, "adanın uzun dönemde Rum yönetimine gireceği bir yapılanmayı sağlayacak förmüller için" çaba gösterdiler. Türk tarafı ise adadaki Türk varlığının Türkiye'nin fiili güvencesi altında kalmasını sağlayacak formüllere yeşil ışık yaktılar.

Bu iki yaklaşım arasındaki fark siyah ile beyaz kadar büyük olduğu için bugüne kadar bir "çözüm" sağlanamadı.

Aslında "çözüm", Türkiye'nin müdahalesi ile gelmişti ve çatışmalar durmuştu.

7) Amerikan Ambargosu ve Türkiye'nin Öğrendikleri

ABD'deki Yunan lobisi ve Ortodoks devreleri (Enosis)i sağlayamamanın acısını Türkiye'den çıkarmak istiyorlardı. Kongre üzerinde baskı yaptılar Ve 1975'te Amerikan Silâh Ambargo'su geldi. Gerekçe, ABD yapımı NATO silâhlarının "müdahale" de kullanılmış olması idi.

Ancak, daha müdahaleden aylar önce tıbbi amaçlı "afyon" üretiminin durdurulması konusunda Ecevit hükümeti ile ABD arasında ambargo sorunu ortaya çıkmıştı. Washington Ankara'ya,. hükümet afyon üretimini durdurmaz ise ambagonun gelebileceğini söylemişti. Ankara buna "hayır" dedi.

Arkasından Kıbrıs Barış Harekâtı geldi. Adeta iki ayrı şey birleştirilmişti. Ve ABD en önemli NATO müttefikine 1975'de ambargo koymaya karar verdi. Oysa Yunanistan da Kıbrıs'ta 1963'den beri NATO silâhlarını Türklere karşı (uçaklar ve gemiler dahil) bol bol kullanmıştı. Ambargo tek taraflı geldi ve sadece Türkiye'ye uygulandı. Yunan lobisi Washington'u ve Kongreyi istediği yola sokmuştu(18).

Ankara1964'deki Johnson mektubundan sonra ABD'den ikinci darbeyi de silâh ambargosu ile öğreniyordu. Silah ambargosu 1978'de kalkacaktı. Çünkü 1978'de İran büyük bir kargaşa yaşıyordu ve Amerika karşıtı bir dini rejimin geleceği belli olmuştu.Bu durumda ABD, Elbruz dağları üzerinde kurulan ve Sovyetler Birliği'ni dinleyen "tesislerini" kullanamayacaktı(19). Bu sistemi Türkiye üzerinden sağlaması gerekiyordu.

Kaderin bir çilvesi olarak "mollaların" devrimi, ABD'nin ambargoyu kaldırmasına neden oluyordu.

1975-1978 Amerikan silâh ambargosu Türkiye'ye yeni bir şey öğretti. TSK'nın silâhı dışarıya bu denli bağımlı tutulamazdı. Türkiye artık, ulusal savunma sanayiinin kurulması için ilk defa ciddi adımlar atıyor ve silâh alımında da çeşitlilik uygulamasına geçiyordu. 1947'de Marshall Yardımı ile başlayan ve NATO'ya giriş ile unutturulan ulusal savunma sanayii yeniden gündeme gelmişti.

Türkiye, "balık" üzerine söylenen Çin atasözünü nihayet hatırlıyordu. Kendi balığını tutmasını öğrenecekti.

Kıbrıs Barış Harekâtı Türkiye'ye başka bir gerçeği de göstermişti; İkinci Dünya Savaşı sonrasında Batı (ve Amerika) şemsiyesi altına alınan Türkiye, "Batı tarafından gerçekten benimsenmiş değildi" Batı için bir "ileri karakol" görevi düşünülmüştü. Oysa Türkiye, kendisini Batı'nın içinde, Batı tarafından benimsenmiş bir ülke zannediyordu.

1974 sonrasında ABD'nin ve Avrupa'nın Yunanistan'ın ve Rumların tarafını tutmaları, Batı medyasının Türkiye'nin haklı olduğu yönleri sistematik bir biçimde gözardı etmesi, gerçekleri Türkiye'nin gözleri önüne sermişti.

Yunanistan ve Rumlar Batı'nın öz evlatları, Türkiye ise kerhen Batı içinde gösterilen bir ülke idi. Ankara'dakiler artık Türk dış politikasının bu yönde bazı değişikliklere uğraması gereksinimini hissetiyorlardı.

Ama Türkiye'ye "iç kargaşaya" gömülmüştü. Sağ-sol çatışması adı altında hırpalanıyordu. Arkasından gelen 3 yıllık askeri rejim de Amerika'ya sıkı sıkıya bağlıydı.

İç dengesizlikler, Türkiye'nin Kıbrıs politikasında, ulusal çıkarları gözetecek kararlı bir refleks göstermesini engelliyordu. Buna rağmen, 1975'de Kıbrıs'ta Türkler, Kıbrıs Türk Federe Devleti'ni kurdular. 1983'te de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ilân edildi.

Bu arada Yunanistan 1981'de A.E.T.nin (Avrupa Birliği'nin) tam üyesi oluvermişti. Artık Avrupa'nın Kıbrıs politikasında daha da etkili idi. Bu etki, ileride, A.E.T.nin (AB'nin), Kıbrıs konusunda inisiyatifi B.M.den ve ABD'den Avrupa'ya kaydırılmasında rol oynayacaktı.

8) KKTC'nin Kuruluşu ile Başlayan Dönem

15 Kasım 1983'de Kıbrıs Türkleri, Kuzey Kıbrıs Türk Federasyonu'nu Meclis'te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni ilân ederek yeni bir oluşum sağladılar. Türkiye bu devleti tanıdı. Rauf Denktaş KKTC'nin Cumhurbaşkanı oldu.

Anayasa ile, tüm devlet kurumları ile işleyen bir demokrasi vardı. Kıbrıs Türkleri zaten demokrasiye çok yatkındılar, demokrasi kültürü yüksek düzeyde idi.

Yıllar geçtikçe KKTC'deki demokratik işleyiş, Batı Avrupa'daki ülkelerden farksız duruma geldi.

Bu arada, daha 1964'de B.M.gözetiminde başlayan ikili görüşmeler, rutin bir işlem gibi sürmekteydi. Rumların ve Türklerin pozisyonlarında değişiklik yoktu. Rumlar hâlâ, çoğunluğun (Rumların) egemen olduğu üniter bir devlet peşindeydiler. TSK'nın çekilmesini istiyorlardı.

Türkiye ve KKTC ise Kıbrıs'ın Rum olduğu kadar Türk olmasını, Rumların sahip oldukları siyasal kimliğe Türklerin de kavuşmasını talep ediyorlardı. Bu durumda ortak bir anlaşma zemini oluşturmak olanağı ortadan kalkıyordu.

Yunanistan'ın ve Rumların "Kıbrıs'ta egemen olmak amaçlarının kaybolmamasındaki" temel nedene gelince; ABD ve Avrupa Yunanistan'a ve Rumlara Türkiye'ye karşı destek verdikleri için, Yunanistan ve Rumlar, önünde sonunda Türk tarafının Batı yardımı ile çökertileceğine inanıyorlardı.

Oysa ABD ve Avrupa Türkiye ve Yunanistan'a eşit mesafede dursa, Rumlar ve Yunanistan adil ve dengeli bir anlaşma noktasına gelebilirlerdi.

1963'den beri ne ABD, ne de Avrupa bunu yapmadı. Mart 1964'de B.M.işgalci Rum yönetiminin "meşru hükümet" olarak tanınması ile başlayan hatalar zinciri, ABD ve Avrupa tarafından sürdürüldü. Bu da, Rumların ve Atina'nın, adanın tümünde egemen olma düşüncelerini korumalarına neden oldu. Kıbrıs uyuşmazlığındaki esas çıban başı budur.

Buna bağlı olarak Mart 1964'den bugüne kadar BM Güvenlik Konseyi'nde Kıbrıs uyuşmazlığına ilişkin çıkan kararlar "tek yanlı" olma özelliğini sürdürdü. 1974'den sonra Türkiye ve Kıbrıs Türkleri haksız yere suçlandı. ABD ve Avrupa'nın ağırlığını taşıyan bu kararlar, Rumlar ve Yunanistan'ın anlaşma zemini oluşturmamalarında temel etken oldu.

* Rumların 1963 ve 1964'te Anayasayı fiilen ortadan kaldırdıklarını ve Türkleri yerlerinden atarak, silâh zoru ile yönetimi ele geçirdiklerini kimse hatırlamak istemedi.

* 1963-1974 döneminde Kıbrıs Türklerinin Rumlar tarafından nasıl ezildiği görülmek istenmedi.

* Hatta Zürih ve Londra antlaşmaları bile gözardı edildi.

Batı adadaki Rumlara ve Türklere farklı bakıyor, Türk-Yunan ilişkilerinde de Yunanistan'ı sürekli kayırıyordu.

Rumların ve Yunanlıların hukuk ve insanlık dışı davranışlarına göz yumuyorlardı.

Bu koşullar altında Rumların ve Yunanlıların "adil ve dengeli" bir çizgiye çekilmeleri olanak dışına çıkıyordu. ABD ve Avrupa olaya sahiplenmişti ve Rumlar lehine çözmek istiyorlardı

1963'den bugüne kadar ortaya konan belgeleri ve fiili gelişmeleri inceleyen bir insan, bu gerçeği çok açık bir biçimde görebilirdi.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Yeni Dönem AB ve Kıbrıs

1) Avrupa Kıbrıs'a El Atıyor

1990'da Doğu Bloku'nun dağılması ve Avrupa için ideolojik ve askeri tehdidin ortadan kalkması Avrupa'da önemli değişikliklere neden olmuştur. AB'nin (AT'nin) bölgeye ve Dünya'ya bakış açısı değişmiştir.

a. Doğu Bloku'nun ve Varşova Paktı'nın dağılması AB'yi rahatlattı. Artık, Sovyetler Birliği ve Varşova Paktı olmadığı için Doğu'dan askeri ve ideolojik tehdit söz konusu değildi.

b. Dünya Pazarları artık bölünmüşlükten kurtuluyordu. AB'nin büyük ülkeleri için yeni ekonomik ufuklar açılmıştı. ABD ve Japonya ile dünya pazarlarında daha yoğun bir çekişme olacaktı. AB'nin kendi içinde daha da bütünleşmesi ve diğer güçlü ülkelere karşı "stratejik" bir rakip konumuna gelmesi gerekiyordu. AB içini ve çevresini donatarak güçlenecekti. 1993'te uygulamaya konan ünlü Maastricht anlaşması, geleceğin AB'sinin temellerini attı.

* Tek paradan tek pazara ve ortak merkez bankasına,

* AB üst kurumlarının gerçek bir "uluslarüstü" yapıya kavuşturulmasına,

* Dünyaya karşı tek ses verebilmek için "ortak bir dış politikaya",

* Amerika'nın askeri egemenliğinden yavaş yavaş kurtulmak için ortak bir savunma örgütüne kadar uzanan politikalar belirlendi. Artık AB, geleceğin Avrupa Birleşik Devletleri'nin köşe taşlarını oluşturmak için plânlarını yapıyor ve yavaş yavaş uygulamaya koyuyordu.

Türkiye geleceğin Avrupa Birleşik Devletleri içinde olmayacaktı. Çünkü büyük ve AB'ye göre, Avrupa'dan farklı bir sosyal ve kültürel yapıya sahip Türkiye, geleceğin Avrupa Birleşik Devletleri'nde bütün politik, ekonomik, sosyal ve kültürel dengeleri bozabilirdi.

Türkiye bulunmuyorsa, Türkiye'nin "Kıbrıs'taki varlığı"da AB için önem kazanıyordu. Ada, Rum egemenliğinde AB'nin içine alınırsa, bu durum AB için daha yararlı sonuçlar doğuracaktı. Yunanistan AB içindeydi.

Kıbrıs adası AB için artık "stratejik bir önem" kazanmıştı. Yeni dünya düzeninde, üç kıt'ayı karşıdan seyreden, Ortadoğu bölgesinin yanbaşındaki bu koskoca ada yeni Asya pazarının "Batı kapısı" üzerinde bulunuyordu. Avrasya'nın stratejik bir noktasındaydı. Ticari yollar, enerji yolları ve askeri açıdan, AB'nin Doğu Akdeniz'deki ileri karakolu ve köprübaşı olabilirdi.

2) AB Devreye Giriyor

O zaman bu adayı "koparıp AB içine almak" gerekiyordu. AB bu stratejisini hemen uygulamaya koydu ve B.M. şemsiyesi altında yürütülen görüşmeleri gözardı ederek AB ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (Kıbrıs Cumhuriyeti) arasında yeni köprüler kurdu.

* 3 Temmuz 1990'da G.K.R.Y. tam üyelik için AB'ye başvurdu. Ankara buna karşı çıktı çünkü; Zürih ve Londra antlaşmalarına göre Kıbrıs, "Türkiye'nin ve Yunanistan'ın birlikte içinde bulunmadıkları bir topluluğa (burada AB'ye) giremezdi". 1960-1963 döneminde Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Anayasa Mahkemesi başkanının yardımcısı olan Alman hukukçu Dr.Christian Heinze, GKRY ve AB'nin, nasıl uluslararası anlaşmaları tanımadığını ayrıntılı bir biçimde ortaya koymaktadır(20).

* AB Rumlara 30.6.1993'te olumlu yanıt verdi. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), hem de Kıbrıs Cumhuriyeti olarak AB'ye tam üye yapabilecekti. AB, Rumlarla görüşmelerin 1995'te yapılacağını belirtiyordu. Çünkü 1995'te Türkiye ile Gümrük Birliği belgesi imzalanacaktı. Ankara, Türkiye'yi tek yanlı AB'ye bağlayan bu belgeye "çok istekli" olduğu için, Kıbrıs, pazarlık konusu yapılacaktı.

Türkiye uluslararası hukuk otoritelerine "Rum başvurusunun ve AB'nin bu başvuruya evet demesinin uluslararası antlaşmalara aykırı olduğunu" gösteren raporlar hazırlattı. Bu raporları B.M.üyelerine, Güvenlik Konseyi üyelerine ve AB'ye gönderdi. Ama "hukuk düzeni" çalışmıyor ve haklar tanınmıyordu. AB'nin çıkarları bunun önünde idi.

Bu açık "ihlâl'e karşın realpolitik işliyordu". "Uluslararası topluluk" Yunanistan'ın ve Rumların yanında idi.

AB GKRY ile tam üyelik görüşmelerine başlayacağını Brüksel'de açıkladığı zaman, bu karara B.M. Genel Sekreteri Perez de Cuellar bile isyan etmişti. "AB, Kıbrıs uyuşmazlığında bütün parametreleri değiştiriyor ve sorunun çözümünü daha da zorlaştırıyor" demişti. Genel Sekreterin bu çıkışı, ABD'yi de, AB'yi de etkilemedi.

* Londra ve Zürih antlaşmaları Türkiye'ye "Garantörlük hakkını"da tanıdı. Türkiye'nin Kıbrıs üzerinde "söz hakkı" vardı. Türkiye sözünü söyledi ama, GKRY'nin AB ile ilişkilerinde bunun da etkisi olmadı.

* Ve 1994 geldi; Bu yılın sonuna doğru, Yunanistan, "Türkiye'nin AB ile imzalayacağı Gümrük Birliği belgesini veto edeceğini" açıkladı. AB'nin amacı, "veto"yu Ankara karşısında

bir koz olarak kullanmak ve Ankara'yı Gümrük Birliği karşısında, "Rum-AB ilişkilerini kabule zorlamaktı".

İşin daha da ilginç yanı, bu belge Türkiye'ye değil AB'ye yarar sağlıyordu. Türkiye tek yanlı olarak AB vesayeti altına giriyordu. Uygur dünyada, AB ile bu tür anlaşma imzalayan başka bir ülke yoktu.

Ama Ankara'daki hükümet bu belgeyi, "Sanki Türkiye AB'ye tam üye yapılmış" gibi kamu oyuna sunmuştu. İçerde bazı çevrelerin de büyük desteği ile Türk kamuoyu yanıltılmıştı. Hükümet bu hava içinde Yunan vetosunun kalkmasına karşılık, AB'nin Rumlarla (Kıbrıs Cumhuriyeti olarak), tam üyelik görüşmelerine başlamasına "göz yummuştu". Zaten imzalanan Gümrük Birliği belgesinin 16 maddesine ilişkin (ek) de, durum, Kıbrıs'ın adı da anılarak, açık olarak ortaya konmaktaydı.

Öte yandan 6 Mart 1995'te Gümrük Birliği anlaşması imzalanmadan birkaç gün önce, 24 Şubat 1995'te Brüksel'de Komisyon başkanı, Rumlarla (Kıbrıs ile) tam üyelik görüşmelerine başlayacağını açıklıyordu ve Ankara'dan buna hiçbir "resmi tepki" gelmiyordu. Çünkü Atina, Ankara'nın tepki vermemesi (iş kabullenmesi) karşılığında (veto)sunu kaldıracaktı.

Bunlar hep kamuoyunun ve ilgili çevrelerin bilgisi dışında gelişti. TBMM ne olup bittiğinin farkında değildi. Belirli çevrelerin denetimindeki medya bunları yazamıyordu.

Türkiye kendi hükümetiyle, kendi medyası ile ve belirli sermaye çevrelerinin katkısı ile "kendi kendisini bağlıyordu".

* Haziran 1995'te GKRY ile AB "ortaklık konseyi"ni Brüksel'de topluyor ve tam üyelik görüşmeleri başlıyordu.

Bütün bu gelişmelerin yavaş yavaş açığa çıkmaya başlaması Milli Güvenlik Kurulunun 1995 sonlarına doğru, Türkiye'nin Kıbrıs politikası konusunda "karar almasına" yol açtı. M.G.K. konuya elkoydu ve bu tutum sonucu olarak da 28 Aralık 1995'te, Hükümetin göstermesi gerekirken gösteremediği "tepki", MGK kararı sonucu, 28 Aralık 1995'te Demirel-Denktaş deklarasyonu yayınlandı.

Hükümetin Şubat 1995'te, göstermesi gerekirken gösteremediği "tepki", MGK. kararı sonucu, 28 Aralık 1995'te Demirel-Denktaş deklarasyonu ile ortaya konuyordu.

3) Demirel-Denktaş Deklarasyonunun Önemi

28 Aralık 1995 Demirel-Denktaş deklarasyonu, sadece dünyaya değil içerdeki bazı çevrelere de yöneliktir.

1995 yılındaki hükümetin, Türkiye'yi AB'ye tek yanlı bağlayan Gümrük Birliği'ni, kamuoyunda iç politika malzemesi yaparak yanlış tanıtması yalnız Türkiye-AB ilişkilerinde değil, Ankara'nın Kıbrıs politikasında da çelişkiler doğurmuştu. Hükümetin bu belirsiz ve kaypak politikasını düzeltmek de M.G.K.na düşmüştü. M.G.K. kararları doğrultusunda, 28 Aralık 1995'te Cumhurbaşkanı(Demirel-Denktaş) deklarasyonları ile Türkiye yapılan yanlış düzeltiyordu.

a. Kıbrıs'ta çözüm sağlanmadan AB'ye katılma söz konusu olamaz

b. Türkiye'nin ada üzerinde garantörlüğü sürecektir

c. Adada Rumlar ne kadar "egemenliğe" sâhipseler Türkler de o kadar egemenliğe sahiptir. (egemen eşitlik)

d. Türkiye AB içinde değil ise Kıbrıs da giremez denmekteydi

Arkasından 1996'da, TBMM'nin Kıbrıs uyuşmazlığına ve KKTC'ye ilişkin açıklamaları geldi. AB çevreleri ve Yunanistan 1994 ve 1995'te Kıbrıs konusunda oynadıkları oyuna, Türkiye'nin katılmayacağını görüyorlardı.

Buna rağmen Brüksel daha sonraki yıllarda, 1995 yılındaki Ankara hükümetinin "sözlü olarak kabul ettikleri" şeyleri, 24 Şubat 1995 Avrupa Birliği Komisyon Başkanlığı bildirgesine dayanarak referans verdiler ve kullandılar.

Bir taraftan Denктаş-Klerides görüşmeleri Newyork'ta sürerken öte yandan Brüksel açıklama yapıyor ve "Rumlarla görüşme sürecinin sürdürüleceğini" Komisyon başkanı basına açıklıyordu. Dayanak (gerekçe) olarak da; 1995 yılındaki Ankara hükümetinin Şubat 1995'te kendilerine söz verdiklerini basın önünde söylüyordu.

Ortada ilginç bir durum vardı;

* Ankara, TBMM başta olmak üzere bütün devlet kurumları ile Türkiye'nin Kıbrıs politikasını ortaya koyuyordu. KKTC'nin varlığının sürdürüleceği açıklanıyordu. Türkiye bildiğini okuyordu.

Buna karşılık AB de 1995'te başlattığı, "Rumlarla tam üyelik görüşme sürecinin kesilmeyeceğini", uygulamaları ile ortaya koyuyordu. AB'de GKRY ile ilişkilerinde kendi bildiği yolda yürüyordu.

Bu durum devam ederse, AB GKRY ile görüşmeleri ilerleterek güneyi AB'ye alacak, kuzeydeki KKTC'de Türkiye ile daha da yakınlaşacaktı.

1997 yılında, Mesut Yılmaz hükümeti döneminde Başbakan Yardımcısı Ecevit'in Denктаş ile ortak açıklamaları ve Türkiye-KKTC hükümetleri arası yeni anlaşmaların yapılmaya başlaması AB'yi ve Yunanistan'ı korkuttu.

Adada iki devlet vardı ve AB Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile tam üyelik görüşmelerini sürdürüyordu. GKRY'nin adına Kıbrıs Cumhuriyeti deseler ve adanın bütününü temsil ettiğini söyleseler bile bu tamamen kağıt üzerinde idi ve KKTC'yi bağlamıyordu.

AB güneyi içeri alırsa adayı kendisi bölmüş ve bir bakıma da KKTC'yi meşrulaştırmış olacaktı.

Avrupa Birliği, "Kıbrıs'ta uyuşmazlık çözülmeden ada AB'ye tam üye yapılamaz" demeye başladı. Birçok AB üyesi bu görüşte idiler. Sorunlu ve bölünmüş bir adanın güneydeki parçasını bir devlet olarak içeri almak büyük bir kaosa neden olacaktı. AB, GKRY ile tam üyelik görüşmelerini yavaşlattı. Bir bakıma askıya aldı.

1997 yılı sonunda Avrupa Birliği Lüksemburg doruğunda Türkiye ile ilgili olarak yapılan açıklama hem Türkiye-AB ilişkilerine, hem de Brüksel-GKRY ilişkilerine darbe indirdi. Türkiye'nin AB dışında tutulacağı, aday bile olmadığı Lüksemburg doruğunda açıklandı.

- Türkiye artık KKTC ile "bütünleşme" sürecini hızlandırıyor.

- AB GKRY ile "hangi ölçüde yakınlaşırsa, Türkiye de KKTC ile aynı ölçüde bütülecek" ifadesi bütün ortak deklarasyonlarda, TBMM kararlarında, Milli Güvenlik Kurulu kararlarında görülmeye başladı.

AB, 1995'te GKRY ile başlattığı ve "yakaladığını sandığı fırsatın", Brüksel ve Rumlar için çıkmaz bir yol olduğunu görmeğe başlamıştı. 1997'de Türkiye'yi tam üye yapamayacağını açıklamış, Rumları da AB içine almak istediğini söylemişti.

Bu durumda Türkiye ve KKTC'nin önünde "tek yol" bırakmış oluyordu; Türkiye ve KKTC bütünleşecekti. AB bu hatasını anladı ve taktiğini 1999'da değiştirdi; Lüksemburg doruğu yalnızca AB'nin Kıbrıs politikası bakımından değil Türkiye-AB ilişkileri bakımından da AB'ye zarar vermeye başlamıştı.

Türkiye'nin KKTC ile bütünleşme sürecinin "kesilebilmesi" için Türkiye'nin "denetim altına alınması" gerekiyordu. Bunun için de 10-11 Aralık 1999'a kadar beklemek gerekti; Türkiye'ye "sen de adaysın denecek" ve bununla;

* Hem Türkiye-KKTC ilişkilerinin gelişmesine "müdahale" olanağı yaratılacak,

* Hem de KKTC içinde sarsıntı yaşanacağı için "iç parametreler" değişecekti.

4) Dolaylı "Enosis"e Götürülen Yol;

GKRY-AB ilişkileri

Avrupa Birliği 1990'dan başlayarak safha safha

* 1993'te GKRY'nin başvurusunu kabul ederek

* 1995'te tam üyelik görüşmelerine başlayarak

Güney Kıbrıs Rum Yönetimini (Kıbrıs'ı), yalnızca AB içine alma girişiminde bulunmuyor, aynı zamanda da "dolaylı enosisin yolunu" açmaya çalışıyordu. Yunanistan AB içinde idi. GKRY'nin (Kıbrıs) AB içine alınması demek, AB şemsiyesi altında GKRY'nin Yunanistan ile birleştirilmesi demektir. Türkiye ise dışarda bulunuyordu.

1964'den beri Birleşmiş Milletler gözetimi altında yürütülen görüşmeler, BM'in genelde tek yanlı kararlarına rağmen Ankara tarafından destekleniyordu. Belirli bir ölçüde de olsa denge vardı. Bazı Güvenlik Konseyi kararlarında da, "iki tarafın siyasal eşitliğine yakın değerlendirmeler" ortaya konuyordu.

AB'nin Kıbrıs konusunda devreye girmesi bütün parametreleri değiştiriyordu. AB(ve Yunanistan) hem hakim, hem de savcı konumuna geliyorlardı. Türkiye'nin yalnız Yunanistan ile değil AB ile de "çekişmesi" zorunluluğu ortaya çıkıyordu.

Oysa Türkiye'nin öte yandan AB ile ikili ilişkileri vardı. Bu ikili ilişkiler 1995'te Gümrük Birliği belgesi ile tek yanlı bir bağımlılığa dönüşmüştü. Ankara'nın AB karşısındaki bu "zayıf konumu", AB'nin (ve Yunanistan'ın) eline koz veriyordu.

Buna rağmen AB (ve Yunanistan) Türkiye'nin kararlı tutumu karşısında, "adanın bütününü Rum çoğunluğuğun egemenliği altında AB'ye sokacak bir yolu" açamadılar.

Bunun nedenleri şunlardır:

a. Türkiye Kıbrıs konusunda haklıydı ve kararlı idi. Adada, Türkiye ve Yunanistan arasında, GKRY ve KKTC arasında "bir denge" kurulmasını, Enosis(dolaylı Enosis) yolunun kapanmasını istiyordu.

b. Uluslararası hukuk açısından Türkiye (ve KKTC) haklıydı. Zürih ve Londra antlaşmaları, Kıbrıs'ta iki halk arasında bir denge kurmuştu. Türkiye garantör bir ülke idi. Ada üzerinde hakları vardı ve Kıbrıs Türkleri Türkiye'nin güvencesi altında idi.

c. 1974'te Türkiye'nin Enosis'i önleme "müdahalesi"nden sonra adada iki devlet oluşmuştu. Zürih ve Londra anlaşmaları açısından bakıldığında ve Kıbrıs Cumhuriyeti'ni 1963'te Rum tarafının ortadan kaldırdığı göz önüne alındığında; GKRY bir devlet olarak ne kadar "meşru" ise KKTC'de o kadar meşrudur.

Mart 1964'te Güvenlik Konseyi'nin haksız ve yanlış bir kararla, yalnızca Rumları "meşru yönetim" kabul etmesi, bu gerçekleri değiştiremezdi.

d. 1963-1974 döneminin sıkıntılı yıllarında bile Türkler, silâh baskısı altında bile, kendi yönetimlerini sürdürdü. 1974'den sonra ise, daha düzenli ve bütünlük içinde (kuzeyde) tamamen bağımsız hale geldi. Ortada artık bir KKTC gerçeği vardı. Anayasası, Meclisi, Hükümeti, ve tüm devlet kurumları ile B.Avrupa demokrasilerine benzer bir sistem işlemekteydi.

Bu durumda AB'nin KKTC'yi "yok varsayması" siyasal, hukuki, ekonomik, sosyal ve insani bakımlardan olanak dışıydı.

AB'nin (ve Yunanistan'ın), bu gerçeklere rağmen, GKRY'ni, Kıbrıs Cumhuriyeti adı altında ve Kıbrıs'ın bütününü "temsilen" AB buna rağmen, bu yolu seçti. Çünkü 1990 sonrasının Yeni Dünya Düzeni içinde, Doğu Akdeniz'deki bu stratejik adayı, Rum çoğunluğuğun egemenliği altında, AB'nin bir parçası yapmak istiyordu. AB için Kıbrıs'taki halklar da önemli değildi. Özellikle Kıt'a Avrupa'sının "büyükleri", adaya göz dikmişlerdi. Onlar da AB şemsiyesi altında, Kıbrıs'ta söz sahibi olmak istiyorlardı. AB soruna; "ben öyle istediğim için olacak"gözü ile baktı.

Türkiye ve Türkler Kıbrıs'tan "tecrid" edilmeli, adanın Anadolu ile siyasi ve askeri bağları koparmalıydı. Çünkü Türkiye "geleceğin Avrupa Birleşik Devletlerinde yer almayacaktı". Türkiye AB içinde yer alacak olsa, zaten sorunu çözmek çok kolaydı.GKRY ve KKTC birkaç yıl sonra, Türkiye ile birlikte AB'ye girerler ve geleceğin Avrupa Birleşik Devletleri içinde

Türkiye, Yunanistan, GKRY ve KKTC, birbirleri ile bütünleşmiş olarak yaşarlardı. Ancak AB böyle düşünmüyordu.

AB'nin Kıbrıs politikası, AB'nin Türkiye politikasını da bir "turnusol kağıdı" gibi açığa çıkarmaktadır. AB'nin ısrarla, "adada iki devlet yoktur" demesinin arkasında bu yatmaktadır.

5) Eski Yugoslavya, Eski Çekoslavakya ve

Kıbrıs'taki Devletler

AB ısrarla "Kıbrıs'ın bölünmesine karşıdır" Oysa 1960'da kurulan cumhuriyet, iki halkın haklarını "ayrı ayrı kabul eden", Türkiye ve Yunanistan'a (anavatanlara) ada üzerinde garantörlük ve asker bulundurma hakkı tanıyan, kendine özgü bir yapılanma gösterir.

1990 sonrası yeni dünya oluşumunda Çekoslovakya Çek Cumhuriyeti ve Slovakya olarak ikiye ayrıldı. Eski Yugoslavya'dan Hırvatista'nın, Slovenya'nın, Makadonya'nın ayrılmasını ve bağımsız devletler kurmalarını Almanya başta olmak üzere teşvik ettiler.

Kıbrıs'ta ise zaten, iki ayrı coğrafyada iki ayrı halkın fiilen kurdukları ve bütün devlet sistemleri ile demokrasinin işlediği oluşumu kabul etmemekle Avrupa Birliği, kendi uygulamalarına da ters düşmektedir.

Bunun nedeni ise çok açıktır; AB Kıbrıs'ı, Türkiye'den "kopararak ", Rum egemenliği altında bir bütün olarak AB'ye dahil etmek istemektedir. Bu nedenle Doğu Avrupa'da, eski Yugoslavya'da izlediği politikanın tam tersini Kıbrıs'ta izlemektedir.

Ve AB çevreleri, bu çifte standartı açıklayamamaktadır. Brüksel'den Kıbrıs'a ilişkin açıklamalar çok ilginçtir.

a. 1995 yılının şubat ayında AB Komisyon Başkanlığı, "Kıbrıs artık AB'nin ilgi alanı içindedir. Biz Kıbrıs'ı, geleceğin A.B.nin sınırları içinde görüyoruz, bundan sonra ada ile ilişkilerimiz sürecektir" diyordu.

Bu açıklama ile Brüksel, "Kıbrıs adasının sahibi olacağını" söylemeye çalışıyordu. Oysa ortada uluslararası anlaşmalar vardı; B.M.çerçevesinde Türk ve Rum tarafları arasında yürütülen görüşmeler vardı. AB açık açık, "ben öyle istediğim için öyle olacak" demeye başlamıştı. Yeni Dünya Düzeni'nin "bir büyüğü olarak" koşul dayatıyordu.

b. Cumhurbaşkanı R.Denktaş ve KKTC hükümeti yetkilileri ile görüşmeye gelen AB temsilcileri, "Bize hukuktan ve anlaşmalardan söz etmeyin, biz size AB'nin siyasal yaklaşımını ve yapmak istediklerini söylüyoruz" diyorlardı. AB'nin dış ilişkilerden sorumlu yöneticisi Van der Broeke Cumhurbaşkanı R.Denktaş'a, "Bize hukuki argümanlar göstermeyin bu siyasi bir hadisedir, ve AB olaya böyle bakıyor" diyebiliyordu. Bir görüşmemizde R.Denktaş bu olayı bana anlatmıştı.

Çok ilginçtir; AB KKTC'ye karşı "hukuk tanımayan bir yaklaşım içindeydi ve orman kanunu uygulamak istiyordu". AB KKTC'nin Zurih ve Londra anlaşmalarından kaynaklanan haklarını tanımadığını ilân ediyordu. Buna karşılık aynı anlaşmalardan yararlanan, üstelik 1963'te silâh

zoru ile Kıbrıs Cumhuriyeti'nin anayasasını ve kurumlarını ortadan kaldıran Rum tarafını destekliyordu.

AB Rum ve Türk tarafına "eşit mesafede" durmuyor, Rumları desteklerken KKTC'ye karşı çıkıyordu. Bu haksız tutumun 1994 yılında, KKTC ürünlerine ekonomik ambargo koyarak da gösterdi.

AB'nin Kıbrıs politikası, özellikle 1990 'dan itibaren tek yanlı ve hukuk dışı bir çizgide seyretti. 1993'den başlayarak AB Kıbrıs'a ilişkin izlediği politikalar ile bütün parametreleri değiştirdi. 1995'den itibaren B.M.in inisiyatifini ve ağırlığı Brüksel'e geçirdi. Türkiye ile imzaladığı Gümrük Birliği belgesi ile Türkiye'yi tek yanlı bağlayarak ödün sağlamak istedi. 10-11 Aralık 1999'da da Helsinki doruğunda, "Türkiye'nin adaylığı teyid edilirken", AB'nin esas amaçlarından birisi, Kıbrıs'ta Türkiye'den ödün sağlamaktı. Adaylık, "Ankara üzerinde baskı kurmanın bir aracı" olarak değerlendiriliyordu.

6) Yunanistan ile GKRY Arasında Askeri İşbirliği ve AB

1990 sonrası yeni dönem, Yunanistan-GKRY ilişkilerinde, "işbirliği ve bütünleşme" hareketlerinin artmasına yol açtı. Soğuk savaş artık bitmişti ve AB içindeki Yunanistan, Amerika'daki Yunan lobisini de arkasına alarak yeni girişimler başlatmak ve Enosis politikasını günün koşullarına göre gündeme getirmek istiyordu.

Kıbrıs'ın, Rum çoğunluğun egemenliği altında üniter bir yapıya kavuşturulması ve Türklerin bir "azınlık" konumuna indirilmesi umutları, AB'de yürütülen görüşmelerde "kaybolmaya" başlamıştı. 1990 öncesinde 1980'li yıllarda dünya Kıbrıs uyuşmazlığını çoktan unutmuştu. Adada iki devletli yapı "kemikleşiyordu". Kıbrıs'ta barış vardı ve GKRY de ekonomik olarak iyi durumdaydı. Bu durum Rumları ve Yunanistan'ı rahatsız ediyordu.

1990'da Doğu Bloku'nun çökmesi, AB'nin "Akdeniz bölgesini nüfuzu altına alma politikası Yunanistan'ı harekete geçirdi. Yukarıda da değindiğim gibi Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinde, Türkiye "zaaf gösteriyordu". 1995'te Yunanistan ve Rumlar için yeni bir fırsat yaratılabildi.

Ve Atina Güney Kıbrıs Rum Kesimi ile anlaşarak ikili ilişkileri bir bütünleşmeye götürecek uygulamalara geçti.

a. 1993 yılında "Ortak Savunma Doktrini" adı altında Yunanistan ve GKRY, Atina'da ortak bir deklarasyon imzaladılar. Ortak Savunma Doktrinine göre Yunanistan ve GKRY askeri güçlerini Ege, GKRY ve Doğu Akdeniz'de "bütünleştiriyorlardı". Bu "bütünleştirme", askeri açıdan "tek bir komuta altında, tek bir ordu" gibi hareket etmek amacını güdüyordu. Bu nokta da açıklandı.

Bu ortaklık ve bütünleşmenin hedefi Türkiye ve KKTC idi. Rum siyaseti bunu da açık olarak ortaya koydular. Ortak Savunma Doktrini çerçevesinde.

* GKRY Yunanistan'a hava ve deniz üsleri verecekti (bunlar 1999'da gerçekleşti).

* Yunanistan asker ve silâh olarak, GKRY'deki gücünü arttıracaktı.

* GKRY, topraklarında ve denizlerde ortak manevralar düzenli olarak yapılacaktır (bunlara da başlandı).

* Yunanistan GKRY'nin silâh tedarikinde yardım sağlayacaktır (Bu da devam edelmektedir).

Türkiye, Yunanistan ve GKRY arasında 1993'te başlatılan ortak savunma doktrini "aynı üslup içinde" 1998'de yanıt verebildi. Türkiye ile KKTC arasında kapsamlı düzenlemeler bu tarihte başladı.

Yunanistan'ın ve GKRY'nin 1993'te imzaladıkları ortak savunma doktrinine AB'den, Amerika'dan ve NATO'dan bir "tepki gelmedi".

Bu tarihten itibaren GKRY silâh alımlarını hızlandırdı. Fransa, İtalya ve Rusya'dan tanklar, ağır zırhlı araçlar, orta menzilli füzeler (Fransa) alımı arttı. Yıllık 460 milyon dolar silâh alımına başladılar.

Yunanistan'ın GKRY'de 10.000 askeri bulunuyordu. Yunan zırhlı araçları GKRY ordusunda kullanılıyordu. GKRY ölçeğine ve nüfusuna oranlandığında, "olağanüstü bir silâhlânma" içine girmişti. Bu aşırı silâhlânmaya AB ve ABD göz yumuyor, hiçbir tepki göstermiyorlardı. GKRY'deki deniz ve hava üslerinin yapımı da, Yunanistan'ın desteği ile hızla ilerliyordu (bunlar 1999'da tamamlandı).

1996 yılında GKRY Rusya Federasyonu ile S 300 füzeleri alımı konusunda anlaşma yaptı. Tutarı 600 milyon dolardı. Türkiye büyük tepki gösterdi. Çünkü S 300 füzelerinin menzili 160 km idi ve Türkiye'nin Akdeniz kıyısındaki illerine rahatlıkla ulaşıyordu.

Türkiye'nin baskısı sonucu pazarlıklar başladı ve S 300 füzeleri Girit'e yerleşti. Ancak unutmamak gerekirdi bu füzeler sabit değil, tekerlekli araçlar üzerinde kullanılan füzelerdir.

GKRY'nin Rusya Federasyonu'ndan füze alımı kararı, "Türkiye ve KKTC üzerinden baskı yaratmaya ve gerektiğinde Türkiye'yi de vurmaya yönelik" bir davranıştır.

Yunanistan GKRY'deki deniz ve hava üslerini 1999'da tamamladı ve kullanılabilir hale getirdi.

GKRY halen düzenli olarak ortak manevralarını sürdürmektedirler. Bu manevralar, Ankara ve Atina arasında "barış çağrılarının" yapıldığı 1999 sonbaharında bile, GKRY'de bütün hızı ile sürmekteydi. Yunan Dışişleri Bakanı Papandreu Türkiye'de barışçı sözler söylerken Yunan savunma bakanı Kıbrıs'ta Türkiye'yi ve KKTC'yi tehdit ediyordu.

AB Türk askerinin KKTC'den çekilmesini her açıklamasında isterken,

a. Rumların yıllık 400 milyon dolarlık silâh alımına,

b. Fransa'dan orta menzilli füze alımına,

c. Yunanistan'ın modern silâhları ile birlikte GKRY'de, 10.000 asker bulundurmasına,

d. Yunanistan'ın kullanımı için GKRY'de deniz ve hava üslerinin yapımına,

e. GKRY'nin 1996'da Rusya Federasyonu ile 600 milyon dolarlık S 300 füzesi alımı anlaşması yapmasına, nedense sessiz kalıyordu.

AB, Yunanistan'ın 1993'te başlattığı ve 2000 yılında da sürmekte olan GKRY ile askeri bütünleşmesini desteklemektedir. Halen kurulmakta olan ve AB'nin askeri örgütü Batı Avrupa Birliği (BAB)nin yerini alacak olan Avrupa Güvenlik ve Savunma Örgütü (A.G.S.K.), GKRY'de Yunanistan'la birlikte gerçekleştirilen askeri tesisleri, üsleri ve diğer askeri potansiyeli, doğal olarak kendi bünyesine alacak ve kullanacaktır.

AB Yunanistan'ın GKRY'deki bütün askeri faaliyetlerine sessiz kalmakta, buna karşılık Türkiye'nin KKTC'deki faaliyetlerini sürekli olarak eleştirmektedir. Oysa TSK Kıbrıs'a, Türkleri Rumlardan korumak için çıkmışlardır ve bugün adadaki varlıkları, aynı amaca yöneliktir.

7) Türk-Yunan İlişkileri ve Kıbrıs

Türk-Yunan ilişkilerinde Kıbrıs uyuşmazlığı önemlidir. Ancak, bundan daha önemli olan Yunanistan'ın "Türkiye karşıtı tutumunu ulusal bir politika" olarak benimsemiş olmasıdır. Yunanistan'ın Türkiye karşıtı politikayı benimsemiş olmasında ise, ABD'nin ve Avrupa'nın Yunanistan'ı Türkiye'ye ve diğer bölge ülkelerine karşı desteklemesi yatmaktadır.

Eğer Yunanistan Avrupa ve ABD tarafından desteklenmese idi ne megali idea (büyük ülkü) gibi hiçbir zaman gerçekleşmeyecek bir düşünceye bağlanır, ne de "ulusal dış politikasını Türkiye karşıtı bir zemine oturturdu.

ABD ve Avrupa Yunanistan'ı niçin desteklemişlerdi? Bu sorunun yanıtı Türkiye'nin tarihinden ve coğrafyasından geçmektedir.

a. Avrupa "kendi Avrupalı kimliğini" eski Yunan ve Roma üzerine oturtmuştur. Avrupa Yunanistan'ı bu nedenle kendine yakın görmüştür. Buna karşılık 600 yıl öncesinden başlayarak, Osmanlı'nın (Türklerin) Avrupa ve Hristiyanlık ile kavgası vardı. Koskoca Osmanlı İmparatorluğu (Avrupa'ya göre Türkler), Avrupa'nın ortalarına kadar girmişler, oralarda 500 yıl yaşamışlardır. Hala Balkanlar bölgesi Osmanlı (Türk ve Müslüman) izlerini ve toplumsal birikimini yoğun bir biçimde yaşamaktadır.

Avrupa(ve Hristiyanlık) Osmanlı'yı (Türkleri ve Müslümanları) 600 yıl öncesinden başlayarak, kendine düşman görmüştür. 2000'li yılların içine girdiğimiz bu dönemde bile 600 yıllık tarihin izleri henüz Avrupa'dan silinmiş değildir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'nin Avrupa Konseyinde, NATO'da ve daha birçok Avrupa uluslararası kurumunda bulunması da Avrupa'daki bu eski tortuları ortadan kaldırmamıştır.

ABD de Türkiye ile Yunanistan'ı yan yana koyduğunda,

* ABD'nin kuruluşundan beri eski Yunan hayranlığının bu topraklarda yayılmış olması,

* Yunanlıların Hristiyan (Ortodoks) olmaları,

* ABD'de baştan beri Yunan kökenli nüfusun zaman içinde palazlanarak ABD'nin ayrılmaz bir parçası haline gelmeleri ve çok güçlü bir lobi oluşturmaları,

ABD'nin Yunan yandaşlığını etkileyen en önemli faktörlerdir.

Yukarıda ana başlıklarını gösterdiğim nedenlerden dolayı Avrupada, ABD de Türk-Yunan ilişkilerinde hiçbir zaman "tarafsız kalamamışlar", şu ya da bu ölçüde Yunanistan tarafına meyletmişlerdir.

ABD'nin ve Avrupa'nın bu Yunan yandaşlığı Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı politikasını da belirlemiştir. ABD'yi ve Avrupa'yı "arkasında gören" Yunanistan,19 yüzyılın ilk yarısındaki Mora isyanından beri Osmanlı'ya (ve Türkiye'ye) karşı, hep Avrupa desteği ile genişleyebilmiştir.

* İngiltere, Mora isyanının çıkmasından Yunanistan'ın Kuzey'e ve Batı Trakya'ya yayılmasına kadar Yunanistan'ı hem yönetmiş, hem de destek vermiştir.

* Girit'i ve birçok Ege adasını Yunanistan İngilizlerin desteği ile elde etmişlerdi.

* İkinci Dünya Savaşı sonrasında Batı Trakya'da Bulgarların elindeki topraklar Yunanistan'a İngilizler tarafından verilmiştir.

* 1947'de İtalyanların yenilerek bıraktıkları sahipsiz kalmış Anadolu kıyılarının yanıbaşındaki 12 ada, yine İngilizlerin desteği ile Yunanistan'a hediye edilmiştir.

Yunanistan o dönemlerde, İngiltere'yi (ve Avrupa'yı) hep arkasında gördü.

* Kurtuluş Savaşı öncesinde Yunanlıları Anadolu'ya sokan da İngilizlerdir. 1917'de Rusya'da ihtilal başladığı için, Rusya'nın güneye sarkmasından korkan İngiltere, Yunanistan'ın arkasında o dönem fazla duramamıştı.

Türk-Yunan ilişkilerinde bahar havası esen iki kısa dönem vardır. Yunanistan'ın Türkiye karşıtı politikadan kısa bir süre vazgeçmesi ise Yunanistan'ın çok zayıf durumda olması ve arkasında Batı desteğinin bulunmamasıdır.

a. 1930 'lu yıllarda Atatürk-Venizelos döneminde dostluk havası esti. Çünkü Avrupa'da Hitler (faşizm) tehlikesi doğmaktaydı ve İngiltere kendi işleri ile meşguldu. İngiltere'nin Yunanistan'a da arka çıkacak lüksü yoktu.Öte yandan Yunanistan Türkiye karşısında savaşı kaybetmiş, yenik bir ülke idi ve büyük iç sorunlar yaşıyordu. Bu nedenlerle Türkiye ile iyi geçinmek zorundaydı. Hele Türkiye Cumhuriyet'nin başında Atatürk gibi bir insan varken. Venizelos dostluk elini, bu koşullar altında uzatmak zorunda idi, başka bir seçeneği yoktu.

b. 1950'lerin başında 3-4 yıl da özel koşullar ortaya koyuyordu. Sınırındaki Bulgaristan Sovyetler Birliği'nin denetimindeydi ve Rusya'nın Boğazlar ve Balkanlar üzerinde çok ağır baskısı ve tehdidi vardı. Türkiye kadar Yunanistan da baskı ve sıkıntı içindeydi. İşte bu kısa dönemde de Türk-Yunan ilişkileri iyi gitti. Yunanistan'ın kafa tutup toprak talep edecek hali yoktu.

Yeni savaştan çıkmış Avrupa da arkasında olamazdı. Batı Avrupa(ve İngiltere) kendi evinin içini düzeltmekle meşguldü. Ve Türk-Yunan ilişkileri bu nedenle, birkaç yıl iyi gitti.

Ama birkaç yıl sonra Avrupa biraz palazlanınca, kendisi de dış yardımlarla biraz düzeline elini hemen Kıbrıs'a uzattı. Öyle ya, İngiltere sömürgelerinden (ve Kıbrıs'tan) birkaç yıl içinde çekilecekti. 1955'te EOKA lideri Abay Grivas Kıbrıs'a çıkıyordu. Amacı da Enosis'i gerçekleştirmektir. Yunanistan yine rahat durmamıştı.

Avrupa ve ABD'nin yukarıda belirttiğim nedenlerle hep Yunanistan'ın arkasında olması Yunanistan'ın Türkiye karşıtı politikasını belirleyen esas neden olmuştur.

Burada bir noktayı daha açıklamak gerekir; Yunanistan'da Ortodoks Kilisesi'nin "Megali idea"nın bayraktarı olması ve Yunan Ortodoks Kilisesi'nin Yunanistan'ın devlet yönetiminde "çok etkili" bulunması,, Yunanistan'ın Türkiye (ve Kıbrıs) politikalarında, "akılcı ve barışçı" çizgiden uzak kalmasında çok etkili olmuştur.

Bu etki bugün de sürmektedir. Yunanistan laik bir devlet değildir. Ortodoks Kilisesi devlet yönetiminin bir parçasıdır Daha önemlisi Yunanistan'da Ortodoks Kilisesi "Yunan milliyetçiliği" ile özdeşleşmiştir.

* Bu nedenle Kıbrıs'ta, KKTC sınırlarının ihlali, ellerinde Yunan bayrağı taşıyan papazların öncülüğünde yapılagelmiştir.

* Kardak adasına bir sivil ya da Yunanlı bir askerden önce, elinde Yunan bayrağı ile bir Ortodoks papazı çıkmıştır.

* Başpiskopos Makarios Cumhurbaşkanlığı yaparken bile dini giyisini sırtından hiç çıkarmamıştır. Din adamlığı ile başkanlığı özdeşleştirmiştir.

Türk-Yunan ilişkilerinde uzman değerli bilim adamı Prof.Dr.Suat Bilge yıllar önce bana şunu söylemişti; "Düşünüyordum, düşünüyordum da bir türlü içinden çıkamıyordum. Yunanlıların acaba Türklerden farkı nedir? Sonunda buldum; Yunanistan'da Yunan milliyetçiliği ile Ortodoks kilisesi özdeşleşmiş; Devlet ve hükümet politikaları, papazların önderlik ettiği Yunan milliyetçiliğinin etkisi altında; Kilise devlet yönetiminde etkili olduğu sürece bu böyle sürer gider".

Yunanistan'ın yıllardır süregelen, akıldışı Türkiye karşıtı politikasının arkasında yatan birinci neden Avrupa ve ABD'nin Yunanistan'ın arkasında olması ise, ikinci neden de Prof.Dr.Suat Bilge'nin ortaya koyduğu gerçektir. Ve bu gerçek bugün hâlâ sürüyor.

İstanbul'a gelen Yunanlı siyasiler ilk ziyaretlerini Fener Patrikhanesine yapmıyorlar mı? Heybeliada Ruhban Okulu konusunda bu kadar ısrarlı olmaları bundan değil mi? ABD'yi ziyaret eden Yunan başbakanlarının, cumhurbaşkanlarının Amerika'daki Ortodoks Piskoposunu "Başkanı" ziyaretlerinde bile yanlarında taşımaları bunun göstergesi değil mi?

Turgut Özal'ın ABD gezisinde oradaki Ortodoks Başpiskopos'unu "resmen" ziyaret etmesi bile bunu göstermiyor mu?

Yunanistan'ın Kıbrıs politikasında,

* Rum çoğunluğun egemenliğine dayalı üniter bir devlet yapısından vazgeçmemesi,

* Doğrudan veya dolaylı (AB kanalı ile) adayı kendine bağlama düşüncesinden ayrılamaması,

Türkiye ve Yunanistan'ın Avrupa ve ABD tarafından "farklı algılanmalarından" ve Ortodoks Kilisesi'nin bu konudaki bağnaz tutumundan kaynakladığını söylersek, bugün de sürmekte olan tarihi gerçekleri yansıtmış oluruz kanısındayım

Türkiye'nin Yunanistan politikasında ise Türkiye tarih boyunca hoşgörülü davranmıştır. Sadece, Yunanistan'ın ve Ortodoks Kilisesinin somut düşmanlıklarına karşı "tepki" vermiştir.

1980'li yılların sonlarında Turgut Özal'ın ekonomik öğeleri ve bazı Türk büyük sermaye çevrelerini devreye sokması, konunun Yunanistan tarafından istismar edilmesine neden oldu. Özellikle 1990'lı yılların başlarında, Yunanistan bir taraftan Türkiye karşıtı politikalarını uluslararası alanda sürdürürken öte yandan bazı Türk büyük sermaye çevreleri aracılığı ile, Türk medyasını kullanarak, "Yunanistan'ın gerçek amaçlarının gizlenmesine" ortam hazırlamıştır.

Yunanistan Türkiye'yi "Avrupa ve ABD'de baskı altında tutarak ve "bazı iş çevreleri yardımı ile Türk medyasını kullanarak" Türkiye üzerinde oldukça başarılı bir politika izlemiştir. Türkiye'de bazı büyük sermaye çevrelerinin bu konuda zaaf göstermeleri yalnızca Atina'nın Türkiye'ye yönelik politikaları bakımından değil,

AB'nin Türkiye üzerinde yürüttüğü politika bakımından da etkisini gösterdi. Medya tekelinin bulunması bunun sonucu halkın yanlış ve eksik bilgilendirilmesi Yunanistan'ın ve AB'nin yararına olurken Türkiye'nin ulusal çıkarları bundan zarar görmüştür.

Türkiye'nin Kurtuluş Savaşı öncesi ve sırasında (işgal döneminde) benzer bir durum yaşadığını burada belirtmek, bazı tarihi gerçeklerin ortaya konması açısından önemlidir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Türkiye ve Kıbrıs

1) Kıbrıs'ın Türkiye İçin Taşıdığı Önem

Kıbrıs adasının Türkiye için taşıdığı önem nedir sorusunun iyi anlaşılması gerekir. Türkiye'nin 40 mil güneyindeki, açık havada Kıbrıs'tan Toros dağlarının rahatlıkla görüldüğü bu büyük ada Türkiye için ne anlam taşımaktadır.

a. Türkiye'nin Akdeniz'e açılan kapısı niteliğindeki bu bölge üzerinde bulunan Kıbrıs adası tarih boyunca 7-8 ayrı uygarlığın kısmen veya tamamen egemenliği altında kaldı. Bazen de değişik bölgeleri farklı ticaret kavimlerinin denetimleri altına girdi.

Osmanlı İmparatorluğu 1571'de adayı Cenevizli'lerden aldı. Cenevizliler adayı daha çok ticari amaçlarla ellerinde tutuyorlardı. O dönemde Kıbrıs bir korsan adası görünümünde idi.

Adanın sadece kontrolü, 1878'de Osmanlılarla İngilizler arasında yapılan bir anlaşma sonucu İngilizlere kira ile verildiğinde Kıbrıs'ta Osmanlı-Türk kimliği tamamen hakimdi. 1880'li yıllarda ada nüfusunun %44'ü Anadolu'dan 1571 sonrası gelen Türklerden oluşuyordu.

Türkler en büyük topluluk idiler. Kıbrıs adası üzerinde de, Vakıflar İdaresi 'nin arazileri ile birlikte, adanın (%50)den fazlası Türklerin elinde idi.

Daha önce de açıklandığı gibi İngilizlerin, Rumların ve Ortodoks Kilisesinin uyguladıkları sistemli baskılar sonucu 1950'lere gelindiğinde Rumlar çoğunluğu elde etmiş bulunuyorlardı.

Tarihsel bir perspektiften bakıldığında Kıbrıs'ta iki halk ve iki kültür hâkimdi; Rumlar ve Türkler. Eski uygarlıkların etkileri, Lusinyenler ve Cenevizliler hariç, silinmişti. Lâtin uygarlıklarının etkisi ise sosyal değil, fiziki yapılar (tarihi eserler) olarak ayakta duruyordu.

Tarihi ve sosyal değerler açısından Kıbrıs, Türk ve Rum öğelerin birlikte oluşturduğu bir ağırlık taşımaktadır. Bugün (2000) adada 200.000 Türk ve 600.000 Rum yaşamaktadır. Üçüncü ülkelerden ise 50.000 dolayında geçici ve sürekli yaşayan nüfus bulunmaktadır.

b. Kıbrıs'ın Türkiye Bakımından Stratejik Önemi

Kıbrıs adası Türkiye'nin hemen yanbaşıında, Türkiye için Akdeniz'e (ve uluslararası sulara) çıkış yolu üzerindedir. Yunanistan Batı'da Ege'yi büyük ölçüde kapatmıştır. İstanbul'dan İzmir'e yada Marmaris yöresine giderken Türk gemileri ve tekneleri, Yunanlıların denetimi altında bulunan adalardan, Yunan karasularına girmek için dolaşmak zorundadırlar. Güney (Akdeniz'e), Türkiye'nin tek rahat çıkış alanı(deniz ve hava) olarak kalmıştır.

Türkiye 40 mil yanında ve tarihi ve kültürel olarak daTürk kimliğinin bulunduğu, ikinci büyük nüfusu Türklerden oluşan bu adayı, bir başka ülkenin (Rumlar ve Yunanistan) tam denetimine bırakamaz. Bu , tarih, coğrafya ve toplumsal doku açısından "adil olmaz".

c. Türkiye aynı zamanda bir Akdeniz ve Orta Doğu ülkesidir. Bölgenin en büyük ülkesinin Doğu Akdeniz ve Orta Doğu'da ekonomik ve siyasal varlığını sürdürebilmesi için Kıbrıs'ta Türk varlığının korunması (KKTC'nin korunması) yaşamsal bir önem taşımaktadır.

Türkiye'nin Afrika ve Orta Doğu ülkeleri ile ilişkilerini sağlıklı sürdürebilmesi de KKTC'nin varlığına ve Kıbrıs'ın tamamının başka ülkelerin eline geçmemesine bağlıdır.

d. 1990 sonrası gelişmeleri, Kafkasya'da önemli değişiklikleri ortaya çıkardı. Bakü-Ceyhan enerji hattı Türkiye'nin geleceği ve bölgedeki yeri bakımından büyük önem taşıyor

Türkiye yakın bir gelecekte dünyanın önemli enerji terminallerinden birisi olacaktır.

Bakü-Ceyhan hattı gözönüne alındığında, Kıbrıs'ın hemen karşısındaki kıyı, bu enerji terminallerinin bulunduğu bölge olacaktır. Bu bölgenin ticari önemi daha da artmaktadır. Türkiye bu ekonomik ve ticari potansiyeli "güvence altına almak" zorundadır.

e. Güney Doğu Anadolu (GAP) projesi kısmen tamamlanmıştır. 2010 yılında tam olarak devreye girdiğinde GAP bölgesinin dünya ile bağlantısı İskenderun, Mersin ve bu bölgede yeni yapılacak limanlar üzerinden sağlanacaktır.

Anamur'un 40 mil güneyindeki Kıbrıs bu açıdan da büyük önem taşıyor. Ticari yollar bu bölgeden geçmektedir.

f. Türkiye yeni doğmakta olan Asya ekonomik pazarının Batı Kapısı üzerindedir. Asya, Dünya ile deniz bağlantısını Batı'da, Türkiye'nin Akdeniz kapısı üzerinden sağlayacaktır.

Bu Batı Kapısı'nın önünde de Kıbrıs adası durmaktadır.

g. Ada üzerinde Türk-Yunan dengesinin sağlanması konusu da önemlidir. Kıbrıs'ın bir Yunan (Rum) adası haline gelmesi, Türkiye ile Yunanistan arasındaki dengeleri tamamen ortadan kaldıracaktır.

Ege'de denge Yunanistan lehine, Türkiye aleyhine dönmüştür. Meis'ten Midilli'ye kadar Anadolu Yunanistan'ın egemenliği altındaki Ege adaları tarafından kuşatılmıştır.

Akdeniz'de de Kıbrıs Yunanistan'ın (Rumların) egemen oldukları bir konuma gelirse, bölgenin en büyük ölçekli ülkesi nefes alamayacak bir duruma düşer.

Türkiye ile Yunanistan arasındaki bölgesel denge tamamen bozulmuş olur. Adada KKTC'nin (ve Türk varlığının) korunması, en azından Kıbrıs ve çevresi için iki ülke arasında "denge" yaratır. Zaten ülkeler arasındaki ilişkiler, "ancak denge ortamında" gelişir ve iyileşir. Bir tarafa avantaj yaratan dengesizlikler, uzun dönemde yeni sorunların ortaya çıkmasına yol açar.

h. Güvenlik konusu; Kıbrıs adası Türkiye'nin güvenliği bakımından yaşamsal bir önem gösterir. Özellikle 1990 sonrasında soğuk savaş bittikten sonra Türkiye içinde bulunduğu bölgede, "güvenliği açısından kendi inisiyatifini daha fazla kullanmak" zorunda kalmıştır ve bundan sonra da kalacaktır.

Ayrıca Türkiye'nin ortasında bulunduğu bölge, dünyanın en istikrarsız ve sıcak çatışmalara gebe bölgesidir. Ortadoğu, Kafkasya ve Balkanlar, her üçü de tam olarak oturmamış, önümüzdeki dönemde de sıcak çatışmaların beklendiği bölgelerdir.

Bu durum Türkiye'nin güvenliği ve dış bağlantıları açısından Kıbrıs'ın önemini daha da arttırmaktadır. Kısacası, Kıbrıs'ta KKTC'nin (ve Türk varlığının) devamı Türkiye'nin ulusal güvenliği için büyük önem taşır.

Yukarıda özetlenen bilgi ve değerlendirmeler Kıbrıs adasının Türkiye için taşıdığı büyük önemi ortaya koymaktadır. Politik, ekonomik, kültürel ve askeri boyutları ile bu önem, yarın da azalmayacak aksine artacaktır. Hazar petrollerinden Gap'a, Asya pazarından Irak sorununa kadar önümüzdeki yıllarda beklenen gelişmeler, bu önemi açık bir biçimde ortaya çıkarır.

2) Türkiye'nin Uluslararası İlişkileri ve Kıbrıs

İkinci Dünya Şavaşı sonrasında Batı Bloku içinde yer alan Türkiye, bu "yer almayı" iyi değerlendirememiştir. Türkiye'nin "iyi değerlendirememesinde" kendi kabahatleri yanında Batı'nın Türkiye'ye bakış açısı da etkili oldu. Türkiye bölgede daha çok, "ileri bir karakol" olarak değerlendirildi.

Savunmamız "tamamen" ABD ve NATO'ya bırakıldı. Öylesine bırakıldı ki Türkiye'ye haber bile verilmeden Türkiye üzerinde ABD, Rusya ile pazarlık yaptı. Küba krizinde Türkiye

içinde ABD (ve NATO) denetiminde olan füzelerin pazarlığı yapılırken Türkiye'nin bundan haberi yoktu. Türkiye'den kalkan U2 casus uçağı, Türkiye'yi de zor durumda bıraktı.

Türkiye'nin Kıbrıs üzerindeki tarihi hakları ve adanın Türkiye için taşıdığı önem Batı'ya iyi anlatılmadığı gibi, Batı da bunu anlamak istemedi. Batı (Avrupa ve ABD) Kıbrıs uyuşmazlığını değerlendirirken, "Türkiye'ye karşı tarihi ön yargılarından" hiçbir zaman kurtulamadılar. Dünya medyası olayları daha çok Yunanlıların ve Rumların gözlüğü ile gördü.

1963 yılına kadar Türkiye kendisini "normal bir Batılı ülke" gibi görüyor ve Batı'nın da kendisini öyle gördüğünü zannediyordu. Türk halkı ilk defa 1963, 1964 ve 1967 olaylarında gerçeği görmeye başladı. Kıbrıs'ta Türkler Rumların saldırılarına uğrarken,

* Türkiye'nin eli kolu bağlanıyor, "müdahale" engelleniyordu,

* BM ve NATO da Rum saldırılarının önlenmesi konusunda "sonuç alıcı" eylemlerden kaçınıyorlardı.

Johnson Başbakan İnönü'ye "Kıbrıs'a müdahale edemessiniz, ederseniz karşınızda bizi bulursunuz" diye mektup (ültimatom) gönderdiği zaman, Türkiye ilk defa gerçeği görmeye başladı. ABD, Yunan lobisinin ve diğer etkenlerin doğrultusunda hareket ederek, Türklere saldıran Rumları (ve Yunanistan'ı) koruyordu.

Türkiye işte o zaman Batı tarafından, "farklı algılandığını" anlamaya başlamıştı.

Hele 1974'te Türkiye'nin çok haklı olarak ve uluslararası anlaşmalara dayanarak, Kıbrıs'ta Türkleri Rum saldırılarından kurtarmak ve Enosis'i önlemek için "müdahale" etmesinden sonra Türkiye gerçeklerle yüz yüze geliyordu.

Türkiye bir rüyadan uyanıyordu; İkinci Dünya Savaşı sonrasında "kendisini teslim ettiği Batı" Türkiye'yi kendi içinde görmüyor, "dışardaki bir ülke gibi" bakıyordu.

* ABD, NATO sadık üyesi Türkiye'ye silâh ambargosu koymuştu.

* Güvenlik Konseyi, 1964 Mart'ında yaptığı bilinçli hatayı inatla sürdürüyor, suçlu Rumları "meşru Kıbrıs yönetimi" olarak tanıyorlardı.

* Kıbrıs'taki Türk yönetimini tanıyan Bengaldeş'e ABD büyük baskı yaparak, kararını geri aldırıyor. Tanıma hazırlığındaki Pakistan tehdit ediliyordu.

* Amerikan Kongresi Rum lobisinin maşası gibi hareket ederek Türkiye'ye karşı kararlar çıkartıyordu.

* Ortodoks (ve Hristiyan) Dünyası, Kıbrıs'ta , Ortodoksların (Rumların) egemen olduğunu görmek için Türkiye'ye karşı savaş açıyordu.

Türkiye, "gerçekten yalnız olduğunu" işte o zaman anlamaya başladı.

* Türkiye hukuka saygılı idi

* Türkiye adada soykırımını engelleniyordu

* Türkiye, Atina'daki Albaylar Juntasının Enosis girişimini önlüyordu.

Bütün bunları yaptığı için de ABD ve Batı Avrupa tarafından, hatta Sovyetler Birliği tarafından suçlanıyordu.

Ulusal çıkarlarını uluslararası anlaşmalara dayanarak korumak isteyen Türkiye yalnız bırakılabiliyordu.

Kıbrıs Alayları Türkiye'nin gözünü açtı. Türkiye bundan sonra iki konuda değişiklik yaptı;

* Uluslararası ilişkilerde çeşitlenmeye gidilecekti. Bütün dünya devletleri ve değişik bölgelerle yeni ilişkiler kurulacak, uluslararası ilişkilerde "tek boyutluluk" azaltılacaktı.

* Türkiye savunma sanayiini geliştirecek, ulusal çıkarların korunmasında görülen "zaaflar" ortadan kaldırılacaktı.

Ancak soğuk savaş sürüyordu ve Türkiye "Batı Bloku" içindeki yerini koruyordu. 1975-1980 döneminde tırmanan iç istikrarsızlıklar ve koalisyon hükümetlerinin zaafı uluslar arası ilişkilere de yansıyor ve zorluklar giderilemiyordu. Üstelik petrol krizi de büyük bir ekonomik bunalım yaratmıştı.

Kıbrıs uyuşmazlığı sonucu ABD'nin ve Batı Avrupa'nın uyuşmazlık karşısında "Yunanistan'ın yanında yer almaları" Türkiye'nin dış politikasını değiştirmese de, Türkiye'nin gerçekleri görmesine yol açtı.

Dr.Andrew Mango 1999 yılında yaptığımız bir görüşmede şu gözlemini ortaya koyuyordu; Türkiye Marshall Yardımı ile başlayan dönemde, 1950'li yıllarda Batı ile ilişkilerinde borçlanma politikasını iyi idare edemedi.

Dr.Mango'nun söylemek istediği şeydi; Borçlanma ile Türkiye aşırı bağımlı duruma geldi ve Batı ile tek yanlı bir ilişki düzeni kuruldu" Kuşkusuz, bunun sonucu olarak da Türkiye, "fazlaca yönlendirilen" bir ülke konumuna geldi, ulusal çıkarlarını yeteri kadar koruyamadı.

Ve 1974'de kendi "inisiyatifi" ile ulusal çıkarlarını korumaya kalkıştığı zaman da Batı Türkiye'ye "çizilen çizginin dışına çıktığını" söylüyor ve baskı yapıyordu.

Kıbrıs konusu Türkiye'nin uluslararası ilişkilerinde çok önemli köşe taşlarından birisidir. Çünkü Türkiye Kıbrıs'ta, "Atatürk döneminden beri ilk defa, inisiyatif kullanmış ve kendi ulusal çıkarlarını korumayı başarmıştır.

Bu yönü ile Kıbrıs Türkiye'nin uluslararası ilişkilerinde bir dönüm noktasıdır. 1974'e kadar "hep kendisine söyleneni yapan" Türkiye ilk defa 1974'te "dış politikada bağımsız davranmıştır".

Batı'da olaya tarafsız bakabilen bazı düşünürler ve stratejistler Türkiye'nin bu tutumunu takdir etmişler, haklı bulmuşlardır. Öte yandan Türkiye'nin ulusal çıkarlarını "kendi inisiyatifi ile" koruma girişimi, yeni bağımsızlıklarını kazanmakta olan veya mücadele eden az-gelişmiş

dünyada da "yeni bir pırıltı, yeni bir umut ışığı" olmuştur. Güçlü büyük devletlerin baskısı altında bulunan ülkeler ve insanlar, "bu zircirlerin kırılabilceğini" görmüşlerdir.

3) Türkiye-Kıbrıs İlişkileri

Türkiye'nin Kıbrıs'a ilişkin politikaları 1960'ta Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşundan başlayarak bugüne kadar ele alındığında,

* Türkiye ile Kıbrıs'taki Türkler (Türk Yönetimleri) arasındaki izlediği politikalar,

* Türkiye ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti arasındaki ilişkiler

* Türkiye'nin KKTC'ye destek vermek ama bir üçüncü ülke gibi izlediği politikalar

* Zürih ve Londra antlaşmalarına göre Kıbrıs adasının bütününden "bir garantör ülke olarak" izlediği politikalar olarak alt-başlıklara ayrılır.

a. Türkiye 1960-1963 döneminde anayasının işleme için her türlü yardımı yapmıştır. Garantör ülke olarak Kıbrıs'ta Türk askeri (Türk alayı) bulundurmıştır. 1962 yılında Makarios'u Anayasa'yı değiştirme konusunda ilk girişimleri başlayınca, Kıbrıs'taki Türk tarafı ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr.Fazıl Küçük ile birlikte, Ankara da gerekli uyarıları yapmıştır.

1960-1963 dönemi, Rumlar henüz saldırılara başlamadan önce, Ankara Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmuş olmasından çok memnundu. Çünkü bu anlaşmalarla,

* Kıbrıs Türkleri, aynen Rumlar gibi, bir taraf olarak, yeni Cumhuriyet'in "ortağı" durumuna geldiler. Kendi bağımsız idari, mali, adli ve polis yönetimleri de vardı. Hükümetleri 10 bakandan (3)ü Türk idi. Türk olan Cumhurbaşkanı Yardımcısının "veto" hakkı bulunuyordu.

Anayasa mahkemesi bile tarafsız bir başkandan meydana geliyordu.

Ve Türkiye'nin "garantörlük" hakkı bulunduğu gibi, antlaşmalara göre bir Türk alayı da Kıbrıs'ta sürekli olarak konuşlandırılmıştır.

Ankara'nın bu yapılanmadan hoşnuttu ve iki tarafın iyi niyeti ile bunun işletilmesini bekliyordu.

b. 1963'te Rumlar Türklere saldırdılar ve işler bozuldu. Makarios ve Rum tarafı anayasası çalıştırmak istemiyordu. Nedeni çok açıktı; Bu anayasa ve yasalar uygulandığı taktirde Rumların Türkler üzerinde egemenlik sağlamaları olanak dışı idi. Makarios zaten Londra'da antlaşmayı "baskılar sonucu" ve istemeyerek imzalamıştı. Bunu açık açık da söylemişti.

1963'den itibaren Rumların Türklere silâhla saldırmaları ve anayasayı ortadan kaldırmalarından sonra Ankara'nın Kıbrıs politikası 1974'e kadar şu çizgide seyretti,

* Türklere karşı silâhlı saldırıların engellenmesi. Birkaç defa jet uçaklarının havadan fiili müdahalesi yanında 1464'de Erenköy'de gönüllülerin Kıbrıs'a çıkmalarına yardımcı oldu.

* Birleşmiş Milletlere çok sayıda başvuru yapılarak Rum silâhlı saldırılarının önlenmesi istendi.

* Bir müdahale girişimi oldu, ancak ABD Başkanı Johnson'un İnönü'ye mektubu (ültime tonu), bu girişimi durdurdu, Ankara geri adım attı.

* Türk alayının "değiştirilmesi" dönemlerinde, Makarios'un engelleme ve zorluk çıkarma girişimlerini çözmeye çalıştı.

1963-1974 döneminde Ankara hükümetlerinin Kıbrıs politikası, ağırlıklı olarak, Rumların ve Eoka'nın Türklere olan saldırılarını önlemeye çalışma çabaları olarak değerlendirilebilir.

c. 1974'te toplu saldırılar ve Nikos Samson'un Enosis'i sağlama girişimi karşısındaki müdahale, 1963-1974 döneminin politikasından farklıdır. 1963-1974 döneminde Ankara BM'den ve ABD'den "yardım istemiştir". Buna karşılık 20 Temmuz 1974'te onbir yıllık yaşananlar ile ortaya çıkan gerçekler doğrultusunda, "yardıma kendisi gitmiştir". Hatta gitmeden önce de İngiltere'ye "birlikte müdahale" için çağrıda bulundu. Ancak Londra, Ankara'nın çağrısını kabul etmedi.

d. 1974'den sonra Türkiye, garantör ülke olarak, "Kıbrıs Türklerinin iç yapılanmasında her türlü mali ve idari desteği" yaptı. 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti kurulduktan sonra da Kıbrıs içinde ve uluslararası alanda KTFD ile tam bir işbirliği içinde kaldı.

Bir taraftan KTFD içinde "teşkilatlanmalara" yardımcı olurken, Öte yandan uluslararası alanda, KTFD'nin ticari ve siyasi ilişkilerine katkı sağladı.

KTFD kendi yasaları, kurumları olan otonamdan öteye bağımsız çalışan bir teşkilatlanma oluşturdu. Adı "federe" olmasına karşın bir "devlet" gibi çalışan sistem vardı.

* Sınırları TSK'nin güvencesi altına alınmış

* Türkiye ile çok yakın işbirliği içinde

* Türkiye'den mali destek alan

* Dünyanın tanımaması dolayısıyla Türkiye ile "özel bir ilişki düzeni" içine oturtulmuş bir yapılanma vardı.

1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti yerine, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilânını savunanlar çoğunluktadır. Bunlar 1975'den 1983 sekiz yılı, kayıp olarak değerlendirirler.

e. KKTC ile başlayan yeni dönem;

15 Kasım 1983'te Kıbrıs Türk Federe Meclisi'nin 40 milletvekili, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ilân ediyordu. Ankara KKTC'yi derhal tanıdı.

Türkiye KKTC ile ilişkilerinde idari, mali, siyasi askeri tam bir işbirliğine giriyordu. KKTC'nin Cumhurbaşkanlığı, Cumhuriyet Meclisi, Yüksek Mahkemeleri ve diğer idari kurumları oluştuğça, Türkiye'deki müteakbil kurumlar, KKTC'nin kurumları ile anlaşmalar yapıyor, politika oluşturuyorlardı.

Adada Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin oluşumu kadar doğal bir şey olamazdı. Adanın güneyinde bir Rum devleti (Güney Kıbrıs Rum Yönetimi) bulunuyordu. Türklerin halâ, 1975'te ilân ettikleri Kıbrıs Türk Federe Devleti'ni sürdürmeleri bir anlam taşıyordu. Güneydeki devlete karışılık kuzeyde de Türklerin zaten yıllırdanberi fiilen sürdürdükleri bağımsızlıklarını bir devlet çatısı altına sokmaları çok doğaldı. Artık 1960'daki Kıbrıs Cumhuriyeti'ndeki "iki ortak" ayrılmışlar ve kendi devletlerini kurmuşlardır.

Önce Rumlar, mevcut Kıbrıs Cumhuriyeti'ni işgal ederek kendilerini dünyaya meşru bir devlet olarak kabul ettirmişler, sonra da kuzeydeki Türk yönetimi bağımsız devletini kurmuştur.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan, özel ilişkiler içindedir. Şöyle ki;

* GKRY'de Kıbrıs Cumhuriyeti bayrağından çok Yunan bayrağı çekilidir. Kıbrıs bayrağını, uluslararası ilişkilerde ve B.M.de, ayrı bir devlet olduklarını göstermek için kullanırlar. Rumların Kıbrıs'ta yapay olarak yarattıkları sınır ihlallerinde, ellerinde hep Yunan bayrağı taşırlar.

* GKRY askerleri, Yunanlı subayların denetimi altındadır. GKRY'deki askeri tesislerde Yunanistan komuta zincirinin başındadır.

* GKRY'de 10.000 dolayında Yunan askeri ve subayı vardır.

* GKRY yöneticileri, bütün önemli kararlarda Atina'nın onayını alır.

* Uluslararası politik ve diplomatik ilişkilerde, Yunanistan ve GKRY tek bir devlet gibi çalışır ve hareket eder.

Aynı şekilde Türkiye KKTC arasında "çok yakın bir ilişki düzeni" kurulmuştur.

Hem KKTC hem de GKRY, kendi anavatanları ile "özel ilişki" içindedirler.

AB'nin Devreye Girmesi ve Değişen Parametreler

1995'te AB'nin GKRY ile Kıbrıs Cumhuriyeti olarak görüşmelere başlayacağını açıklaması Ankara'nın KKTC ile ilişkilerini etkiledi. 28 Aralık 1995 Demirel-Denktaş Deklarasyonu, Brüksel'e gönderilen bir mesaj niteliğinde idi.

* Türkiye'nin içinde bulunmadığı AB'ye Kıbrıs (GKRY) giremez .

* AB'nin GKRY'ye ilişkilerini geliştirdiği ve bütünleştiği oranda , Türkiye de KKTC ile bütünleşecektir.

* Türkiye KKTC'ye desteğini sürdürecektir.

1995'i izleyen yıllarda AB, GKRY ile ilişkilerini (siyasal) geliştirdi. Bu arada Yunanistan'ın da GKRY ile, askeri alandaki ortaklığı ve işbirliği arttı.

Türkiye, KKTC'nin altındaki zeminin kaymaması için, KKTC ile bütünleşme çabalarını yoğunlaştırdı.

AB ve Atina artık Zürih ve Londra antlaşmalarını "tanımadıklarını" uygulamaları ile çok açık gösteriyorlardı. Bu durumda Türkiye'nin ve KKTC'nin kendi yakınlaşmaları yönünde "daha bağımsız" hareket etmeleri çok doğaldı. Zaten Türkiye ve KKTC'ye başka bir seçenek de bırakılmamıştı.

AB ve Yunanistan bütün parametreleri değiştirmişlerdi.

Türkiye'nin Kıbrıs politikasını belirleyen temel çizgiler,

* TBMM'den

* Cumhurbaşkanı deklarasyonlarından,

* Milli Güvenlik Kurulu kararlarından,

* Hükümet kararlarından,

ardarda gelmeye başlamıştı. 28 Aralık 1995'ten sonra Türkiye ile KKTC arasında 20 Ocak 1977'de (iki hükümet arasında) anlaşma imzalandı, 21 Ocak 1977'de de TBMM çok önemli kararlar aldı.

AB ve Atina, adada Rumların adanının bütününde egemenlik sağlamaları için kapıları aralamaya çalışırken Türkiye de bu yolu açmayacağını en üst kurumları ile dünyaya ilân ediyordu.

Siyasi ve dipolmatik çalışma sürerken Kıbrıs'ta iki ayrı devlet, tüm demokratik kurumları ile içerde kendi işlerini yürütüyorlardı. Adada bir sorun yoktu, çatışma yoktu, 1974'den beri barış vardı. Temmuz 1977 Türkiye'nin KKTC ile ilişkileri ve Kıbrıs politikası açısından bir dönüm noktasıdır. Hükümetler arası yapılan anlaşma ile,

* Türkiye ve KKTC "bütünleşme" yolunda yeni adımlar atmaya başlıyordu.

* Türkiye ile KKTC arasında ortak savunma konsepti oluşturulmuştu. Fiili durum, bir anlaşma ile "hukuki statüye" kavuşuyordu.

* Ağustos 1997'de ise Türkiye-KKTC Ortaklık Konseyi kuruluyordu.

Türkiye'nin ve KKTC'nin uyuşmazlığa yaklaşımlarında, Türk tarafınının ayrı egemenlik hakkının tanınması yaklaşımı, 1995 sonrası AB'nin tutumu ile daha da önem kazanmaya başlamıştı.

KKTC Cumhurbaşkanı R.Denktaş başta olmak üzere "ayrı egemenliğin" ve "görüşmelerde mutlak eşitliğin" öne çıkarılmaya başlaması, çok doğal olarak, görüşmelerin (ve ilişkilerin), adada iki devlet arasında yapılması sonucunu doğuracaktı. Olması gereken de buydu.

Eşitlik olmaz ise, taraflardan birisi devlet, diğeri ise azınlık statüsünde kalıyorlardı. "Devlet" konumunda görülen kendi egemenliğini hiçbir zaman "paylaşmaya" razı olmayacaktı.

Anlaşma zemini oluşturulması, iki eşit taraf arasında sağlanabilirdi. Rum tarafı devlet ise, Türk tarafı da aynı statüde masaya oturmalı idi.

1963'te Rumların Türklere saldırarak başlattıkları süreç bugün gelinen durumu hazırlamıştır.

Realpolitik ve AB'nin bütün parmetreleri değiştirmesi, KKTC'nin GKRY ile eşit konumda algılanması politikasını kaçınılmaz olarak gündeme getirecekti. Görüşme olacaksa, artık " konfederasyon" görüşülecekti.

ALTINCI BÖLÜM

Son Gelişmeler ve Kıbrıs

1) Helsinki Doruğu ve Kıbrıs

Helsinki doruğunu iyi görebilmek ve anlayabilmek için 1995-1999 döneminde,

* AB'nin Türkiye ve Kıbrıs Politikasını

* Ve Yunanistan'ın Türkiye ve Kıbrıs politikasını incelemek gerekir.

a. AB'nin Türkiye ve Kıbrıs Politikası

A.B. Türkiye'yi "Gümrük Birliği anlaşması ile tek yanlı bağlarken, AB ile GKRY arasında tam üyelik görüşmelerini başlatmak istiyordu". AB(ve Yunanistan), 1995'te Ankara'daki hükümetin gösterdiği zaaf sonucu, "iki avantajı da birlikte sağladı".

Ancak AB'nin (ve Yunanistan'ın) ummadıkları bir şey oldu; İşin perde arkası açığa çıkmaya başlayınca Milli Güvenlik Kurulu ise el koymuş ve arkasından da 28 Aralık 1995 Demirel-Denktaş deklarasyonu, hükümete rağmen gelmişti. Türkiye, AB'nin Kıbrıs'ı içeri alma operasyonunu engelliyordu. AB işin üzerine fazla gidemedi. Çünkü haksızdı, hukuk dışına çıkıyordu. Buna rağmen girişimlerini sürdürdü Yunanistan da Türkiye'nin bu konuda, "son anda sağlam durma kararından" hiç memnun olmamıştı.

AB 1997 Lüksemburg doruğunda Türkiye'ye karşı "samimi davrandı ve gerçek düşüncelerini ortaya koydu". Ancak büyük bir hata yapmıştı; Türkiye'yi uyandırmıştı.

* AB Türkiye'yi içine almayacaksa Gümrük Birliği niye imzalanmıştı? Türkiye boşu boşuna mı tek yanlı bağlanmıştı.

* 1.1.1996'dan itibaren Gümrük Birliği'nin olumsuz etkileri dağ gibi çökmüştü; AB ile dış ticaret açığı patlamıştı, yatırım gelmiyordu, Türkiye'nin üçüncü ülkelerle ilişkileri ipotek altına alınmıştı, iş çevrelerinin eli-kolu bağlanmıştı. AB söz verdiği para yardımını yapmıyordu.

Bu gerçekler gün ışığına çıktığı gibi AB'nin "Türkiye üzerinde baskı yapma olasılığı da kalmamıştı" Türkiye nasıl olsa AB'ye alınmayacaktı, onun için de AB'nin istekleri (dayatmaları) geçerli değildi.

* AB artık Kıbrıs konusunda "bastıramazdı".

* Diğer Türk-Yunan ilişkilerinde (Ege) ödün isteyemezdi.

* Güneydoğu konusunda dayatma yapamazdı. 1977'de Türkiye'yi içine alamayacağını açık olarak göstermekle AB elindeki "kozları kaybetmişti". Açık ve samimi davranması Avrupa'ya pahalıya patlamıştı. Üstelik Türk-Amerikan ilişkileri "stratejik ortaklığı" doğru gidiyordu. Almanya, Fransa, İtalya bundan hoşnut değildiler, ABD Türkiye ve yakın çevresine tamamen yerleşiyordu.

AB taktiğini değiştirmeli ve Türkiye'ye "umut vermeli idi" O zaman kaybetiği kozlar yeniden AB'nin eline geçecek, Türkiye geleceğinin Avrupa'da olduğuna inanacak ve "Avrupa perspektifi" oluşacaktı. Türkiye'ye "sen adaysın" diyerek umut vermenin AB'ye getireceği hiçbir yükümlülük ve sorumluluk da yoktu.

Öte yandan 1995'te kurulan Gümrük Birliği düzeni, Türkiye'yi tek yanlı AB'ye bağlı kılıyor ve AB için "ideal" bir yapılanma yaratıyordu. Türkiye'nin adaylığı kabul edilince, 1995'te kurulan bu yapıyı çok uzun yıllar sürdürme olanağı doğuyordu.

AB bu yaklaşım içinde, 1999'da Türkiye'ye ilişkin politikasını değiştirdi ve aday yapmaya karar verdi. Bu arada önlenimini de aldı; Ekim 1999'da AB Komisyonu genişleme raporunda "adaylığın" statüsünü aşağı indirdi.

* Adaylık, otomatik görüşme sürecine başlamayı gerektirmez

* Aday ev ödevini yapsa da, "AB'ye girişi AB'nin iç dengelerini bozuyorsa yine de içeri alınmaz" diyerek, sanki Türkiye'nin adaylığına göre hazırlanmış yeni "genişleme politikasını" açıkladı. Bu "ayrıntılar" Türkiye'deki medyada ne yer aldı, ne de tartışmaya açıldı.

b. Helsinki Öncesi Yunanistan'ın Türkiye Politikası

Mayıs 1999'da AB Ankara'ya sıcak mesajlar (mektuplar) göndermeye başladı. Arkasından Öcalan krizi patlak vermişti ve Atina suçüstü yakalanmıştı. PKK ve Öcalan Atina'dan her türlü destek almışlardı. Öcalan'ın ağzından kamuoyuna açıklandı.

Atina'da AB'nin politikası paralelinde Ankara'ya sıcak mesajlar göndermeye başladı. Hükümet hem dış, hem de iç (bazı büyük sermaye çevreleri) telkinlerle Atina'yı Öcalan konusunda köşeye sıkıştırmak yerine dostluk mesajına olumlu yanıt verdi.

Atina hem suçluluktan (köşeye sıkıştırılmaktan) kurtuluyor, hem de AB'nin yeni Türkiye yaklaşımı beraberinde, önce Kıbrıs sonra da Ege konusunda ödün sağlamayı umut ediyordu. Ve arkasından deprem felâketi geldi. Toplumsal psikoloji açısından ortam çok uygundu. Ödün sağlama olanağı artıyordu.

Bu ortam içinde başlayacak Helsinki doruğu öncesinde,

Atina AB'nin diğer 14 tam üyesi ile pazarlığa oturdu. Türkiye'nin adaylığı konusunda veto'yu kaldıracaktı ama karşılığında Kıbrıs ve Ege konusunda ödün istiyordu.

Ödün neydi?

a. Kıbrıs uyuşmazlığı çözülme de GKRY (Kıbrıs Cumhuriyeti) AB'ye tam üye yapılacaktı.

b. Ege konusunda iki taraf anlaşamazlarsa Lahey'e gidilecekti. 10-11 Aralık 1999 Helsinki doruğunda Türkiye 13) adaydır denirken, aynı metin içinde koşullar sıralanıyordu. Ankara'ya "sen ancak bu koşulları kabul edersen aday olabilirsin (kalabilirsin)" dayatması getiriliyordu.

Başbakan Ecevit Helsinki öncesinde 1 hafta boyunca hemen her gün "adaylık koşullu gelirse kabul etmeyiz" dedi. Ancak koşullu gelen adaylığı, bazı iç ve dış çevrelerin baskısı ile kabul etti. Ve bütün bunlar, Amerika'da Denктаş-Klerides dolaylı görüşmeleri sürerken oldu. Dolaylı görüşme tarihi de önceden Helsinki'nin birkaç gün öncesine takvimlenmişti. Amaç açıktı, baskı yaratıp ödün almak istiyorlardı.

AB Helsinki'de Türkiye'nin karşısına , "ya Kıbrıs ve Ege'de ödün, ya da AB adaylığı" diye geldi.AB (ve Yunanistan) istediğini aldı.

Başbakan Ecevit basına sürekli olarak, "Bizim Kıbrıs politikamızda bir değişiklik yok ve olmayacak" dedi. Ancak bu tutumunu bir (nota) ile AB'ye bildirmede. AB 1995'de Ankara hükümetine oynadığı oyunun aynısını 1999'da bu sefer Ecevit hükümetine oynuyordu.

Yunanistan'ın 1999 Ağustosundan 1999 Aralık sonuna kadar Türkiye'ye karşı dostluk ifadelerine rağmen, izlediği politikanın hiç değişmediğini şunlardan anlıyoruz:

* Başbakan Smitis müteaddit defalar (en az 5 defa) Kıbrıs politikalarının değişmediğini ve hiçbir değişiklik de yapılmayacağını açıkladı.

* Aynı ifadeler Papandreu tarafından Yunanistan, Türkiye ve GKRY'de tekrarlandı.

* Yunanistan GKRY'de askeri manevralarını 1999 sonbaharında da sürdürdü. Savunma bakanı, Türkiye'ye ağır ifadelerle saldırdı.

* Yunanistan Cumhurbaşkanı Kıbrıs ve Ege konularında Türkiye'yi suçlayan açıklamalarda bulundu.

* Ağustos 1999'da Yunan Meclisi, belirli bir günü, Türklerin Rumlara karşı soykırım günü ilân eden kararı aldı.

* 1999 sonbaharında, Batı Trakya Türklerine yönelik saldırılar yapıldı.

* 1999 sonbaharında Yunanistan'dan Ermenistan'a gizlice silâh taşıyan bir Yunan kargo uçağı tespit edildi.

Yunanistan vitrinde dostluk havası estirirken, mutfakta bildiği eski politikasını yürütüyordu. Elleriindeki en önemli silâh da, arkasında bazı işadamları bulunan bazı Türk medya çevrelerinin, Atina'nın bu tutumuna alet olmaları idi.

Yayılmak istenen hava şuydu; Kıbrıs, Türk-Yunan dostluğunu önüyor, Türkiye ödün verirse hem dostluk kurulur, hem de Türkiye AB'ye girer. Yakın gelecekte "bu mesajın" ne kadar yanlış olduğu ve Türkiye'nin ulusal çıkarlarına ne kadar zarar verdiği görülecektir.

Türkiye'nin AB'ye aday olmasından sonra ortaya çıkan gelişmeler, yukarıdaki değerlendirmelerin geçerli olduğunu ortaya koymaktadır.

Şöyle ki;

a. AB, Türkiye dışındaki ülkelerle tam üyelik görüşmelerine başlayacağını Şubat 2000'de açıkladı. Bulgaristan, Romanya, Slovakya, Polonya, GKRY gibi adayların hepsinin adı geçiyordu ama Türkiye'nin adı yoktu. Türkiye, AB'nin tam üyelik görüşmelerine başlayacağı ülkelerin bir çoğundan çok daha ileri düzeydeydi.

Helsinki'nin hemen ertesinde, AB'nin genişlemeden sorumlu komisyonun başkan yardımcısı Brüksel'de basına yaptığı açıklamada şunları söylüyordu, "Türkiye sadece adaydır, üyelik konusunda hiçbir garanti bulunmuyor, biz zaten Türkiye'yi, Avrupa'ya güvenmesin diye aday yaptık

Bu çok önemli açıklamaya da maalesef Türk medyasında yer verilmedi.

b. AB ülkeleri, geçen yıl kararını NATO'dan çıkarttıkları ve Batı Avrupa Birliği (BAB)'ın yerini alacak savunma örgütü Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'ne Türkiye'yi almama kararı verdiler. Bu karar 2000 yılının ilk haftaları içinde Brüksel'de çıktı.

c. Helsinki doruğundan Mart 2000'e kadar AB ülkelerinin birçok hükümet yetkilisi, iktidar ve muhalefet partileri yöneticileri, sendikaları, Türkiye'nin ileride de tam üye yapılmayacağı konusunda çok sayıda değerlendirme yaptılar. Bunlar ajans haberlerinde yayınlandı.

Helsinki'de Türkiye'nin adaylığı, AB'nin Türkiye'ye karşı elinde tuttuğu kozları kaybetmemek ve bazı iç ve dış politika konularında baskı yapıp ödün sağlamak için bir düzenlemedir. Bunlara Kıbrıs da dahildir. Geleceğin Avrupa Birleşik Devletleri'nde AB'nin Türkiye'ye yer vermesi, AB için çok büyük siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel bedel getirmektedir. AB'nin bu büyük bedele katlanmak için hiçbir akılcı nedeni yoktur(21).

AB Türkiye'den alacağı herşeyi 6 Mart 1995 belgesi ile almıştır. Hem de hiçbir yük altına girmeden.

2) Kıbrıs Türkiyesiz AB'ye Girerse Sonuç Ne Olur?

G.K.R.Y. ile A.B. arasında tam üyelik görüşmeleri, 2000 yılı itibarıyla sürmektedir. Ortada duran olasılıklar şunlardır;

a. AB birkaç yıl sonra G.K.R.Y. ni Kıbrıs Cumhuriyeti olarak tam üye yapabilir.

b. Türk ve Yunan tarafları aralarında anlaşsınlar ve girerler. Bu durumda anlaşmanın "biçimine" bakmak federasyon mu, konfederasyon mu olduğunu görerek değerlendirme yapmak gerekir.

a. AB'nin GKRY'ni tam üye yapması durumu,

AB halen GKRY ile sürdürdüğü görüşmeleri, iki taraf anlaşma sağlamadan AB'ye tam üye yaparsa bunun doğuracağı sonuçlar nelerdir?

* AB GKRY'ni aldığı taktirde, adayı fiilen bölmüş ve iki devletli yapıyı meşrulaştırmış olur. Ancak AB bugün, uluslararası anlaşmalara aykırı bir biçimde, GKRY'nin Kıbrıs Cumhuriyeti olarak (kağıt üzerinde) kabul etmektedir.

Bu durum da GKRY AB'ye girdiğinde, KKTC'nin bulunduğu bölge de AB tarafından GKRY'nin (Kıbrıs Cumhuriyeti'nin) bulunduğu bölge de AB tarafından GKRY'nin (Kıbrıs Cumhuriyeti'nin) bir parçası olarak mütâlaa edilecektir. Bu değerlendirmenin pratikte, realpolitik olarak "hiçbir anlamı yoktur." Çünkü KKTC kendi sınırları içinden egemen, bağımsız ve bütün devlet kurumları ile hayattadır. Öte yandan Türkiye, kendisinin KKTC'yi güvence altına aldığını,

T.B.M.M.kararları ile,

Cumhurbaşkanları deklarasyonları ile,

Hükümet kararları ile,

M.G.K.kararları ile

ortaya koymuş ve dünyaya ilân etmiştir. AB GKRY'ni, Türkiye'nin "ortaya koyduğu bu pozisyonunu bile bile almış olacaktır". Bu durum kağıt üzerinde Türkiye ile AB'yi karşı karşıya getirmiş olsa da kozlar Türkiye'nin ve KKTC'nin elindedir. 25 yıldır oluşmuş bir yapılanma vardır ve fiilen adada iki devlet bulunmaktadır.

AB ancak, Türkiye'nin, "AB'ye adaylık statüsü içinde bulunmasından dolayı", diplomatik baskı yapma olanaklarına sahiptir. Zaten 10-11 Aralık 1999 Helsinki doruğunda Türkiye'nin AB'ye aday yapılmasının önemli nedenlerinden birisi de budur. Türkiye'ye "kağıt üzerinde" AB perspektifi vermek, AB perspektifinin diğer konulara (ve Kıbrıs'a) önceliğini sağlamak, Türkiye'nin KKTC'nin varlığını sürdürme direncini kırmak.

Türkiye ile AB (ve Yunanistan) arasında yeni bir diplomatik çekişme süreci başlar ve bu çekişme zaman içinde azalarak sürer. Burada herşey, Türkiye'nin ve KKTC'nin "kararlılığına bağlı olur". Türkiye ve KKTC'de zaaf gösteren yönetimler ortaya çıkarsa bu direnç zayıflar. Zaten AB'nin (ve Yunanistan'ın) uzun vadede projeksiyonları bu olasılık üzerine oturtulmuştur.

b. Türk ve Rum tarafları bir çözüm üzerinde anlaşılır ve bu formül altında Kıbrıs AB'ye girer. Bu olasılık iki ayrı başlık altında incelenmek zorundadır; Birincisi, iki tarafın ayrı egemenliklerini öngören bir çözümdür. Türk tarafı da, Rum tarafı da karşılıklı olarak birbirlerini "egemenlik haklarına saygı gösterirler. Ayrı egemenliğin tanınması pratikte, iki ayrı devletin, iki taraf arasında mutlak "eşitliğin" bulunduğu kabulü anlamına gelir.

Bu durumda da uzlaşmanın çatısı, "konfederasyon" formülünde kurulmuş olacaktır. Bu Kıbrıs konfederasyonu, Türkiye'nin içinde bulunmadığı AB'ye üye olur ise, Türkler bakımından sorun yine de çözülmüş olmaz. Çünkü Türk tarafı "konfederasyon içinde ayrı egemenliğe

sahip bir taraf olsa bile", AB içindeki konumu farklı olacaktır. Türk tarafının, "konfederasyonu oluşturan egemen taraflardan birisi olması", Türk tarafına, AB içindeki siyasal yapılanma sisteminde, "herhangi bir tam üye gibi, AB mekanizmaları içinde bağımsız hareket etme, yetki kullanma olanağı sağlamaz". AB sistemini içtihatlarla yürüten organlar ve birimler şunlardır.

* AB Parlamentosu

* AB Bakanlar Konseyi

* AB Komisyonu

* Ve tam üye bulunan "ülkeler"

Türk tarafı "konfederasyonun egemenliği bulunan bir tarafı" konumundadır. Bağımsız bir devlet değildir. Türk tarafı bağımsız olarak oy kullanamaz, veto hakkı yoktur. Örneğin, Belçika içindeki Valon veya Flamanların konumundadır.

AB, "ev içi işlerini" içtihatlarla (organların aldıkları kararlarla) yürüttüğü için AB organları, konfederasyon içindeki bir taraf aleyhine, "yeni kararlar" alabilir. AB'ye konfederasyon olarak girişte, Türk tarafına ve Türkiye'ye "güvenceler" verilmiş olsa bile, bu güvenceler "uluslararası anlaşma" niteliği taşıyamaz. Çünkü AB ilerde şöyle diyebilir;

"Bu benim evimin içindeki bir hadisedir. Bu konfederasyonun iki ayağı da AB egemenlik (tasarruf) alanı içindedir. Yeni bir karar aldım ve şöyle değişiklik yaptım" diyebilir

Bu sistem Türkiye AB gümrük birliği sürecinde işletildi; AB 1995'de Türkiye ile malî yardım konusunda bir belge imzaladı. Ve bu belge ile Türkiye'ye yardım taahhüdü altına girdi. Hemen arkasından da; "Ne yapayım, içerdeki bir ülke (Yunanistan) bu paranın verilmesini veto etti, parayı veremem, benim sistemim böyle çalışıyor" dedi.

Aynı şey, Türk tarafına ve Türkiye'ye "verilebilecek güvenceler" için de geçerli olacaktır". "Güvence var ama üyemiz bu güvencenin çalıştırılmasını veto etti" diyebilir. Buna bile gerek kalmadan, yetkili organları güvenceyi kaldıran başka bir karar alabilir. AB'nin gerekçesi ise; "Bu benim iç sorunumdur. İç sorunlarda organlar her türlü karar alabilirler, AB'de işler kararlarla (içtihatlarla) yürür" diyebilir.

AB bunu dediği zaman da, kendi sistemi içinde "hukuken haklıdır". Aynen Türkiye'ye, altında imzası bulunan yardımı vermemesi gibi.

Federasyon formülü; Türk ve Rum tarafları konfederasyon yerine federasyon çatısı altında AB'ye giriyorsa, bu da ikinci durumu meydana getirir. Burada tarafların "egemenlik hakları" da yoktur. Taraflar topluluk (cemaat) konumundadırlar. İki tarafın aralarında anlaşmış oldukları "federasyon formülü" çok dengeli, iki tarafın karşılıklı çıkarlarını koruyan bir biçimde bulunabilir. Ancak bu federasyon AB içine girince durum değişir. Örneğin, "Rumlar biz bu federasyonda çoğunluğu oluşturuyoruz, çoğulcu ve üniter bir yapı kuruyoruz" diye dayattıkları zaman;

Rumların artık 1963'te yaptıkları gibi, bu işi zorla ve silâh yolu ile gerçekleştirmelerine de gerek kalmayacaktır. AB organlarının ve Kıbrıs federasyonunun oluşturan bir tarafın (Rum tarafı) isteği ile bu amaca kolayca ulaşılır ve federasyonun bir tarafı olan Kıbrıslı Türkler,

hukuken ve fiilen "azınlık" statüsüne düşürülebilir. Bu iş, "AB"nin bir iç sorunu olarak mütalâa edilir.

Türkiye'nin "dışardaki üçüncü bir ülke olarak" ne konfederasyon formülünde, ne de federasyon formülünde bir söz ve müdahale hakkı olmayacaktır. Yanıt çok basittir; Bu iş AB'nin iç sorunudur. Dışardakileri ilgilendirmez.

* Kıbrıs Türklerinin (KKTC'nin) AB içinde kendi hakkını AB sistemi çerçevesinde koruyabilmesi için; KKTC'nin ayrı bir ülke olarak AB'ye tam üye olması gerekir. Bu durumda bile fiili olarak durumunu koruyamaz. Sınırlar kalktığı için KKTC bölgesi, Rumların ve Yunanlıların ekonomik, sosyal ve kültürel işgali altına girer. Kıbrıs Türkleri de AB içinde değişik bölgelere yayılmış ve kaybolmuş "fiili bir azınlık" olur.

Türkiye AB dışında iken ne konfederasyon, ne de federasyon formülü Kıbrıs Türklerinin eriyip koybolmasını engelleyemez.

Türkiye AB içine girmiş olsa tek gerçekçi formül şudur;

* Konfederasyon çatısı altında Türkler ve Rumlar AB'ye girerler,

* Veya Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum devletleri olarak AB'ye girerler,

Ancak Türkiye AB dışındadır ve dışında da tutulacaktır. İşte bu nedenle AB ve Yunanistan, "üniter ve tek bir Kıbrıs'ın AB'ye sokulmasını" ısrarla istemektedirler. AB eğer Türkiye'yi yarın içine almaya niyetli olsa şunu diyebilirdi;

"Bugün Kıbrıs uyuşmazlığını çözmeye gerek yok, iki devlet yan yana barış içinde yaşasın; birkaç yıl sonra Türkiye AB'ye tam üye olurken federasyon veya konfederasyon, hatta ayrı ayrı iki devlet olarak Türkleri ve Rumları AB'ye alırız". Türkiye, Yunanistan ve adadakiler, AB çatısı altında birlikte barış içinde yaşarlar."

Ama AB bunu diyemiyor çünkü Türkiye yarın da AB içine alınmayacak; geleceğin Avrupa Birleşik Devletleri içinde Türkiye bulunmayacak. Neden? Türkiye girince AB kaybediyor ve tek kazanan taraf Türkiye oluyor. Bunun nedeni şu; Türkiye'nin AB'ye sosyal, politik, ekonomik ve kültürel bedeli olağanüstü yüksek. Hiç neden yokken, AB bu olağanüstü bedeli yok etmek istemiyor. AB içindeki toplumsal demokrasi de, kültür dokusu da bunu gerektiriyor.

Zaten AB'nin Kıbrıs'a ilişkin politikası ile, "görünürde Türkiye'ye söyledikleri arasındaki çelişki", AB'nin gerçek Türkiye politikasını bir turnusol kağıdı gibi ortaya seriyor.

3) Gerçek Barış Nasıl Sağlanır

Kıbrıs'ta Türk ve Rum tarafları arasında üzerinde iki tarafın da anlaşabileceği bir barışın sağlanabilmesi için böyle bir anlaşmanın şu sonuçları yaratacak nitelikte olması gerekir.

a. Adada iki tarafın (iki devletin), bir diğeri üzerinde egemenlik ve üstünlük yaratabileceği bir sonuca, uzun dönemde de yol açmamalıdır.

b. Ada üzerinde ve Ege'de Türkiye ve Yunanistan arasında "dengeli ve adil" bir sonuca ulaşılmalıdır.

a. Ada üzerinde iki tarafın bir diğeri üzerinde egemenlik ve üstünlük yaratabilecek sonuçların uzun dönemde de ortaya çıkmaması için;

a.1) İki tarafın da ayrı ayrı egemenlik" haklarının bulunması

a.2) İki bölgeyi yapılanmanın (veya iki devletli yapılanmanın) karşılıklı olarak kabul edilmesi

a.3) Türkiye ve Yunanistan'ın adanın bütünü üzerinde "etkin garantörlük" haklarının ve fiili durumunun bulunması gerekir.

b. Türkiye ve Yunanistan'ın Ege'de dengeli ve adil bir çözüme ikili görüşmeler yolu ile varmaları Kıbrıs'taki iki devletin aralarındaki ilişki düzenini doğrudan doğruya ilgilendirdiğini görmek de gerçekçi bir yaklaşım olur. Türkiye ve Yunanistan'ın Ege'deki sorunu çözmüş bulunmaları Kıbrıs'ı doğrudan doğruya etkiler. Ege'de sorun sürüyorsa;

* Bu Kıbrıs'ta iki devlet arasındaki ilişkilere de yansır

* Kıbrıs'ta iki taraf arasında çözüm olur Ege'de bir sonuç alınamaz ise, Kıbrıs'taki durum, her an bozulmaya hazır bir risk taşır.

Kıbrıs'ta denge ve Ege'de denge sorunları birbirlerinin ayrılmaz parçalarıdır. Türkiye ve Yunanistan, Kıbrıs ve Ege'de eş-zamanlı olarak uzlaşma zorunluluğu vardır. Çünkü Kıbrıs'taki uyuşmazlık, "Kıbrıs'taki Türk ve Rum tarafları arasında olduğu kadar, Türkiye ve Yunanistan arasındadır da."

Kıbrıs ve Ege'de Anlaşmanın Gerekleri

Türkiye'nin ve Yunanistan'ın Kıbrıs ve Ege'de uzlaşabilmeleri için "iki ülkenin siyasi iradeleri yanında ve bundan da "önemli" olarak, A.B.nin ve ABD'nin Türkiye ve Yunanistan ile "işlikileri" söz konusudur. Çünkü, Yunanistan'ın Kıbrıs ve Ege'de uzun yıllardan beri sürdürmekte olduğu "üstünlüğü ele geçirme" politikasının arkasında, A.B.nin ve ABD'nin Yunanistan'a verdikleri "destek" yatmaktadır.

Yunanistan, AB'nin ve ABD'nin "kendi arkasında bulunduğunu" gördüğü ve hissettiği sürece, Kıbrıs'ta ve Ege'de "üstünlüğü ele geçirme çabalarından ve politikalarından" hiçbir zaman vazgeçmeyecektir.

Helsinki doruğu öncesinde ve sonrasında Yunanistan'ın Türkiye ile "dostluk görüntüsü" vermesinin arkasında", bu üstünlüğü sağlamak için AB desteğinin de kendi arkasında bulunmasında yatmaktadır. Gerçekler ortaya çıkmaya başladıkça, bu yolun da bir çıkış yolu olmadığını A.B.de sonunda anlayacaktır.

Çünkü Türkiye'nin, Kıbrıs'ta ve Ege'de, "Yunanistan'a üstünlük sağlayacak bir çözümü" kabul etmesi söz konusu değildir.

Kıbrıs'ta çözümün sağlanabilmesi için, AB'nin ve ABD'nin Türkiye ve Yunanistan'a eşit uzaklıkta durmaları ve Türkiye'ye dış baskı uygulamamaları gerekir. Bu yapılabilirse,

Yunanistan ve Rumlar, "Türkiye ve KKTC ile, adil ve dengeli bir anlaşmadan başka çözüm kalmadığını" görürler ve kendilerine üstünlük sağlayacak çözümlere bel bağlamaktan vazgeçerler.

Tarihte de, Batı'nın Yunanistan'ın arkasında durmadığı dönemlerde Türk-Yunan ilişkileri adil ve dengeli bir biçimde yürümüştür.

Bundan önceki bölümlerde, yakın geçmişte yaşanmış olaylarla ilgili açıklamalar, bu görüşü doğrulamaktadır.

2000 yılının başında "aldatıcı bir iyimserlik havası" özellikle yaratılmış bulunmaktadır. Yunanistan'ın "dostluk adı altında" Kıbrıs'ta ve Ege'de üstünlüğü AB desteği ile elde etme" çabaları sürmektedir. Türk kamuoyuna "enjekte edilmeye çalışılan ortam", Yunanistan'ın bu üstünlük sağlama politikasına yardımcı olmaktadır. Türkiye'nin AB'ye "adaylığı" formülü altında, Türkiye'nin ulusal çıkarlarını koruma direncinin kırılabileceği varsayımına dayandırılan bu politika, zaman geçtikçe yerini gerçeklere bırakacak ve bu gerçeklerin, "gösterilmek istenenden çok farklı olduğu" anlaşılacaktır.

O zaman yeniden başlangıç noktasına dönülecektir. Bugün temel politika, AB'nin Yunanistan tarafında yer alarak, Yunanistan'ın Kıbrıs ve Ege'de üstünlüğü ele geçirmesi politikasına oturtulmuştur. AB'nin bu hatasını zaman geçirmeden görmesi gerekir.

Aksi halde Türkiye-AB ilişkileri de bundan büyük zarar görecektir.

KAYNAKLAR

- 1) Dr.Cosmos Megalommatıs, "Turkish-Greek Relations", Cyprus Foundation, 1994
- 2) Kıbrıs Rehberi, TTOK, İstanbul, 1994.
- 3) 150 Soruda Kıbrıs Sorunu, Sabahaddin İsmail, KKTC, Lefkoşe, Kastaş Yayın, İstanbul 1998.
- 4) Kıbrıs'ta Gaspedilen ve Yitirilen Türk Tapu ve Arazi Hakları, M.Haşım Altan, KKTC, Başbakanlık, Lefkoşe, 1999.
- 5) Kıbrıs'ta Hristiyanlaştırma ve Rumlaştırma Hareketleri, M.Haşım Altan, KKTC, Girne 1997.
- 6) Atatürk Devrimlerinin Kıbrıs Türk Toplumuna Yansıması, M.Haşım Altan, KKTC, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara 1997.
- 7) The Western Question in Greece and Turkey, Arnold J.Toynbee, Londra, 1923
- 8) Sabahaddin İsmail, a.g.e.
- 9) Dr.Andrew Mango, "Atatürk" P.538, John Murray Ltd, London, 1999.

- 10) Dr.V.D.Volkan and Norman Itzkuwitz, "Turks and Greeks", The Eothen Press, England, 1994.
- 11) Dr.Christian Heinze, "The Cyprus Conflict, Lefkoşa, 1997.
- 12) Prof.Dr.Richard A.Patrik, "Political Geography and Cyprus Conflict", Ontario, 1976.
- 13) Rauf Denктаş, "The Cyprus Triangle, K.Rustem and Brother, London, 1988.
- 14) Rauf Denктаş, Rauf Denктаş'ın Hatıraları, 1964-1974, Boğaziçi Yay., İstanbul.
- 15) Dr.Andrew Mango, a.g.e.
- 16) Dr.Andrew Mango, a.g.e.
- 17) Dr.Andrew Mango, a.g.e.
- 18) Rauf Denктаş, The Cyprus Triangle, K.Rustem and Brother, London, 1988.
- 19) T.Tülümen, "İran Devrimi Hatıraları", İstanbul, 1998.
- 20) Dr.Christian Heinze, "Cyprus 2000" München, 1999.
- 21) Erol Manısalı, "Bıçak Sırtındaki Dünya ve Türkiye" Cumhuriyet Yayınları, İstanbul 1998.

SON